

IDEGEN SZÓK

A

GÖRÖGBEN ÉS LATINBAN.

Dⁿ POZDER KÁROLYTÓL.

BUDAPEST, 1883.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

Idegen szók a görögben és latinban.

(Felolvasatott a M. Tud. Akadémia 1882. máj. 1-én tartott ülésében).

Bevezetés.

Nagyon jól tudom, mennyire igaz, a mit Curtius mond: »Fremdwörter gehen ihre eigenen Wege« (Etym. 526. l.); e dolgozatomban foglalt idegen szók magyarázásában nem is igyekeztem a hangok átmenetére nézve szabályokat követni, vagy épen alkotni, ha mindjárt úgy látszott is, mintha több idegen szó hasonló hangváltozása ily szabályok alkotására biztatna. Minden egyes szó fejtegetésénél a kezem ügyében levő legjobb forrásokat használtam; ezeket a következőben felsorolom, a művek címe elé bocsátva azt a rövidítést, melylyel dolgozatomban jelölésökre éltem. Nagybárra tulajdonneveket vettem föl fejtegetéscím körébe, azonban sohasem felejtettem el Hunfalvy Pál szavait: »Kényes dolog a tulajdonnevek magyarázása« (Δ kún vagy Petrarka-codex 36. l.), de tudom azt is, hogy a tulajdonnevek etymológiájára is van szüksége a tudománynak; hogy a mythologia, geographia, historia el nem lehet nélküle. Ott van Vámbéry példája, A magyarok eredete 29, 30. l. Magam is igyekeztem több idegen szót megfejteni: ezt mind csillaggal jelöltem.

A héber szók átírásában Gesenius módját alkalmaztam; tehát *s* a. m. a magyar *sz*, *š* a. m. *s*; más sémi nyelvek szavaiban *sh* a. m. a magyar *s*, *š* a magyar *cz*. Aegyptusi szókban (a koptban is) *š* a magyar *sz*, *ph* a. m. *f* és *p—h*, *š* a. m. *s*, *s* a. m. *sz*. Szanszkrit és óbaktiai (zend) szók átírásában Justi szótárának módját követtem; e szerint *j* a magyar *ds*, *c* a. m. *cs*, *sh* a. m. *s*, *zh* a. m. *zs*, *s* a. m. *sz*, *ç* a. m. *sz*, *ñ* orrhang, *y* a. m. *j*. A hangok aspiratióját *h* jelöli, pl. *kh*, *gh*, *bh*, *dh*. Ugyanezt az átírást használtam a pehlevi és párszi szókban is. Az uj-

perzsa, arab és török szókban a betűk összetételeit magyarosan kell olvasni; csupán a *ch* olyan mint a németben, és a *th* olyan mint az angolban. Az óperzsa írásban Spiegel módját fogadtam el; ez olyan, mint Justié az óbaktériában; *s* a magyar *s*. A hangzók hosszúságát hajtott ékezet jelöli.

A szokottabb rövidítéseken kívül a következőket használtam: szkr. szanszkrit; óbkt. óbaktériai; óp. óperzsa; phil. pehlevi; pá. párszi; ujp. újperzsa; ujj. ujjur; csag. csagatáj. Forrásaim a következő művek:

Baehr — *Ctesiae Cnidii operum reliquias*, edidit J. Ch. F. Baehr (Frankfurti a. M. 1824.)

Blakesley — *Bibliotheca classica* edited by G. Long and A. J. Macleane. *Herodotus with a commentary* by J. W. Blakesley (London 1854.) 2 köt.

C. E. — *Grundzüge der griechischen Etymologie* von G. Curtius (4. Auflage, Leipzig 1873).

Duncker — *Az ókor története*, írta Duncker M. a 3. és 4. kiadás alapján fordította Jónás J. (Budapest, 1874—8.) 4 köt.

Dümichen (Oncken 1, 1.) — J. Dümichen, *Geschichte des alten Aegyptens* (W. Oncken's *Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen*, 1. Abtheilung, 1. Band; Berlin).

Egy. Phil. Közl. — *Egyetemes philologiai közlöny*, szerkesztik P. Thewrewk E. és Dr. Heinrich G.

Geiger — *Der Ursprung der Sprache*, von L. Geiger (Stuttgart 1869.)

Gesenius — W. Gesenius' *Hebräische Grammatik*, herausgegeben von E. Rödiger (21. Auflage, Leipzig 1872.)

Glen — *Az ó-szövetségi szentírat perzsa fordítása* W. Glentől (2. kiadás, London, British and Foreign Bible Society, 1856.)

Haug Essay — *Essay on the Pahlavi language*, by M. Haug. From the Pahlavi-Pazand glossary edited by Destur Hoshangji and M. Haug. (Stuttgart 1870.)

Hertzberg (Oncken 1, 5.) — Hertzberg, *Geschichte von Hellas und Rom*.

Hunfalvy Ethn. — *Magyarország ethnographiája*, írta Hunfalvy Pál (Budapest, 1876.)

Journal as. — *Journal asiatique*.

Justi (Oncken 1, 4.) — F. Justi, *Geschichte des alten Persiens*. Justi Zd. — F. Justi, *Handbuch der Zendsprache* (Leipzig, 1864.)

Káldi-Tárkányi — *Az ó- és újszövetségi szentírat a Vulgata szerint*, Káldi Gy. fordítása nyomán (Eger, 1865.)

Keiper — *Die Perser des Aeschylos als Quelle für altpersische Alterthumskunde nebst Erklärung der darin vorkommenden altpersischen Eigennamen* von Philipp Keiper (Erlangen, 1877.)

Kunn — *Codex Cumanicus bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum*, edidit Comes Géza Kunn (Budapestini 1880.)

Lefmann (Oncken 1, 3.) — *Geschichte des alten Indiens* von Dr. S. Lefmann.

Martyn — *Az új-szövetségi szentírat perzsa fordítása* H. Martyntól (5. kiadás, Edinburgh, British and Foreign Bible Society, 1846.)

Maspéro — *Histoire ancienne des peuples de l'Orient* (2. édition, Paris 1876.)

Mohl ford. — *Le livre des rois par Abou'lkasim Firdousi*, traduit et commenté par J. Mohl, publié par Mme Mohl (Paris 1876—8.) 7 köt.

Mohl Fragm. — *Fragment relatifs à la religion de Zoroastre* (par Olshausen et Mohl, Paris 1829.)

Müller BB. — *Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen*, herausgegeben von Dr. A. Bezzenberger (Göttingen, 1877. I. köt. 273—301. I. Semitische Lehnworte im älteren Griechisch von A. Müller.)

Müller Dial. II. — *Beiträge zur Kenntniss der neupersischen Dialekte. II. Kurmânji-Dialekt der Kurdensprache*, von Dr. F. Müller (Sitzungsberichte der phil. hist. Classe der k. k. Akademie. 46. köt. Wien, 1864.)

Müller Lautl. I. II. — *Beiträge zur Lautlehre der neupersischen Sprache*, von Dr. F. Müller (Sitzungsberichte 39. és 43. köt. Wien, 1862, 1863.) 2 füz.

Müller M. fölv. — *Müller Miksa fölölvásásai a nyelvstudományról*, a 6. angol kiadás után fordította Steiner Zs. (2. kiad. Budapest, 1878.)

- Müller M. újabb fölv. — *Müller Miksa újabb fölv. a nyelvudományról*, a 7. angol kiadás után fordította Dr. Simonyi Zs. (Budapest, 1876.)
- Nyelvt. Közl. — *Nyelvudományi Közlemények.*
- Ouseley — *Travels in various countries of the East, more particularly Persia*, by Sir W. Ouseley (London, 1819—23.) 3 köt.
- Palmer — *A concise dictionary of the Persian language*, by E. H. Palmer (London, 1876.)
- Papo-Beuseler — *Dr. W. Papo's Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, neu bearbeitet von Dr. G. E. Benseler (3. Auflage, 2. Abdruck, Braunschweig, 1875.)
- Schröder — *Die phönizische Sprache, Entwurf einer Grammatik nebst Sprach- und Schriftproben* von Dr. P. Schröder (Halle, 1869.)
- Seiler — *Vollständiges griechisch-deutsches Wörterbuch über die Gedichte des Homeros und der Homeriden*, von Dr. F. F. Seiler (7. Auflage, Leipzig, 1872.)
- Spiegel Altbakt. — *Grammatik der altbaktrischen Sprache nebst einem Anhang über den Gāthādialekt*, von F. Spiegel (Leipzig, 1867.)
- Spiegel Keil. — *Die altpersischen Keilinschriften im Grundtexte mit Uebersetzung, Grammatik und Glossar*, von F. Spiegel (Leipzig, 1862.)
- Teuffel Perser — *Aeschylus Perser erklärt* von W. S. Teuffel (2. Auflage, Leipzig, 1875.)
- Uhlemann — *M. Uhlemann, Über die Bildung der altägyptischen Eigennamen* (Sitzungsberichte 31. köt. Wien, 1859.)
- Vaniček — *Fremdwörter im Griechischen und Lateinischen*, von A. Vaniček (Leipzig, 1878.)
- Vaux — *Persia from the earliest period to the Arab conquest*, by W. S. W. Vaux (Ancient history from the monuments, London.)
- Vámbéry Etym. szót. — *Vámbéry Á. A török-tatór nyelvek etymologiai szótára.* (Budapest, 1877.)
- Vámbéry Hunnok — *A hunnok és avarok nemzetisége* Vámbéry Ármintól (Értekezések a nyelv- és széptudományok

- köréből, kiadja a M. Tud. Akadémia, 9. köt. 4. szám, Budapest, 1881.)
- Vámbéry Prim. Cultur — *H. Vámbéry, Die primitive Cultur des turko-tatarischen Volkes* (Leipzig, 1879.)
- Vullers Fragm. — *Fragmente über die Religion des Zoroaster*, von Dr. J. A. Vullers (Bonn, 1831.)
- Vullers Lex. — *J. A. Vullers, Lexicon Persico-Latinum etymologicum* (Bonnae, 1855—64.) 2 köt.
- Vullers Sâhnámeh — *Firdausi liber regum qui inscribitur Schahname*, edidit J. A. Vullers (Lugduni Bat. 1877—9.) tom. I., II. és tom. III. fascie. 1. 2.
- Wahrmund Hdb. — *Praktisches Handbuch der neupersischen Sprache* von Dr. A. Wahrmund (Giessen, 1875.) 3 rész.
- Ztschr. d. DMG. — *Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft.*

Idegen szók a görögben és latinban.

Ἀβυρία — Ptolem. 7, 1, 55. Város az Indus torkolatánál; indiai földleírók szerint ott *abhira* v. *ābhira* nevű nép van; ma azon a vidéken *ahir* nevű nép lakik. Valószínűleg a régi héber *ophir*, 1. Király. 9, 26. s köv. — Müller M. felolv. 193. l.

Ἀβραδάτα — Xen. Cyr. 5, 1, 3. stb. Óbkt. *awra-dāta* »a felhő-adta;« *awra*, ujp. *abr*, phl. *abar*, pá. *awar*, szkr. *abhrá* C. E. 341. l. Justi Zd. 35. l. Ztschr. d. DMG. IX, 760. l. A második elem óbkt. *dāta* adott v. teremtett, szkr. *dattá* v. *dhítá*, *hitá*, phl. és ujp. *dād*; az ujjperzsában lenne e név *ēbrdād*. Justi Zd. 153. l.

Ἀβυδος — Ath. 15, 680 b., Plut. Is. et Os. 20, Strab. 17, 813. Ptol. 4, 5, 56. Aeg. *ab-tu* v. *ab-tu* »a megkívánt hegyű város,« híres bucsujáró hely, a hol Osiri sírját mutogatták, a 8. megyének, melyet aeg. *teni* városától *νόμος Θενίτης*-nek neveztek a görögök, fővárosa; a mai *arabāt el-madfanēh* és *el-birbek* falva táján. — Maspero 21. l. Dümichen (Oncken 1, 1.) 143. és 154. l.

ἀγῆλαρον — keserű aloéfa, szkr. *agaru*, Renan szerint a közönséges dialektusban *aghil*; héber *ahālim* Renan és de Lagarde szerint; Müller azonban indogermán eredetűnek tartja. Előfordul Dioscoridesnél, egyebütt *ξυλαίον*. Linné szerint *excoecaria agollocha*. — BB. 280. l.

5. **Ἀγδαβάρτα** — Aesch. Pers. 959. v. Óbkt. *a-gdhā-vata* »nem beteg, sértetlen, ép, incolumis.« Rokon Strahonál *Kybeléné* és egy szent hegyének neve *Ἀγδιστις*. Gosche, De Ariana linguae gentisque Armeniacae indole 21. *Ἀγδιστις*-t az őrm. *getin* föld, talaj szóból magyarázza. Helyesen: óbkt. *a-gdhā-ḡti* »a jólétben, egészségben levő,« miben a *ḡti* többől (állni, lenni) *ḡtaya*, *ḡti* gyengített, suffixumszerű jelentéssel bír. — Pott a

Ztschr. d. DMG. XIII, 431. lapján *Ἀγδαβάρτα*-t így magyarázza: óbkt. *gāthā-vāthwa* »imádság által a bajtól megóvott;« Hannak, Das Historische in den Persern d. Aesch. (Programm d. k. k. akadem. Gymnasiums in Wien 1865.) 52. l. így olvassa: Abagtanas és fordítja »széptestű«-nek (óbkt.: *ḡ + tann*). Ester 1, 10. *Ἀβαραζά* a dativusban van; Káldy-Tárkányinál: Abgata. — Keiper 60—62. l. Justi Zd. 101. 376. l. 384. pont.

Ἀγγάρις — Aesch. Pers. 995. Paunak szerint aeg. *akōri* »kigyó,« a 29. dynastia királya (Uhlemann 303. l.), l. Diod. 40, 2. — Keiper 62—3. l.: Iráni név, Dinon fragm. 7. ed. C. Müller, Fragm. hist. Graec. II, 91. *Ἀγγάρις*, *aṅgura* azaz *ἄγγελος*, szkr. *aṅgiras*, az indusok isteni hiruői; a tő *aṅg* menni, mozogni, mellékalakja *ing*. V. ö. *aṅga* tag. — De Lagarde, Gesamm. Abhandl. 184. l. már helyesen fejtegeti a *haṅgāra* alakot az óbkt. *ham-kar* elemekből. Tán e *kar* tőhöz való a görög *κίον*. V. ö. Weber, Ind. Stud. I. 291. — Vaniček *ἄγγαρις* alatt és Egy. Phil. Közl. IV, 674 l.

Ἀδειγάνης — Pol. 5, 54. Óbkt. *daḡyuma* »a törzshöz tartozó, a törzset védő, a törzs ura;« őrm. *dehkan*, ujp. *dihqān*. — Justi Zd. 145. l.

Ἀδείης — Aesch. Pers. 312. Pott a Ztschr. d. DMG. XIII, 402. l. és Etym. Forsch. II, 2, 987. így származtatja: *a-daēva* »a dívtelen,« v. ö. óbkt. *vā-daēva* antidaemonisus, Justi Zd. 279. — Keiper 63—4. l.: óbkt. *a-dhav-i* »a meg nem esalt« vagy »a meg nem csaló,« Mithra mellékneve. A tő *dab*, *dav* megcsalni, Justi Zd. 147, 149. Ide tartozik *εἰσιδάρι* »fényt lopó,« egy hegy neve a szanszkritban és óbaktriaiban. Justi Zd. 294. lap.

ἐδρασταδαρανσαλένην — Procop. de bello Pers. 1, 6. J. Müller szerint (Journal as. 3. s. t. 7. pag. 343.) ujp. *artīsdārān szālār* »a harcrosok vezére;« óbkt. *rathāstar*, ebből *ratha* hadi szekér és *stā* állni, a. m. harcos, a zoroasteri állam második rendének elnevezése, pá. *artīstār*, ujp. *artīsdār*, szkr. *ratheshthā*. A második elem az ujp. *szālār*, vezér, főparancsoló. Justi Zd. 253. l. — Lehetséges, hogy Procopius idejében már ilyen tiszta ujjperzsa alakot használtak.

10. **Ἀκανζίρ** — Priscus 158. Var. lect. *Ἀκανίρ*, *Ἀκανζίρ*, *Ἀγαζίρ*. Hún törzs neve; a török-tatár *ak-kacsir* »fehér phoe-

nix.« E madár ezer évig él és a halhatatlanságra törekvőket a török népek hite szerint az égbe viszi. — Vámbéry Hunnok 21. l. Etym. szótár 20. l.

Άκς — Papyrusokban előforduló név; aeg. *akte* »nád, káka.« — Uhlemann 304. l.

Άκιαγα — Menander Prot. 399. (honni kiad.), tartomány és fejedelmnöje neve; török-tatár *ak-aga* »fehér úr,« tehát ezím. V. ö. a török-tat. *ak-baslık* fehér fejű azaz nő, kifejezést a magyar *fehér személy*, *fehér* eselődöl. — Vámbéry Hunnok 21. l. Prim. Cultur. 60. l.

Άκουμ — előkelő hún byzanci szolgálathoz; talán török-tat. *ak-kum* »fehér homok« vagy *akin*, *akim* »betörés, száguldó csapat.« — Vámbéry Hunnok 21. l. Etym. szótár 20., 50. l. — Én inkább az utóbbi magyarázatot tartom helyesnek.

ΑΚΟΥΝΑΒ — »feci« phrygiai feliraton Borluban; óp. *ak'unavam* impf. sing. 1. pers. a *kar* csinálni többől. — Spiegel Keil. 192. Justi Zd. 79. l.

15. *Άκουρις*, *Άκουρις* — a 29. aegyptusi dynastiának királya; aeg. *akōri*, *hakōri* »kigyó.« — Uhlemann 303. Maspero 564., 568. l.

Άλικαρνασσός, Halicarnassus — Herod. 1., 144. Arr. 1., 20, 3. Diod. 17, 23. Cic. ad Quint. frat. 1, 1, 8. Tac. Ann. 4, 55. Justi Zd. 35. l. szerint óbkt. *αχαή*, szkr. *áçá*, pá. *asasn* hely, a kisázsiai dialektusokban *asus*; így *A. a. m. Άλις-καρνασσός* »a tengeri (tengerparti) kariaiak városa, helye;« ép így *Άλιασσός* a. m. *Άλις-ασός* a Halys mellett levő város; *Θήβασσα* a. m. szárnyváros (?). Így magyarázza Mordtmann, Sitzungsberichte d. k. bair. Akad. 1860. I, 2. füz.

Άλιςτος — Aesch. Pers. 982. Pott, Ztschr. d. DMG. XIII, 387. l. superlativusnak veszi: szkr. *alpa-ista* »a legkisebb,« olyan név, mint *Μασιςτις* óbkt. *mazista* »a legnagyobb,« óp. *mathista*. De *l* nem lévén az óírani nyelvben csak *arpa* lehetett volna a perzsa alak. — Keiper 64. l. romlottnak tartja a szöveget az illető helyen, a nevet görögnek tartja és ezzel hasonlítja össze: *Έλιιστα* és *Άλιτων*.

Άλκai — egy leydeni kétnyelvtű papyrusban; aeg. *alk-ħēħ* »milliók végcélja« t. i. az abydosi nekropolis; az aeg. *tes-*

ħēħ »milliók feltámadása« pedig görögösen *Ταταί*. — Dümichen (Oncken I, 1.) 150. l.

Άμίνδατος — Strabo; kéziratokban *Άνάδατος*, Strabo 11, 512. óbkt. *ameretāt* »halhatatlanság,« az amesha szepták (szent halhatatlanok) egyike, s ki a növények óvó szellem volt; az újabb nyelvben julius hava. A görög alak a pellevire väll: *amanlat*; pá. és újp. *amurdād*, *wardād*. — Justi Zd. 27. l.

20. *Άμισις*, *Άμισσις* — Vaniček említi, de nem mondja meg, mit jelent az aeg. szó. Aeg. *aah-mas* »a hold által nemzett,« v. ö. görög *Αιογενής*. Ép ilyen sz aeg. *tol-mas* »a Thoth (isten) által nemzett« azaz *Τοθέμωσις*; *Μωσχερής* király neve Eratoszthenes szerint lefordítva *Ήλιόδοτος*, kopt. *mas-dzor-re* (v. *ri*) »az erős nap által nemzett.« Uhlemann 299. l. Ebers szerint (Egy egyptomi királyleány 1. köt. 1. fejt.) *aah-mes* aeg. a. m. új hold.

Άμιστρος, *Άμιστρος*, *Άμιστρος* — Her. 7, 61. Ctes. Exc. Pers. 20. Arr. 7, 4. Strabo 12, 540. — Amastris, Amestris, Amestrine — Plin. ep. 10, 99. — Oppert igen találó magyarázatát l. Egy. Phil. Közl. IV, 465. l. — Kevésbbé szerencsésen fejtegeti Keiper 65. l.: óbkt. *hamaēctri*, töve *mič* összekötnei, összeesküdnei; lenne *ha-* (*hama ēma*) *maēctara* (ez utolsó suffix, melynek nőneme *tri*, Justi Zd. 371. l.) V. ö. Justi Zd. 232. l. Phl. e szó masc. *hamēctār*, pá. *hamēstār*, óp. *ham'itriya*, óbkt. *hamaēctar*, Justi Zd. 320. Spiegel Keil. 222. Értelme talán »összeeskötvés, ellenségeskedés« t. i. a gonosz elvének, Ahrimennek. E név tehát keleti perzsa, óhaktíriai, azaz az Avesztából való hieratikuss.

Άμνέφθης — aegyptusi király neve Manethonál; aeg. *amn-ef-ħē* »Ammon gyermeke.« Uhlemann 298. — Maspero 251. l. szerint a görög alak ez aegyptusból van elrontva: *menephtah* »a kit Ptah szeret,« Duncker I, 159.

Άμνέθ, *Άμνέθης* — aeg. magán emberek neve; *Άμνέθης* — király neve a 18. Manetho-féle dynastiából. Aeg. *amn-ħōtp* »Ammonnal szövetségbe.« Uhlemann 296. — Dümichen (Oncken I, 1.) 187. l.: aeg. *amen-ħōtep* »Ammon elégedettsége.« Nevezetes III. Amenophis, a kit Eos fiával, Memnonnal azonosított a görög monda; Memnon zengő szobra is ezt a királyt ábrázolja és görög nevét úgy kapta, hogy *men-*

men aeg. nyelven emléket tett, a mit a görögök névnek gondoltak. Aeg. *mennu* a. m. a latin *manere* és *monere*, innen *mennum* a. m. monumentum. (Dümichen id. m. 86. és 109. l.) Nevezetes IV. Amenophis, a ki egyedül a naptányér tiszteletére akarta az aeg. vallást szorítani. Nevét is erre változtatta: *chu-en-äten* »a napkorong visszatükrözése.«

Ἀμίστρος — Aesch. Pers. 21. és *Ἀμίστρος* u. o. 320. — Férfit jelent itt, jóllehet végzetű nőnemre vall. Öbkt. *hamadectar* »összeesküvő, ellenség,« t. i. Ahrímen ellen. L. bőven *Ἀμίστρος* alatt. — Keiper 64—5. l.

25. *ἀμύη* — Etym. Magn. *ἡ τροχὸς καὶ ἡ αὐτὴν κατὰ ἰσοκρόσημα*, tehát »dajka,« Tán ehhez való: héb. *ém*, arab *amm*. Schröder 319. l.

Ἀμμων — Herod. 1, 46. Aeg. *amun*, *amen* valószínűleg »az elrejtett,« Duncker I. 48. l.

Ἀμμωνις, *Ἀμμώνιος* — demotikus aeg. személynév; aeg. király atyjának neve, *ἐπίγραμμα ἀδελφοῦ* IX, 674. appendix anth. 161. *Amunis* »az Ammonféle,« ugyan ilyen képzés a következő mind: *Ἀνουβας* »az Anubféle,« (talán görögösítve *Ἀνουβίων* patronymicum belőle, l. Manethonis Apotelesmaticorum qui feruntur libri VI, relegit A. Kocchly, Lipsiae 1858. pag. XXVIII. et 117.), *Ἀνουβις* »az Anubféle,« t. i. férfi v. nő; *Ἀπίης* »az Apifféle,« *Ἰσιῆς* »az Isifféle,« a miben az articulus is megvan. — Uhlemann 297. l.

Ἀμμωνιασοῦνθη — aeg. *amun-ra-suten-nuteru* »Ammon-Ra az istenek királya,« Dümichen (Oncken 1, l.) 77. l. — Más-kép magyarázza Uhlemann 295. l.: *ammon-ra-sout-ter* (v. *th*) »Ammon-Ra, a mindenség szövője.«

Ἀναγα — Menander 498. Utigur fejdelemnö; török-tár *ana-aga* »nő-, anya-úr, parancsoló, urnö,« Vámbéry Hunnok 21. Etym. szótár 30. és 21. l.

30. *Ἀραζινδαράξης* — Arr. Exp. Alex. 2, 5. Niebuhr M. szerint ez assyr név: *anákú-sár-assúr* »én Assyria királya,« Oppert szerint *anákú-nádú-sár-assúr* »én Assyria fenséges királya,« Duncker II, 612. l.

Ἀρακίαια — Strabo 11, 507—514. Ptol. 6, 2, 5. Anaricae. Plin. nat. hist. 6, 19. öbkt. *anairya* »törvénytelen, nomárja,« szkr. *anarya*, phl. (a szászánidák folirataiban) *arân* v.

anirân (a görög fordításban a gen. plur. *Ἀρακίων καὶ Ἀρακίωνων*) pá. *anér*, ujp. *enir* rossz, gonosz természet. Justi Zd. 18. Hang Essay 46. Wahrungund Hdb. I, 180. l. Müller M. fol. olv. 228. l.

Ἄνα, Anna — Jos. 5, 10, 2. Lukács 2, 36. Ov. Fast. 3, 559. Verg. Aen. 4, 9. Pape-Benseler lefordítja: Gotteshuld. A phoeniciaiban a. m. bájos. Duncker I, 419. l.

Ἀνύβας — Hannibal — Xen. Hell. 1, 1, 37. Diod. Sic. 13, 62. Strab. 3, 158. A phoeniciaiban *channaibá al* »Baal kegye,« az épen oly gyakran előforduló *Ἀνύβας*, *Ἀνύβας* — Hamilcar — mely Appian Sic. 2. van legjobban átírva: *Ἀνύβας*, különben *Ἀνύβας* alakjában Diod. Sic. 11, 21. Plut. Tim. 25. Pol. 1, 27. Polyæn. 5, 11. és *Ἀνύβας* alakjában, sőt Diod. Sic. 11, 20. egyszer *Ἀνύβας* alakjában, a phoenic. *ch-melkhart* »Melkhart barátja, testvére,« — Schröder 87. Müller BB. 283. l.

* *Ἀογνος* — magasan fekvő városok és várak gyakran előforduló neve. Arr. 3, 29, 1. szerint N. Sándor Baktriában elfoglalja; Arr. 4, 28, 1. Strabo 15, 688. Indiában szintén. Ujabb utazók *Azarnah* hegyét értik alatta. Justi (Oncken 1, 4.) 146. l. szerint Aornos sziklája ma Ranigarh, Ranigat dombja 16 angol méfnyire Obindtól éjszakra, mely az Induson való átkelest védi. — Hertzberg (Oncken 1, 5.) l. 534. l.: Aornos az öbkt. *avarana*, valószínűleg a Mahaban hegyén van, 16 angol méfnyire éjszakra a Kabultorkolattól az Indus mellett. — Azt tartom, hogy e név öbkt. *ava-rána* »harcosok helye,« Justi Zd. 32. l. ugyan azt állítja, hogy az *ava* praefixum csak igéhez kapcsolható, de előfordul nevek előtt is, pl. *ava-irista*, a meg gondolatlan és haragos megsebesítés büne, *avakana*, verem, pineze, mely utóbbihoz képest a mi szavunk talán *avarana* lehetne, miben a rövid *a* inkább megfelelné a görög alaknak. Justi Zd. 256. l.: *rána*, töve *ran*, Ahrímen, a gonosz ellen küzdő. Spiegel Altbaktr. nem említi *ava*-t ez értelemben. — Még jobbnak tartom a következő magyarázatot: öbkt. *avara-ana* (ebből lehetett *aurana*, *aurana*, *aurna*) »felhős hely,« mint *veherkana* auf Wölfe bezüglich, farkasok helye, Spiegel Altbaktr. 86. Justi Zd. 286. l. Tehát fellegvár. V. ö. Justi Zd. 35. 374. l. 323. p. — Végre harmadik magyarázat: öbkt. *ahura-*

ana »az Ahurafőle« t. i. hely, vagyis az úr, Ormuzd helye, közel az éghez. Hasonlóan van képezve ez a patronymicum nő-név: *ahuráni* »Ahura lánya.« Justi Zd. 46. Spiegel Altbaktr. 87. l. — Duncker III, 371—2, IV, 11. szerint szkr. és óbkt. *avarána* »védelem,« indiai és óbaktériai város neve.

35. *Ἀπάππος* — Syncell. chron. 104, c. — aeg. király, Eratosthenes szerint ὁ μέγιστος; a későbbi koptban *apôp* »óriás.« Uhlemann 305. l.

ἀράξα — Plutarch. flav. 23.: γεννᾶται ἐν Ἀράξῃ βοτανῆ ἀράξα καλουμένη τῇ διελέκτι τῶν ἐγχωρίων, ἧτις μεθιερμηνευομένη λέγεται μισοπάρετος, a mi téves, mert óbkt. *araska*, phl. *arask*, *rask*, pá. *aresk*, ujp. *eresk*, *resek* (Palmer szótárában *resk*) a. m. irigység, v. ö. szkr. *írshyá*; *μισοπάρετος*-nak megfelelően az óbkt. *ish* tő és *kainika*, *kanya* összetétele. — Justi Zd. 29. l.

* *Ἀράξης* — Herod. 1, 202. Pape-Benselernél a görögök magyarázata szerint »Reiszert,« a keletieknél »Wasserstrom.« A görög magyarázat ez: Strab. 11, 531. τὸν δὲ Ἀράξην κληθῆναι νομίζουσι κατὰ τὴν ὁμοιότητα τὴν πρὸς τὸν Πηνειὸν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀρμενον ὁμωνύμως ἐκείνην. καλεῖσθαι γὰρ Ἀράξην κάκεινον διὰ τὸ ἀπαράξαι τὴν Ὅσσαν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ῥήξαντα τὰ Τέμπη. καὶ τὸν ἐν Ἀρμενίᾳ δὲ ἀπὸ τῶν ὄρων καταβάντα πλατύνεσθαι ὡς τὸ παλαιόν, καὶ πέλαιγιεν ἐν τοῖς ὑποκειμένοις πεδίοις οὗκ ἔχοντα διέξοδον, γάσσονα δὲ μνησαίμενον τὰ Τέμπη ποιῆσαι τὴν διασφάγα, δι' ἧς καταράττει νινὲ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν Κασπίαν θάλατταν. ἐκ δὲ τούτου γυνωθῆναι τὸ Ἀραξηνὸν πεδίον, δι' οὗ τυγχάνει ῥέων ἐπὶ τὸν καταράττην ὁ ποταμός. Óbkt. *rañha* a Jaxartes neve, mely az Avesztában az ismert föld legszélsőbb határa; a pehlevi Bundeheshben *arg-rüt*, a miben *arg* az óbkt. *rañha*, *rañh*, *rang*, *arang* és *rüt*, az ujp. *rüd*: folyó. Justi Zd. 251. l. — Magam e folyó nevének következő két magyarázatát tartom lehetségesnek: óbkt. *a-rañha-sha* »a hangtalan, zajtalan« (*a* privativum Justi Zd. 379. Spiegel Altbaktr. 100. és a *rañh* tő, hangozni, dicsérni, a miből Justi is származtatja a pusztá *rañha* alakot; végre *sha* suffixum, Justi Zd. 377. l. 389. p.) vagy ellenkezőleg *rañha-sha* »a jajgató, zujos, zugó;« v. ö. óbkt. *rañhāw* sírva, ordítva; tehát e folyó neve olyan volna

mint a görög *Κέκρυτος*-é a *κακύω* igéből. Mindenesetre tehát folyása hangjáról volna elnevezve. V. ö. C. E. 152. Preller, Griechische Mythologie (3. Aufl. Berlin, 1872.) I, 672.

Ἀραχωσία — Pape-Benselernél: »altpers. Harachwatis.« Poll. 11, 34. Diod. Sic. 17, 81. Strab. 11, 516. Keiper 100. l. szerint *ha-rauwati*, Quandahâr tája, az Arachotus folyam vidéke. Sem Keiper, sem Justi (Zd. 321. l.), sem Spiegel (Keil. 222. l.) nem magyarázza e szót. Óp. *harauwati*, óbkt. *haraqaiti*, szkr. *sárasvatí*, phl. *harámand*, a középkorban *Arókhaj*. Görög írását illetőleg l. Keiper id. h. és Spiegel Keil. 144, 145. l.

Ἀργήστης — Aesch. Pers. 308. Óbkt. *arez*, szkr. *arj* tő a. m. féhérleni, fényleni, ragyogni, tehát óbkt. *argwē* (locatív e névből: *argá*, *argu*, mely azonban nem fordul elő a nyelvemlékekben!) és *gtā* töve lenne *argwē-star* »a fényben álló, levő,« úgy képezve, mint az óbkt. *rathaē-star*, a harci szekéren álló. A név a vallási értelemben vett világozságra vonatkozik és hieratikus eredetű. V. ö. Justi Zd. 30, 253. l. — Keiper 66. l. Különbösen *ἀργεστής*, *ἀργηστής* görög szó is, és fehéret jelent mint tulajdonnév pedig egy éjszak-nyugati szél neve.

40. *Ἀργόστη* — Nicol. Damasc. fragm. 66. ed. C. Müller, Fragm. hist. Graec. III, 398. Keiper 66. l. ép úgy magyarázza, mint az előbbi szót: óbkt. *arga* v. *argu* fény, tehát *arga-gtā* v. *argu-gtā* »a fényben álló, fényes.«

Ἀργυῖτις — Hesyehius *Ἀρμία*-nak, gyerekek rémének, mumusnak mondja a phrygiai nyelvben. Gosche De Ariana linguae gentisque Armeniacae indole, az örm. *argel* akadály v. *argitēs* hulló csillag szóval magyarázza. — Keiper 67. l. más kép: óbkt. *areg* tő reszketni, remegni; part. praes. *ereghant*, femin. *ereghaiti* »rossz, gonosz,« phl. *érang*, ujp. *ergend*. Justi Zd. 72. l. ezt írja: *Ἀργυῖτις*, ἡ *Ἀρμία*. V. ö. még a 29. l.

Ἀρμιάνος, — Plutarch. Is. et Os. 46. és *Ἀρμιάνος* Arist. de an. procr. 27. *Ἀρμιάνος* Suidasnál és *Ἀρμιανός* Hesyehiusnál, a ki így magyarázza: ὁ *Ἄιδης*. Óbkt. *anrōmainyus* »gonosz szellem« ebből: *anra-mainyu* (tövek: *an* és *man* C. E. 312.); phl. *aharmaní*, *ahrman* (Haug Essay 78. Journal as. 3. s. t. 7. (1839.) 346. l.) pá. *aharman*, örm. *haraman*, *arhman*, ujp. *ahrimes* (Mohl Fragm. 2. s. köv. l. Vullers Fragm.

46, 49, 50, 52. s köv. l.), *áhermená* a mérték és rím miatt Sahnámeh ed. Vullers I. 15. l. 22. és 35. versében, de u. o. 21. l. 27. v. *ahrímen*; 27. l. 74. v., 138 l. 138. v. *áhermen*. *Ahrímen* van egy Gulsen-i ferheng cz. párszi katechismus 20. lapján (l. Egy. Phil. Közl. II, 307—8. l.) — V. ö. Ztschr. d. DMG. XI. 102. XIII, 364. Justi Zd. 13. és 220. l. Maspero 467. lapján bőven szól Ahrimanról.

Ἄρειοι — a Vaniécknél és Egy. Phil. Közl. IV, 675. lapján elmondotthoz a következőt tölthetni. Pape-Benseler az *Ἄρειοι* szóról az *Ἀρία* szóra utal és ennél megjegyzi: »altpers. Hariwa.« Ztschr. d. DMG. XXIV, 13. l. szerint orm. ékiratokban *arijfa*, *arriwa* a phl. *hara*, pá. *hariva*, ujp. *herát*, görög *Ἀρίανα*. — Herod. 7, 61. és 62. a perzsák két nevét közli: *Ἄρειοι*, a mi az óbkt. *ariyáha* (helyesben *airyaonho*) »hű, törvényes« és *Ἀραίοι*, az óbkt. *artáha* (helyesben *avetaonho*) »tökéletes.« Így magyarázza Keiper 69. l. V. ö. Justi Zd. 2. és 30. l. Duncker IV, 13. szerint: méltóságos, paraucsoló. — Müller M. felolv. 226. l.: *árya* »szántó, földműves« összefügg az *ar* tövel, v. ö. *arare*, *ἀράω*. Ellenléte a turáni ember, *tura* »a lovas ember gyorsasága.« II. o. 228. l. van idézve Hellanikus fragm. 166. ed. Müller: *Ἄρια Περσική χώρα*.

Ἀριουάνης, *Ἀριαιώνης* — Plut. frat. am. 18, Them. 14. és *Ἀριαιώνης* Plut. apophth. regg. s. Xerxes Óp. *ariya-man-is* »nemes lelki, kedélyű« ugy képezve, mint óp. *ard'a-man-is*, a Darius hat összeesküdt társának egyike. Óbkt. *airya-manó*, szkr. *aryá* (*árya*)-*mánas*. Müller M. felolv. 229. l. szerint *Ἀριαιώνης* a. m. *Ἐριώνης*. Justi Zd. 2. 226. Spiegel Keil. 184. 212. 185. 36. l. Az óp. óbkt. és ujp. *is* suffixumhoz v. ö. Spiegel Keil. 150. Justi Zd. 370. Spiegel Allbakt. 89. Haug Essay 41. Wahrmond Hdb. I, 189. l. — V. ö. Egy. Phil. Közl. IV, 466. A szkr. szó a világos clem egy szellemét jelentí. Duncker III, 35.

45. *Ἀριασιδής* — Herod. 4, 76. Müller felolv. 231. l. szerint szkr. *arya-pati*, óbkt. *airya-paiti* »a hű, derék, nemes úr.« Justi Zd. 2. 176. l. V. ö. e szót: *Σπαρσιδής*. — Más-kép magyarázza Vaniéck.

Ἀριαράμης — Herod. 7, 11. Óp. *ariyá-rám-na* v. *ariyá-ran-na*, óbkt. *airya-ráman* (az *ar* és *ram* tövekből) »a neme-

sen, hiven pihenő v. örülő.« Az óbkt. *ráman* a levegő (*vayu*) szellemének neve; e szellem adja az ételek ízét is. — Spiegel Keil. 185. Justi Zd. 256. C. E. 342, 325. Müller M. felolv. 229. l.

Ἀριάσπαι, Ariaspae — Arr. An. 3, 27, 4. Diod. Sic. 17. 18. Curt. 7, 3, 1. Ritter szerint, Erdkunde VIII, 66. »Reiter volk aus Aria«; Drangiana déli részén közel Godrosia határához lakott és kitüntetésül az *εὐαγγέται* nevet kapta. Fővárosuk *Ἀριάσπη* volt, Ptol. 6, 19, 5. Ritter magyarázata jó; óbkt. *airya-aypa* »hű, derék, árja lova.« Justi Zd. 2, 37. Ugyancz teszi *Ἀριάσπης*, II. Artaxerxes fiának és Atossa atyjának neve is (Plut. Artox. 30. Hellan. fragm. 163, 6.). — Talán azonos e szóval vagy legalább rokón *Ἀριμασπί*, Arimaspi, Her. 3, 116. Diod. Sic. 2, 43. melyet Neumann, Hellenen im Scythenlande I, 195. a mongolból így magyaráz: »Bergbewohner.« V. ö. Vaniéck.

Ἄριουα — Hom. II. 2, 783. Cilicia, Mysia, Lydia vagy Syria egy tája, helyesebben hegye, a hol Typhocus bilincsekben fektűt a föld alatt: *ἐν Ἀριουίς, ὅθι γασὶ Τυφώος ἔμμεναι εἰνάς*. Koch, Homers Iliade (Hannover 1872.) megjegyzi, hogy itt az arimok földjére kell gondolnunk, mely vulkanikus levén könnyen válhatott Typhoeus (v. ö. *τύφω* égék, *τύφος* füst, képzélgés, kábulás, *τυφών*, *τυφός* forgószél, középfelném. *dimpfen*, *dampfen*, C. E. 227.) hazájává. Strab. 13, 627. van ὄρη *Ἄριουα*, a többi helyen kétes, tartományt vagy hegyet kell-e értenünk. Pape-Benseler így fordítja le: »Affenberg.« — Óbkt. *hara* »hegy, hegység;« óp. *ara-kadris*, egy Persisben levő hegy neve, óbkt. *hara-berezaiti* »magas hegy,« ma az *Elburz*, pá. *harburz*, phl. *har*, *harburj*. Az óbkt.-ban még *haraiti* is neve az *Elburz* nak. Orm. *ar-arats* »az árják hegye« (óbkt. lenni *hara-airya*) az Ararat (1 Mose 8, 4; a Glen perzsa fordításában *erárát*), *Ἀραράτ* Joann. Antioch. fr. 2. — V. ö. Justi Zd. 321. Spiegel Keil. 184.

* *Ἀριοβαρζάνης*, Ariobarzanes — Xen. Cyrop. 8, 8, 4. Diod. Sic. 17, 68. Arr. An. 3, 8, 5. Nepos Dat. 2, 5, Caes. b. c. 3, 4. Megfejtésére három véleményt hozhatni fel: 1) Müller Miksa így fordítja le: *εὐαγγέτης*, Felolv. 229. — 2) Óbkt. *ariya-bareza-ana* »a nemes nagysága.« Justi Zd. 2, 211, 374. l. 323. pont; Keiper 91. l. — 3) Magam így kísértem meg származ-

tatni: óbkt. *airya-barza-ana* (óbkt. *airya* a. m. óp. *ariya*) »a nemes, hű magból való, nemzetségű.« Ujj. *berz*, a. m. mag, és ennek nyilván óbkt. *barza*, *varza*, *parsha* felelne meg. Palmer 80.

50. * *Ἀριμάζης*, Arimazcs — Polyaen. 4, 3, 29. Arr. 4, 19. Curt. 7, 11. Sogdiana fejedelme, kit Nagy Sándor 328-ban legyőz. Óbkt. *airya-maza* »a hű, nemes v. derék nagysága.« Justi Zd. 2, 222.

Ἀριμάδος — Aesch. Pers. 38, 321, 967. Her. 7, 67, 78. Keiper 69. I. szerint óbkt. *ariya-marda* »nemes büszkeségű, árja férfi,« vagy talán még kiérzett az *airya* értelme, tehát »nemes, méltóságos, venerandus.« V. ö. Müller M. felolv. 229. — Magam helyesebbnek tartom ezt az írást: *airya-marta*, mert ember, azaz halandó régi iráni neve t-vel ejtetett: óbkt. *mareta*, *maretan*, óp. *martiya*, szkr. *martya*, phl. *mart*, és csak az ujjperzsában van *merd*, az örményben *mard*. Justi Zd. 228. Spiegel Keil. 213. Müller Lautl. I. 16.

Ἀριούιστος, *Ἀριόβιστος*, Ariovistus — App. Celt. 1, 16, 17. Dio Cass. 38, 34. Plut. Caes. 19. Caes. b. G. 1, 31, 10. E név első része Müller M. felolv. 231. I. szerint vagy a régi német *harji*, Heer, sereg vagy ezzel függ össze: szkr. *arya*, óbkt. *airya*.

Ἀριός — Daniel 2, 14. Iráni *ariyaka* azaz óp. *ariya*, óbkt. *airya*, hű, törvényes, méltóságos és a meg *ka* másodrendű affixum. Értelme »a hűséges, méltóságos, törvényt megtartó.« Spiegel Keil. 184. 150. l. 10. és 12. pont. Albaktr. 89. l. Justi Zd. 2, 375. l. 336. és 338. pont. Egy. Phil. Közl. IV, 681. l. — Glen perzsa fordításában: *erjúk*. — Keiper 77.

Ἀρζρεύς — Aesch. Pers. 44, 312. Keiper 70. I. két magyarázatot közöl: 1) A név nagyon görögös, nagyon emlékeztet az *ἄρξτος* medve szóra. Pape-Benseler így is fordítja: *Bens*. A medve élt Iránban (I. Xen. Anab. 1, 9, 6.), tehát neve ép ugy jelenthetett hős harcost, mint a vadkané. Szkr. *rksha* (ebből: *arksas*), örm. *arsh*, oszet *ape*, ujj. *chirsz* medve, az utóbbi oly anorganikus *ch* hanggal, mint ez ujj. alakok: *chism* óbkt. *ašhma*, *chist* óbkt. *istya*, *chšjek* indogerm. *avjam* (Müller Lautl. I, 7, C. E. 394. Justi Zd. 9. 59.) A több nyelvben észlelhető töncemény, hogy régiebb, hangzón kezdődő szó utóbb aspiratiót kapott, megvan a perzsában is, pl. óbkt. *ashtan*: ujj. *hest* nyolc, *ašma*: *kšem* fa, *aoshō*: *hšs* halál, *usi*, *uski*: *hšs*

ész (Egy. Phil. Közl. III, 370.) A fenn idézett név tehát a szkr. *vrka*, óbkt. *vehrka*, óp. *varka* alakok viszonyához képest szkr. *rksha*, óbkt. *vehrsha*, óp. *varksa* lett volna, és medvét jelentett volna. V. ö. Müller Dial. II, 11. C. E. 132. — Csakhogy ha ez utóbb régi perzsa alakokat elfogadjuk, nem mondhatjuk, hogy ujj. *ch* anorganikus, mert régi *v-t* pótolna; azonban régi perzsa *v* soha sem lett *ch*-vé. — 2) Óbkt. *varecānh* fény, töve *varec* ragyogni, miből *varecōnhvañt* fényes, ragyogó, *as-varecānh* nagy fényes. Justi Zd. 44. 268.

55. *Ἀρμαίς*, *Ἀρμαίος* — Jos. c. Ap. 1, 15. Diod. Sic. 1, 64. aegyptusi király, Sethos testvére; aeg. *har-mai* »Horus kedveltje.« V. ö. *Θεόφιλος*, Gottlieb. — Uhlemann 300. — Maspero 213, 273. I. szerint másképp kellene származtatni: *har-em-heb* melléknévén: *meiaman rštseser-khepru stepen vā*.

ἄρμην — így Vaničeknél; *ἄρμην* Justi Zd. 321. a ki a következőképen származtatja: óbkt. *ha-merena* csata (*ha* ő ezekben: *ἀθρός*, *ἄπας* C. E. 394. és *merena* töve *mar* meghalni; tehát: együttmeghalás), v. ö. szkr. *sa-marana*, óp. *hamara*, a mint helyesen olvassa ez egyszer előforduló szót Oppert és Spiegel, holott Westergaard *hama-t* olvas, és *hamarana* csata, harc. Spiegel Keil. 53. 221. Justi Zd. 227, 235. I.

Ἀρμαχίς — aeg. *hor-em-achu* »Horus a fényregióban.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 145. l.

Ἄρνα, Arna — Steph. Byzant. Xanthos előbbi neve és egy umbriai város Perusia közelében, ma Civitella d'Arno; Ptol. 3, 1, 54. Plin. 3, 14. Pape-Benseler a görögből így fordítja le: *Bockum*. Justi Zd. 2, 3. I. szerint a lykiaiában *Arina*, a mi nem más mint óbkt. *airyana* »hű, törvényes, árja« t. i. hely, város; phl. *érán*, egy kermánsáhi feliraton *élan*, pá *érán*, ujj. *irán*. E szerint ez a név a görögöket és latinokat az őshazából új honukba elkísérte volna.

Ἄρσιος — Hesych. *ἀετός παρὰ Πέλοπος*. Justi Zd. 72. l.: óbkt. *erezifya* »nyújtózkodó, sólyom« t. i. a zsákmány után törekvő; örm. *ardsiu* sas, miből a georgiai *artziwi*; v. ö. szkr. *rzifya*.

60. *Ἀρπάσιος* — görögös aeg. név »Horus az Isisféle«; talán aeg. *har-pa-isi*, demotikus nyelven *har-pa-esi*. Uhlemann 296.

Ἀρχημις — a kopt *arp-khemi* vagy *arp-khimi*, »sötét (egyiptusi) bor.« Uhlemann 304. — A *khemi*, *khimi* fekete, sötét szóból lett a mi *chemia*, *χημεία*, *χημεία*, *χημεία* szavunk. *Kemi*, a fekete földü, a régi aeg. nyelven ez ország neve. V. ö. Ztschr. d. DMG. XXX, 6—20. l. — E név olyan, mint a görög *Οἶνους* Od. 21, 144. *Ὀινόπιος* Ath. 14, 638, h. a horszintü.

ἀρραβῶν, ὄ, — Isaeus 8, 23. Arist. Pol. 1, 4, 5. Antiph. Stob. flor. 61, 2: *ἔχοντες ἀρραβῶνα τὴν τέχνην τοῦ ζῆν*. Régi szótáríróknál: *ἡ ταῖς ὠναῖς περὶ τῶν ὠρουμένων δεδομένη προκαταβολή, ὑπὲρ ἀσφαλείας*. Tehát: felpénz, foglaló; a latinban *arra*, *arrha*, *arrabo* (Vaniček, Etymol. Wörterbuch der latein. Sprache.) Héber *ἄραβῶν* »zálog.« Müller BB. 275. 286. Gesenius 5. l.

Ἀρσαμένης — Herod. 7, 68. Keiper 71. l. szerint ó-iráni *arsa-mani* »őszinte érzelmü, gondolatu.« Óbkt. *arez* nyúlni, egyenes lenni, vmire törekedni, ebből *erez* igaz, helyes, egyenes, a miből *arsa* egyenes, felálló, elvontan: őszinte, igaz. Justi Zd. 30. 72. l. — Ide veszi még ezeket: *Ἀρσαίης* (?) és *Ἀρσαίης* (folyó neve, Plut. Luc. 31. Dio Cass. 62, 21.); a *na* és *nya* affixumról l. Justi Zd. 372. l. 262. és 268. pontját.

Ἀρσαίης — Aesch. Pers. 37. 308. Her. 1, 209. Xen. Cyrop. 7, 1, 3. *Ἀρσαίης*, Arr. An. 2, 14, 3. *Ἀρσαίης*. Óp. *arsá-ma*, Spiegel Keil. 186. szerint nyilván az óbkt. *erez* igaz alakkal függ össze. Keiper 70—71. l.: *arsa* (l. az előbbi szó alatt) szóból lett *arsá-ma* »őszinte, igaz.« — Keiper ebből magyarázza meg az óp. ékiratokban egyszer előforduló *arsá-dá* (archosiai vár neve) szót, melyben a *d* olvashatatlan, de Norris szerint a szumér ékiratban így van írva: *irsata* (Spiegel Keil. 27, 185.) Értelme lenne: *arsa-dá* »az Arsa által alapított,« a miben *arsa* kedveskedő névrövidítés és *dá* rövidített participium e h. *dáta* v. *dána*. Az ilyen rövidítés város nevében nincs helyén.

65. *Ἀρσηλις* — Plut. qu. graec. 45. Sémí eredetü: *khars-el* »isten bárdja.« Duncker I, 466. II, 514. l.

Ἀρσηνιάχος — Vaniček és Keiper (59. l.) az óbkt. *van-huarshya* személynév megfordított alakjának nézi; az előbbi le is fordítja: »guter Weiser,« a mi helytelen, mert *arshya* felől nem bizonyos, hogy miből származik és ha *arez* tőből ered

is, nem bölcös volna az értelme. L. *Ἀρσαμένης* alatt. — A név egyszer fordul elő az óbaktériaiban; genit. *vanhéus arshyēhē*, Yasht 13, 108. V. ö. Justi Zd. 30, 32, 72, 262. l.

Ἀρσίης — újabb név; aeg. *har-si-si*, demot. *har-si-es* »Horus, Isis fia.« Uhlemann 296. l.

* *Ἀρταβαζάνης*, *Ἀρταβαζάνης* — Pol. 5, 55. Herod. 7, 2. Darius Hystaspes legidősebb fia, a kit Justin. 2, 10. Artamenes-nek, Plut. Them. 14. talán *Ἀρτιομένης*-nek nevez. — Óbkt. *areta-vaza-ana* »a tökéletes erejü.« Justi Zd. 30, 264, 374. l. 323. pont.

Ἀρτάβαζος — Her. 7, 66. Thuc. 1, 129. Diod. Sic. 11, 31. Óbkt. *areta-bázu* »az erőskarü.« Justi Zd. 213. Keiper 72. l. Ehhez egészen talál Stephan. Byzant. megjegyzése, hogy a perzsában *Ἀρτάβαζοι ἦρως*.

70. *Ἀρταβάτας*, *Ἀρταβάτης* — Xen. 8, 3, 18. Her. 7, 65. Óbkt. *areta-vañt* »nagysággal ellátott, nagyságos, tökéletes.« Keiper 72. l. *arta-val(a)*. — Justi Zd. 30, 373. l. 295. pont.

Ἀρτάβης Aesch. Pers. 318. *Ἀρτάβας* Ctes. Pers. Exc. 29. (ed. Bachr pag. 165. e var. lect. adja: *Ἀρτάβας*, *Ἀρτάβαςος*, *Ἀρτάβαςος* és ezt az utolsót adja szövegében), Herod. 4, 83. Diod. Sic. 11, 69. *Ἀρτάβαςος*. — Artabanus, Corn. Nep. 21, 1. Ez az utóbbi a teljes alak, régi iráni *arta-vana* »a magasztosat szerető, magasra törő.« Óbkt. *areta*: tökéletes és a *van* tő: védeni, szeretni, Justi Zd. 30, 266. — Fick elmélete szerint a *tösző helyébe hasonló kezdő hanggal bíró rag léphet*, különösen személynévekben; tehát *vana* helyébe itt is *va* léphetett és lett *arta-va* kedveskedő, rövidlebb név, melynek értelme ugyanaz, mint a teljesé. — Keiper 71—72.

Ἀρτάγειρα — Strab. 11, 529. Dél-Orményország egy vára, Justi Zd. 98. szerint *Ἀρταγῆραι*, értelme: »magas hegy,« óbkt. *areta-giri*.

Ἀρτάδες — Hesych. *ἀρτάδες οἱ δίκαιοι ὑπὸ Μάγων*. *ἀρταῖοι οἱ δίκαιοι παρὰ Πέρσας*. Stephan. Byzant. szerint *ἀρταῖοι* u. m. *ἦρως*, mihez Pape-Benseler megjegyzi, hogy *arta*, szkr. *rta* u. m. igaz, jó, nemes, hatalmas. Hellenicusknál olvasható *Ἀρταία* ország neve. Herod. 7, 61. szerint *Ἀρταίοι* kiváló perzsa törzs; ehhez Blakesley II, 144. és 223. l. megjegyzi, hogy töve *art*: *μέγα*, tehát mágnások és így van Creu-

zer véleményének alapja, hogy Ἄρτεμις a. m. ἡ μεγάλη vagy ὄρεν ἡ μεγάλη αἴτηρ. E névhez C. E. 525. l. megjegyzi, hogy eredete még homályos. — Justi Zd. 30. l. ide vonja a phrygiai Ἀρτάμης király nevét (Xen. Cyr. 2, 1, 5.), Ἄρτεμις istennőt és a lykiai Artaleisa-t és így származtatja: óbkt. *areta*, töve *ar*: tökéletes. V. ö. óp. *arta-khsat'á*, szkr. *rtá*, Spiegel Keil. 185. C. E. 342. — Düncker IV, 13. szerint Ἀρταῖοι a. m. magasak, hatalmasok. — Vaniček e szó alatt: Ἀρτα-

Ἀρτακάμας — Xen. Cyr. 8, 6, 7. An. 7, 8, 25. Óbkt. *areta-kāma* »a nagyot, magasat szerető« cbből: óbkt. *areta*, óp. *arta*: magas, magasztos, tökéletes, óbkt. óp. *kāma*, új. *kām*: vágy, töve *ka*, Justi Zd. 30, 78, 82. Spiegel Keil. 185, 193. — Keiper 92.

75. Ἀρτίμης — Aesch. Pers. 318. G. Hermann olvasása szerint; Ἀρτίμης Xen. An. 7, 28, 25. Óbkt. *areta-ma* »főnséges, magasztos« (vagy főnség?). Justi Zd. 30. 373. l. 272. pont. — Keiper 71. lapja szerint ez a *ma* a felső fok ragja; az óbkt. felső fok ragja *tema* és *ista*, az óp.-é *tama* és *ista*, azonban Justi Zd. 376. l. 370. pontja alatt két melléknévből *ma* raggal is van superlativus képezve. — L. Ἀρτάβης alatt. A β és μ felcserélése szokott.

Ἀρταξέρξης — Thuc. 1, 104. Diod. Sic. 11, 69. Xen. An. 1, 1, 1. Ἀρταξέρξης, Herod. 7, 106. Későbbi görög íróknál Ἀρταξάρης, Ἀρταξής. — Óp. *arta-khsat'á* »a fenséges uralmu;« Pape-Benseler Stein után: die mächtige Herrschaft. Stephan. Byzant. szerint Ἀρταξέρξης a. m. ἡρώς. Egy I. Artaxerxes korában Aegyptusban készült vázán a három szokott ékirásban van e legenda: Artaxerxes a nagy király, óperzsául: *ardakhsasca naqa vazraka*, a miben a név rosszul van írva. Westergaard így olvassa: *ardakhsarthca*, Benfey: *ardakhsasca*, Spiegel mint idéztem; szonfelül hieroglyphekben is megvan ott a név, Sir Gardener Wilkinson szerint *artasharscha*. Spiegel Keil. 64, 65, 110, 185. Maspero 568. szerint az aeg. írásban *artaksharsha*; mások szerint pedig *artachsesesch*. Az előbbiek hitelesebbek. — E név a phl. *artachshetr*, őrm. *artashér*, héb. *oršir*, szyr *ardeshir*, új. *ardesir*, *erdesir*. Ouseley II, 243: Artaxerxes or Artaxares of our writers, called in the Pahlavi dialect of his own time *Artahshetr* and in

modern language *ardasir*. — V. ö. Vaniček az Ἀρτα- szó alatt és itt Ἀρτοξέρξης és Περόσης alatt.

* Ἀρταουάσδης, Artavasdes — Strab. 11, 524—532. Plut. Crass. 21—33. Dio Cass. 49, 25. Cic. ad Att. 5, 21. Óbkt. *areta-vazdanh* »a tökéletes erejű;« *areta ar* töből: tökéletes *vazdanh*, *vazanh*, *vaza*, *vāza*, szkr. *vāja* a *vaz* töből: erő. Justi Zd. 30, 264, 265, 273.

Ἀρταφέρνης — Aesch. Pers. 21, 776, 778. A scholiasta ehhez: ἐξ ἐτυμολογίας ὁ Ἀρταφέρνης, ὃν ἐτυμολογᾷ ὁ ἄρτιος ἔχων φέρνας (Teuffel kiad. 84. l.) Ἀρταφέρνης Herod. 5, 25, hol azonban Blakesley kiadása szerint néhány kéziratban itt és 6, 94. 7, 74. Ἀρταφέρνης olvasható. Már Blakesley észreveszi a φέρνης, φερνης végzet és óp. *frana* egymásnak megfelelő voltát és összeállítja a következőket: Pharnuchus Pharnaspes, Pharnabazus, Tissaphernes, Intaphernes, Artaphernes, Megaphernes stb. Baehr 133, 135: Hellenicus fragm. pag. 144. ed. Sturz (apud schol. Aesch. Pers. 778.) szerint *Ἀρταφέρνης* és továbbá: qui recta, sana utitur mente, ab ἄρτιος et φήν. — Keip. 72: óbkt. *areta-franā* »nagy fényű, tökéletes fényű;« Pape-Benseler is megjegyze annyit, hogy a perzsa *arta-fra* alakból lett Ez a *franā* Keiper szerint az óbkt. *qarenāh* synonymuma, töve *frā* ragyogni, szkr. *par* (Kuhn, Ztschr. X, 104. XII, 377.), a minék tovább képzése a szkr. *prush*, *plush*, (az a hang eltompult *u-vá*, v. ö. óbkt. *para* és *parā*, *kshnā* és *kshnu* Justi Zd. 96. 186. Egy. Phil. Közl. III, 72, 510.) égni: ide való a görög *πρα*, C. E. 284. *Frana* metathesise *farna*, a rövid *a* átment *e* hangba és lett a *farna* themából *ferna*, *ferena*, a miből a görög alakot könnyen megmagyarázhatni. A régi szóból él még az új. *ferr* (Palmer 448. csak így: *fer*) pompa, ragyogás, *ferruch*: boldog, szerencsés. V. ö. Keiper 47, 48, 72, 77, 95, 96, 102, 110. — L. Vaniček Ἀρτα- alatt.

Ἀρταβάρης — Aesch. Pers. 29, 302, 971. Herod. 1, 114, 9, 122. Nic. Dam. fr. 66. Keiper 73, 74, 100. l.: a *bar*, *bava* cselekvő értelemben van használva és az egész óbkt. *artem-bara* »nagyságot vivő, nagyot magán bíró, főnséges, méltóságos,« azaz nem organikus összetétel, az óbkt. *areta*, óp. *arta* (sem. *artem*, nom. és acc.) themából a semleges accusativus levén az első clem. A helyes összetétel lenne Ἀρταβάρης v. Ἀρτοβάρης.

Justi, Die Zusammensetzung der Nomina im Indogermanischen 104. l. így közli: *aretem-bara* »az igazat művelő, ápoló.«

80. Ἀρετιβαρξάνης — Otes. Pers. Exc. 49. Var. lect. Ἀρετιβαρξάνης. Keiper l.: hochgewachsen, azaz óbkt. *areta-bareza-ana* »tökéletes magassággal bíró.« Justi Zd. 30, 211, 374. l. 323. pont, Spiegel Keil. 185. l.

Ἀροξέξις — Otes. Pers. Exc. 29. de var. lect. Ἀροξέξις (l. ed. Baehr pag. 166.) és Pers. Exc. 49. Ἀροξέξις. — Baehr 187. l.: Ortum putant ex Persico nomine *Artahschetr*, quod *magnum regem* significat. Remansit quoque in Hebraeorum *artachšastá*, és 446. l.: *Arta* s. *orta*, quod *Medis* sit: iuste, magnanime. Immo equidem *arta* in Persicis et Medicis vocabulis *regem, magnum* significare semper credideram. — Keiper 99. l.: Magas, fenséges uralmu v. nagy országú; helyesen görögül volna Ἀραξιάθης az óp. *arta-khsalvá*. Justi is (Zd. 30, 93.) ezt az óbkt. szövegben elő nem forduló szót így magyarázza: óbkt. *areta-khshathra*.

Ἀρύγιος — Herod. 5, 66, a hol egy Sancroft-féle és egy hécsi kézirat szerint Ἀρύβιος van (v. ö. Herod. 5, 108. és Blackesley kiad. II, 226. l.) — Keiper 83. l. így adja: óiráni *artuv-íya*, holott különben az óiráni *v* nem egyenlő a görög *γ* hanggal. Értelme szerintem talán »a magas, fennkölt,« óbkt. *aredu-íya* azaz *areduwiya* vagy helyesebben csak *aredu-íya*, mert *íya* prim. v. secund. affixum nincs az óbaktisában. Az óperzsában az *u*-val végződő szó *íya* secund. affixum előtt (mert ott van ilyen) *u-vá* egészül ki, tehát lenne óp. *artuv-íya* (az óp. *arta* lesz *artu*, mint az óbkt. *areta aredu*.) Justi Zd. 30, 376. l. 376. pont, Spiegel Keil. 185, 180. l. 7. pont.

Ἀσία, Asia — Hitzig szerint, Ztschr. d. DMG. IX, 760. óbkt. *ashya* »tisza, szent.« Ebből Ἀσιδάτας Xen. Cyr. 6, 3, 32. és Ἀσιδάτης Xen. An. 7, 8, 9. óbkt. *ashya-dáta* »a tisza-, szent-adta.« Ez az *ashya* Craosha-nak, a világ égi örönc, a törvény első tanítójának mellékneve. Justi Zd. 43.

Ἀσμοδαῖος — τὸ πονηρὸν δαιμόνιον Tobia 3, 8. 17. Káldy-Tárkányi: az Asmodeus nevű ördög, és a jegyzetben: azaz rontó, pusztító. Óbkt. *ašhma-daēva* »a harag szelleme.« Spiegel, Eran. Altorth. II, 132. Avesta übersetzt III, XLVIII. Keiper 63. Justi Zd. 9.

85. Ἀσπαμίτης — Otes. 39, b, 40. Keiper 97. l.: óbkt. *aspa-mithra* »lőkedvelő« Φίλιππος. Óbkt. *aspa*: ló, és *mithra*: harátságos, szerető, a *mit* többől, melynek értelme: összekötni, közelíteni, időzni. Ellenkezője a szkr. *a-mitra*: ellenség, e névben *amitra-gháta* »ellenségölő,« Ἀμτροζάτης, Ἀμτροζάτης Hegesand. ap. Ath. 14, 652. — V. ö. Justi Zd. 37, 232. és Vanícek az utóbb idézett szó alatt.

Ἀσπένδος, Aspendus — Thuc. 8, 81. Xen. An. 1, 2, 12. Hell. 4, 8, 30. Arr. An. 1, 26, 27. Liv. 37, 23. Justi Zd. 304. l. szerint óbkt. *aspenita* »szaporító, szent,« és tulajdonnév is; töve *aspa*: elősegíteni, gyarapítani, nőni. V. ö. szkr. *aspañt*, *aspañtá*, ujp. *aszpend* (Palmer szótárában nincs meg). — Azonban Pape-Benseler találóbban származtatja a göröghől: ἄσπένδω, azaz »Freistadt,« mert e pamphiliai város az Eurymedon partján argosi gyarmat volt ugyan, de független a görögöktől. V. ö. Strab. 14, 667.

Ἀστιάσις — Aesch. Pers. 22. Keiper 74. l. 1) iráni *asta-aspa, astágsa*. Az első tag talán megvan ebben: Ἀστιάσις, Ἀστιάσις (l. a köv. szót). — 2) Valószínűbb, hogy az óbkt. *vaz*, szkr. *vah* (ujp. *veziden*): vezetni, húzni többől való és ily alakú: *vasht-áspa* »a ki lovat vezet v. vezetett.« Justi Zd. 264. E magyarázatot Keiper szerint az óbkt. *vashágsa* tulajdonnév is ajánlja; ez ἄσπ. ἄρ. Yasht 13, 102. Ebben *vazha* ebből van ellágyítva: *vaza*, töve *vaz*, értelme »a lövvezető, lóhajtó, kocsizó, iππαγωγός,« a mihez Ἀστιάσις csak mellékalak lenne. Azonban Justi Zd. 264. szerint *vashágsa* valószínűleg ebből származik: óbkt. *vaz*, szkr. *vaj*: erősíteni és *aspa*: ló. — 3) Lehet óbkt. *az*, szkr. *aj*, óp. *aj*, görög ἄγω, latin *ago* töréből a partic. perf. med. *ashta* és *aspa* »lóhajtó v. a ki lovat hajtott, iππηλάτης« és ez az én nézetem szerint a legjobb magyarázat. Justi Zd. 15. Spiegel Keil. 105. 180. C. E. 169. — 4) Óbkt. *hakhsh* tovább képezve ebből: *hac-sh* hajtani, nógatni; a nomen agentis *hashtar* mellékalakja *hashta*, tehát *hashta-aspa* »lőttő, lóhajtó, πλῆξιππος.« Justi Zd. 314. — Hannak, Das Historische in den Persern des Aeschylus (Programm des k. k. akad. Gymnas. in Wien, 1865) 47. l. az Ester 9, 8. előforduló *aspáta* nevet (Káldy-Tárkányinál *Eszfata*) Ἀστιάσις névvel azonosítja, mire Keiper azt jegyzi meg, hogy ebben is van ugyan *aspa*

de a *tá* ebből rövidült meg: *dáta*, tehát a név a. m. *appa-dáta* »a lóadta.« Szerintem helyesebb így származtatni: óbkt. *aspa-ta* »lovas.« Justi Zd. 375. l. 343. pont.

Ἀρσιβάρης — Ctes. Fragm. Assy. 19. (ap. Diod. Sic. 2, 34. ed. Baehr pag. 445.) Alex. Polyh. fr. 24. Nic. Dam. fr. 12. Óp. *arsti-bára* »lándsavivő« Oppert szerint, a ki így olvassa ez egyszer (NR c 2) előforduló szót; ellenben Spiegel *saracti-bara*: sjhordó-t olvas. Spiegel Keil. 106, 186, 210, 219. Keiper 18. Óbkt. *arsti-bara*: lándsavivő, Justi Zd. 32. 209. — Keiper 74. egy előtte homályos *Ἀρσι*, *Ἀρσι* (az *Ἀρσιβάτης* nében) azaz iráni *asta* alkotórészt keres e szóban. L. a *Κασιάτης* szót.

Ἀουε, *Ἀουε*, *Ἀουί* — ez utóbbi Plut. Is. et Os 13. szerint aethiopiai királynő; kopt *ha-sa* »a szépareczu.« Uhlemann 306.

90. *Ἀουχιε* — Herod. 2, 136. és *Σάουχιε* Diod. Sic. 1, 94. Aegyptusi király, *ases-ka-u*. Maspero 75. — Blakesley I, 268—9 szerint a kéziratokban *Ἀουχιε* van, az ő kiadásában *Σάουχιε*. Bunsen, Aegyptens Stelle in der Weltgeschichte II, 94. szerint ez az aeg. *seserkera*. — Pappe-Benseler szerint aeg. *asuchu*.

Ἀσφυνις, *Asphyunis* — Notitia dignitat. A mai arabban *aszfun*, a régi aeg. *ha-sfen* v. *ha-sfen* »a tisztulás háza.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 53. 63. l.

Ἀροσα — Herod. 7, 2. Plut. frat. am. 18. Del. n. an. 11, 27. Ath. 12, 522, b. Diod. Sic. 31, 28. Keiper 75—77. l.: E név az Avesztában *hutaosa*, a mit Spiegel fedezett föl. Justi (Oncken, 1, 4.) 36. is összehasonlítja ezzel. Keiper szerint szahályosan volna *Ἀροσα*, *Ἀροσα* és származnék ebből: *hu* a. m. *hū* (a görög *hū*, szkr. *su*, óbkt. *hu* új alakok e régiékkal szemben: *Frōv*, *vasu*, *vanhu*, Keiper 100. l.) és *tuc* tőből, mely 1) köhögni, latin *tussis*, *tussio*, (Justi Zd. 135.) minek értelme azonban nem felel meg névnek; 2) szkr. *tuc* tő, melynek értelme: csepegni, ömleni, csepegtetni, ömlasztani, bőven adni, és mely kétségkívül megvolt az óbaktiaiban is ugyanez alakban; 3) *tush* tő: megnyugodni, nyugodtnak lenni, megelégedni, felüdülni (Justi Zd. 135.), melynek alakja nem alkalmas. Keiper szerint tehát a 2. *tuc* a legjobb és a név óbkt. *hu-tosa* »a

jól, a bőven adó,» nagyon alkalmas név királynénak. Justi Zd. 327. l. — Oppert sokkal jobban magyarázza a 3. *tush* tőből; *sh* megfelelhet *ss*-nak. Egy. Phil. Közl. IV, 466.

* *Ἀροδάτης* — Nic. Dam. fr. 66. Óbkt. *átare-dáta* »a tűz adta v. tűz-teremtette.« Justi Zd. 49. 153. Keiper 73. csak említi e nevet.

* *Ἀρομάης*, *Ἀρομαίης* — Teuffel ed. Aesch. Pers. pag. 58. Keiper 73. a Xenophantos edényén előforduló név. Óbkt. *átare-ma* v. *mi* »tüzes, tűzben gazdag.« Justi Zd. 49, 373. l. 272. és 278. pont. A név idézve van Keiper id. h.

95. *Ἀροπατινή*, *Ἀροπάτης*, *Atropates* — Strab. 11, 506. Steph. Byz. ἢ *Ἀροπάτιος* v. *Ἀροπατία Μηδία*, Plut. Anton. 38. Diod. Sic. 18, 3. Just. 13, 4. Plin. n. h. 6, 13, 16. A tartomány neve phl. *atunpatakán*, ujj. *ázerbádegán*, *ázerbájiqán*, *áderbeidsán*, *ázerbeigán*, arabosan *ázerbaidésán*, órm. *atrpatakan*, így nevezve a sok ott levő tűztemplomtól, óbkt. *átare-páta* »a tűz által védett.« V. ö. Ztschr. d. DMG. VIII, 15. XIII, 360, 436. Journal as. 3. s. t. 7. (1839.) 285. és 6. s. t. 7. (1866.) 127. 210. l. Hang, Essay 20. 144. l. — Az ujj. *áderbád má rászpénd* nevű prophéta mellékneve *míhr szepentemán* óbkt. *átare-páta manthra-epenta* »a tűz által védett szent szó,« más nevén *míhtra epenta-mana*, *epento-mainju* »a szent érzületű, gondolatu közbenjáró.« — V. ö. Duncker IV, 153, 135. Justi Zd. 49, 50. Egy. Phil. Közl. II, 226, 229, 367. Vaniček az *Ἀροπάτης* szó alatt. — Az óp. alakja lenne *atři-páta*: a tűz által védett; lehetne különben ez is az alakja: óbkt. *átare-paiti*: a tűz ura. V. ö. Keiper 73. Justi Zd. 176. 188. Spiegel Keil. 181. 202.

Ἀρρακέμ — Priscus 168. Előkelő hún; török-tatár *ata-kam* »atya-pap,« *kam* levén a sámán pap, varázsló. Ez a hún kor érdekes emléke. Vámbéry Hunnok 11, 17, 18, 21. Etym. szót. 38, 85. Prim. Cult. 248. szerint talán a török-tatár *kam*: orvos, *kamlamak*: gyógyítani, *kammak*, *kamlamak*: kötni, talán a gonosz szellemek hatalmát lebilincselni.

Ἀρτίλας, *Ἀρτίλας* — Priscus Pan. fr. 1—36. Damasc. v. Isid. 63. Memand. Prot. fr. 21. Híres hún király; közelebb áll a valóhoz az ónémet *Etsel*, a magyar *Etel*; török-tatár *etil*, *itil* »nagy folyam,« különösen a Volga. A híres király bizo-

nyosan mint Ósinggiz chán később kapta hatalmas pályafutása miatt e nevet. A Kama folyója törökül *ak-til*: fehér folyó. Vámbéry Hunnok 5, 6, 22. — Ellenkezőleg R. Koenig, Deutsche Literaturgeschichte (Bielefeld u. Leipzig, 1879) 10. l. szerint e név gót szó, *attila* »atyácska« (*atta* atya, v. ö. szkr. *atta*, latin *atta*: apácska, óéjsz. *eddu*: dédanya; *ila* kicsinyítő képző, pl. *vulfila* Wölfein).

Αἴτος — aeg. *ídt* »atya«, összetételekben, pl. *Αἰτίσις* aeg. *ídt-isi*: Isis atyja. Uhlemann 303.

Ἀχόνρις — aeg. *akhē-en-re* v. *ri* »a nap (sol) prophétája.« Uhlemann 302.

100. *Βαβυλών* — Herod. 1, 178. Aesch. Pers. 52. Ctes. fr. 5. ed. Baehr pag. 397—400. Az Etymol. Magn. szerint »Schönstätt«, Jos. 1, 4, 3. Syncell. 44. c. Etymol. M. 828. szerint a héberből: *βαβέλ* a. m. *σὺγγυσις*, Phil. de gigant. 15. szerint a. m. *μεράθραις*. Pape-Benseler. — Helyesen assyr ékiratokon *bab-ilu* »Ilu isten kapuja;« ez átment az óperzsába: *bābir* u, a héberbe: *babel*, a hol tévesen származtatják a *belal*, összezsavarni igéből (1 Mose 11, 9.) — V. ö. Keiper 59. Spiegel Keil. 211. Egy. Phil. Köz. IV, 466.

Βαυδάζος — mihez rövidített dédelgető alak *Βάυζος* Din. ap. Ath. 13, 609, a. Thucyd. 1, 129. *Μεγάβαζος*, Ctes. Pers. Exc. 33. *Μεγάβυζος* és ed. Baehr pag. 173. — Óbkt. *bagha-bāzu* »isten karjával bíró.« Óbkt. *bagha*, óp. *bagā*: isten, óbkt. *bāzu*: kar. Keiper 95. Justi Zd. 209, 213. Spiegel Keil. 210.

Βαυπαῖος — Ctes. Pers. Exc. 44. Ehhez Keiper 95. szerint a rövidített kedveskedő alak *Βαυαῖος*, Herod. 3, 128. Óbkt. *bagha-pāyu* »istent bírva ótalmazónak;« óbkt. *bagha*, óp. *bagā*: isten, óbkt. *pāyu*: védő, töve *pā*. Justi Zd. 209, 189. Spiegel Keil. 210. — I. mind a két szót Vaničeknél.

Βαυπαῖτις — Ctes. Pers. Exc. 14, 59. Más az eredetől inkább eltérő alakja *Μεγαπαῖτις*. Óbkt. *bagha-pāta*, óp. *bagā-pāta* »istentől védett v. istent bírva védőnek.« *Pāta* part. pass. a *pā*, védeni tőből. Keiper 51, 95. Spiegel Keil. 208, 210. Justi Zd. 188, 209.

Βάυς — Strab. 12, 553. Paphlagoniai név; tán egyenlő vele a *Βάυης* férfinév, Inscr. 2130. Keiper 96. szerint rövidi-

tett dédelgető név, mely az óbkt. *bagha*, isten, szóból származott; de hogy melyik összetételéből, arról hallgat.

105. *Bagophanes* — Curtius. Keiper 96. szerint valószínűleg óbkt. *bagha-franā* »isteni fényü,« más alakban *Μεγαπέτης* (l. ezt); vagy óbkt. *bagha-van-a* (*van* tő: 1) ütni, gyógyzni 2) védeni, szerelni, a suff. secund. Justi Zd. 266, 374. l. 315 pont). A *γανος*, *phanes* tehát *βανος*, *banes* helyett van nem szabatosan ejtve.

Βαγούραζος — Ctes. Pers. Exc. 44. Keiper 95.: óbkt. *bagha-ratha* »isten kocsija,« a mit kissé bajosan lehet személynévnek mondani. Óbkt. *ratha*, harczi szekér, Justi Zd. 209, 253. és Vaniček *Aqua*- alatt. — Ép oly kétes Keiper másik nézete: óbkt. *bagha-raça* »isten harcza,« a mihen *raça* későbbi alak *ratha* helyett, *raç* tő pedig nincs; az óbkt. *ragman*, hadoszlop, nem ebből, hanem *arez* tőből (nyújtózodni, egyenesnek lenni, *areza*: csata) származik. Justi Zd. 30, 254.

Βαγρανδαννή — Ptol. 5, 13, 20. a Tigris forrásvidéke. Justi összehasonlítja vele az örm. *bagruand* nevet, melyet így lehet származtatni: óbkt. *bagha-raēvañt-āna* »isteni fényességű v. fényes részekkel bíró;« óbkt. *bagha*: isten v. rész, darab, *raēvañt*, *raēva*: fényes, *ana* v. *aēna* affix. secund. — Justi Zd. 209, 250, 374. l. 317. és 323. pont, Spiegel Altbaktr. 86. — Justi így írja: *Βαγρανδαννή*, a mi az eredetihez közelebb van.

Βαῖανός — Menand. Prot. fr. 9—65. az avar fejedelem neve, inkább cím, mint név. A keleti törököknél és mongoloknál még ma is név, melynek értelme »gazdag, hatalmas, nemes,« *bajan*. Vámbéry Hunnok 22. Etym. szót. 199. — Edelspacher szerint, Nyelvt. Köz. X, 341. *bojan* *bajan* török eredetű és egy régebb *baj-gan* alakra utal. A *bojan*-ból lett Porphyrogenitusnál *βοάνος*, Ciannamusnál *μπαίνος*, a latin *banus*, a magyar *bán*; előfordul *βοείνος* alak is. Miklošich, Die slavischen Elemente im Neugriechischen, illető helyen azt mondja, hogy e szó *ban* nevezzen szláv eredetű és összehasonlítja vele *bojan-t*, *βοείνος*, az avarok harczi asz fejedelemét. — Krün LXII. l. *bajan* mellé állítja a csag. *baj*, gazdag, fejedelem, szót.

Βάινς, *Βήνς*, *Βήνς* — ez utóbbi Anth. app. 30. aegyptusi tánczos; aeg. *bedž* »karvaly.« Ebből van képezve; *Βηδά-*

ριον, aeg. *bedž-har* »Karvaly-Horus« vagy megfordítva Ἄρβη-
μα, *har-bedž* »Horus-karvaly;« *Μάβετος*, *pa-bedž* »a kar-
valyé« (*pa* articulus possessivus). A karvaly Horus symbo-
luma. *Bedž* helyett *bídž* is olvasható. — Uhlemann 303, 304.

110. *Βακτρία* — Strab. 11, 516. Polyæn. 1, 1. tarto-
mány; *Βάκτριος*; Aesch. Pers. 306, 318. *Βακτριή χώρα* Herod.
4, 204; τὰ v. ἡ *Βάκτρα* Diod. Sic. 11. 69. Arr. An. 7, 9, 8.
Strab. 11, 514. *Βακτριανή* táj, Pol. 10, 48. Diod. Sic. 2, 6.
Acl. v. h. 12, 37. — Pape-Bénseler: a mai *Balkh*, óp. *Bachdhi*.
Óp. *bákhtris*, óbkt. *bákhdhi* ellágyulva és megesonkulva, phl.
balkhr, metath. *barkh*, *balkh*, ujp. *belch*, ar. *balch*, örm. *bahl*,
balh. Etymológiát nem adnak forrásaim. — Justi Zd. 213.
Spiegel 211. Keiper 59.

Βαλέζωρος — Maspero 440. *Βαλιάζωρος* Menand. Eph.
ap. Jos. c. Ap. 1, 18. I. Hirom tyrusi király fia; phoen. *ba'al-
sdr* »Tyrus Ba'al-ja, ura.«

βαλῆν — Touffel Perser 78. l. megjegyzi, hogy ez a hú-
ber *ba'alēnu* »urunk« (v. ö. Ἄδωνις a héb. *adōnī* »uram.«)
A sémieek szájából a hellének a szót rendszeren suffixummal el-
látva hallották és ezt az alakot tartották nominativusnak. Sext.
Emp. p. 672, 26. Bk: οἱ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ποιμένεω ἰὼ βαί-
λην λέγοντες ἰὼ βασιλεῦ λέγουσι φρυγιστί. Hesych. I, 685:
βαλλῆν. *βασιλεῦς φρυγιστί*. Innen van a phrygiai *βαλυναίων*
őros, Ps. Plut. flav. 12, 3. azaz *βασιλικών*, és a phrygiai kirá-
lyi ünneper *βαλυναίος ἑορτή*. — Másképp Vaniček.

βάλουμον; ἡ *βάλουμος* — Diod. Sic. 19, 98. A balzsam-
bokor, Theophrastusnál a szagos gyantája. Héber *bešem*. Mül-
ler BB. 276, 281, 285.

Βαράζι — Ester 1, 10, a dativusban, *Βαράζης* Agath.
4, 13, *Βαράζαῦς* Cedren. I. pag. 753. ed. Bonn. *Ουαράζης*
Proc. Goth. 3, 27; 4, 13. v. ö. Mos. Choren. 2, 7. — Óbkt.
varāza »vadkan,« és *Γεραντ* atyjának és *Βιστάεπα* egy fiának
neve az Avesztában. Szkr. *varāhā*, phl. *varāz*, *varač*, ujp.
gurāz, *varāz*, örm. *varaz*. Justi Zd. 268. — Hogy perzsáknál
törököknél egyaránt mily megtisztelő cím a vadkan neve és
mily szerepet játszik e szó képies beszédökben, arról L. Vám-
béry Prim. Cult. 135, 200. Egy Phil. Közl. III, 512. — Hasou-
lóan használja e szót Homer, Il. 5, 782. az achivokról általában:

... λείουσιν εὐκίστες ὠρογάουσι
ἢ σὺνὶ κάπροιον, πάντε σθένος οὐκ ἀλαπαδῶν, Idomeneusról
Il. 4, 253: οὐκ εἰκλῶς ἀλκήν, Polyroetesről és Leonteusról
Il. 12, 146: ἀγροτέροισι σέουσιν εὐκίστε. És végre Il. 17, 20—22:

οἴτ' οἶν παρδάλιος τόσσον μένος οὔτε λέοντος
οὔτε σὺδὸς κάπρον δλιοόφρονος, οὔτε μέγιστος
θῆμος ἐνὶ στήθεσσι περὶ σθένει βλεμταίνι.

115. *Βάρσιξ* — Theophanes szerint hún-szabir nő neve;
töröktatár *barsz* »párducz,« a mi gyakran előforduló tulajdon
név. Vámbéry Hunnok 22. Prim. Cult. 204. szerint ez a *barsz*,
parsz a perzsából kölcsönzött szó, a párducz eredeti török neve
arszlan (erős állat, Etym. szót. 28.) levén. Ujp. *pársz*: leopárd,
párducz.

Βαρξένης — Arr. An. 4, 7, 1. Diod. Sic. 2, 1. Keiper
91: óbkt. *bareza-ana*, »a magassággal bíró, a nagyságos.« Justi
Zd. 211, 374. l. 323. pont.

* *Βαρξαρμένης* — Jos. arch. 14, 13, 3. b. Jud. 1, 13,
1. Óbkt. *bareza-franá* »a magas, fenséges fényü.« A *franá*
szót l. bővebben *Ἀρταφρμένης* alatt. Justi Zd. 211.

Βαρίσης — Ctes. Pers. Exc. 14. var. lect. *Βαρίσης* ed.
Bachr 133. Ez utóbbi a helyesebb alak; töve az óbkt. *barez*:
nőni, szkr. *barh*, v. ö. óp. *bard'ija* Smerdis tulajdonneve; óbkt.
berezaūt: magas. Értelme tehát »a megnőtt, magas.« Justi
Zd. 211. Keiper 50, 91. — Az összecsküdték névsora össze
van állítva Baehr 133. és Keiper 48. l.

Βαρσαέντης, *Βαρσαέντος* — Arr. An. 3, 8, 4—25, 8.
Keiper 91: óiráni *bareza-vanta* »nagysággal ellátott, nagysá-
gos.« Justi Zd. 211, 376. l. 384. pont. Az affix. secund. Justi
szerint helyesen *vaūt*; a Keiper használta *vanta* sem szó, sem
affixum. E névnek megfelel az óbkt. *berezaūt*: fenséges, ha-
talmos és tulajdonnév. Justi Zd. 217, 218.

120. *Βαράινη* — Diod. Sic. 20, 20. Plut. Eum. 1. Arr.
An. 7, 4, 6. Barsine, Justin. 15, 2, 3. Nőnév. Keiper 91. sze-
rint óbkt. *bareza-ina* »a nagysággal bíró, nagyságos.« Justi
Zd. 211, 375. l. 333. pont.

Βασιχ — Prisc. Panit. fr. 8. A királyi szittyák egy
vezérének a neve. Török-tatár *bassikh* »alacsony, zömök;«

töve *basz*, *baj*, *bat*: alant, elmertül, nyom, közönséges. Vámbéry Hunnok 22. Etym. szót. 206. l.

Βασσαύης — Herod. 7, 75. Keiper 93. l. szerint assimilálva ebből: *Βασσαύης*, óbkt. *barezaka*, értelme tehát »a magasságos.« Töve *barez*: nőni, *bareza*: magasság; vagy a tőből primar. képzővel *barez-aka*, vagy a névből secund. képzővel *bareza-ka*. Justi Zd. 211, 368, 375. l. 137. és 338. pont. — Talán ide tartozik *Βήσος* is; l. ezt.

Βατανῶχος, *Βατάνωχος* — Aesch. Pers. 982. Keiper 77, 78. l.: Bizonytalan etymológiájú; talán óiráni *matana-uka* »az összekötött, barátságos,« töve óbkt. *mít* összekötni, közeledni, tartózkodni, a miből ez az emlékekben elő nem forduló mellékalak származnék: *mat*, és ebből *matana* főnév: összekötés, barátság. — Pott szerint *vāthwana*, az óbaktriaiban ótalom jelentéssel előforduló szóhoz való e név. Azonban Justi Zd. 288. csak óbkt. *vāthwa*: nyáj, van. Az *uka* képző szétbomlik e két secund. affixumra *u* és *ka*, Justi Zd. 375. l. 336. és 338. pont, Spiegel Altbaktr. 89. Keil. 150. l. 10. és 12. pont. — Keiper az Arr. An. 2, 25, 4. előforduló *Βάρις* és Curtiusnál olvasható *Betis* nevet is ide valónak tartja. — Justi Zd. 232.

βδέλλα, *βδέλλιον*, bdellium — Ptesych., Diosc., Galen., Plin. 12, 9. Növény és gyantája. Szkr. *udūkhala* v. *ulūkhala* Lagarde szerint, a ki ide vonja a héber *hdslach* alakot is; Renan Lassen nyomán a szkr. *madālaka* alakot adja. Müller szerint e szó nem sémi, hanem indogermán tőből való idegen szó a görögben. BB. 280, 282.

125. *Βέλις* — aeg. *belle* »vak.« Uhlemann 307.

Βέριχος — Prisc. Panit. fr. 8. ed. Müller IV, 91, 94. Előkelő hun Attila udvarában. Vagy *ber-ikh*, a török-tatár nyelvekben »adomány, ajándék,« minck töve *ber*, *bir*, *ver*, *vir*, ad, ajándékoz, Vámbéry Etym. szót. 207. l.; és nézetem szerint ez a helyes magyarázat; minthogy sok nyelvben megvan e név: istenadta, itt is bizonyára az isten szót kell alatta érteni. Vagy lehet még török-tatár *bar-ikh* »birtok, kormányzás,« minek töve *bar*, *var*, bírni, lenni, vagyon, Vámbéry Etym. szót. 204. l. Nevezetes, hogy Vámbéry mégis a gazdaságot jelentő oszm. *barik* szót a *bar*, *var*, menni, járni tőhöz veszi, mintegy a ház menetének magyarázva. — Vámbéry Hunnok 22. l.

βήρυλλος, *ή*, néha *ό*, beryllus — Addaeus 6 (IX, 544), Dion. Per. 1012, Luc. V. H. 2, 11. Drágakő faja; az arabban *ballawr*, *billawr*, *balūr* annyi mint kristály; a kúnban is volt *bolor*, *bolar*, kristály, Kun 227, 302, 345. l. A németben lett belőle: die Brille, a franciában bécicle, bécicle, Müller M. újabb felolv. 570. s. köv. l. Palmer 91. Wahrmond Hdb. II, 100, l. Lagarde szerint a görögből lett az arámi *billor*; Müller is indogermán szónak tartja, de a görögben idegennek. BB. 280. l.

Βηρυτός — Nonn. 43, 130. Dion. Per. 911. Pol. 5, 61. Jos. b. Jud. 1, 21. 11. Plut. Ant. 51. A latinban Berytus, és mivel Augustus császár szépitette, Julia Augusta Felix Berytus lett a neve; aztán Claudius és Caracalla diszítette, a miért Antoninianának nevezték. Már Pape-Benseler is Stephanus Byzantius nyomán, ki szerint a phoeniciai *βήρ* a. m. *φρέω*, *Bornstedt*-nek magyarázza; aztán Helladius szerint, ki a *βηρούτ* phoen. szót a görög *ισχυός*-nek tartja, *Meinigen*, azaz: a hatalmas is lehet. Az előbbi a helyes; a phoeniciai *beéröt*, »kútak,« v. ö. arab *bi'r*, kút. A város neve ma Beirút. Schröder 135. l.

Βήσος, *Βησός*, Bessus — Strab. 15, 724. Diod. Sic. 17, 74—83. Plut. Alex. 42. Arr. An. 3, 8, 3. Curt. 5, 8. Keiper 93. l. szerint talán *Βασσαύης*-hez mint kedveskedő név tartozik, így: ób. *barezaka*, *barsaka*, *bassaka* és *barsa*, *bassa*; töve akkor *barez*, nőni, volna, a név maga pedig *barez*, magasság, és *aka* képző (mely azonban csak elsőrendű) volna. V. ö. Justi Zd. 211, 368. l. 137. pont. — L. a *Βασσαύης* szót.

130. *βίχος* — Herod. 1, 194. Xen. Anab. 1, 9, 25. Pol. 6, 14, 7, 162. Ath. XI, 784, d: *γιαλώδες ποτήριον*. Víz vagy bor tartására való füles edény. Wörterbuch zu Xenophons Anabasis von F. Vollbrecht 39. l. szerint *βίχος*, sémi szó; Lagarde szerint a héber *baqbāq*, palack; Müller BB. 276, 287. l. szintén séminck tartja, de az említett héber szóval nem veti össze. Mások szerint Herod. szövege alapján assyr szó. — L. Vaniček.

Βίτρος — Var. lect. Bittagor, Biturgur; Jordanis 182. Hún törzs neve; lehet a török-tatár *bitgür* »növekedő« vagy *bitürgür* »kiirtó,« Vámbéry Hunnok 22—23. l.

Blḥdas — Prisc. Pan. fr. 1. Jordanis 128. Attila testvére neve. Török-tatár szó két mássalhangzón nem kezdődhetik; e név talán *būlut* »felhő.« Hasonló alakjai a csagatáj-oszmán *būlut*, az altáji *pūlut*, a jakut *bīlūt*, a csuvas *pūlt*, a magyar *felhő*, a finn *pilvi*, a votják *piljem*, a mordvin *pel*, a cseremis *pōl*. Tehát e szó az ural-altáji népek elválása előtti időből való! Vámbéry Hunnok 23. l. Primit. Cult. 166. l. Etym. szót. 214. l.

Βοζόλαβρα — Theophyl. 1, 8. Avar főpap, varázsló; török-tatár *bōgū*, *bōjū* »lekötés, varázs,« a magyar *bű*, épügy mint a csagatáj *baj* a. m. a magyar *bűj*; tehát *bōgūler* vagy *bōjūler* »varázsló pap,« vagy »varázs-szertartás.« Vámbéry Hunnok 11, 23. l. Etym. szót. 198. l. Hunfalvy Ethn. 152. l. Kun LXII. LXXXVII. l.

Βραχμάν, *Βραχμήν*, több. *Βραχμάνες*, *Βραχμάναι*, *Βραχμάναι*, *Βραχμῆνες*, *Βράχμαι* — Ptol. 7, 1, 74. Nonn. 39, 358. Clem. Al. str. 3, 7. Damasc. v. Isid. 67. Brachmanae — Plin. 6, 17. — Az indiai várnák elscjébe tartozók, a papok és tudósok. Szkr. *brahma* (masc. v. neutr.), az istenséghez igyekvő áhitat, Roth szótára szerint minden jámbor nyilvánulat az istentiszteletnél; *brahmá*, a brahman; *brāhmana*, (patronymicum, leszármazott szó) jámbor imádkozó, isten szolgája; aztán: utasítás, szemlélet. E szók töve a. m. erőteljesen létrehozni, erősíteni, előmozdítani. Lefmann (Oncken 1, 3.) 37. és 72. l. Duncker III, 118, 538. l.

135. *Βύβλος* — Strab. 16, 755. Jos. b. Jud. 1, 21, 11. Nonn. 3, 109. Arr. An. 2, 15, 6. Ptol. 5, 14, 4. Phoenicisai város, értelme Schröder 129. l. szerint »a hegy,« phoen. *gibēl*. Az ószövevényben *gebat*; mai nevén is még *dsubeil*, a kis hegy.

Γάδεωα, *γά*, *Γάδειος*, *ή*, *Γηδέωα*, *γά* — Gades, ium — Strab. 1, 38, 3, 169. Diod. Sic. 4, 18. Arr. An. 3, 30. Herod. 4, 8. Plin. 4, 22. Hispania Baetica egy szigete (ma Leon) és városa (ma Cadiz), a római császárok korában Augusta Julia Urbs Gaditana. Pape-Benseler e görög magyarázatokat közli: *Landshöh*, tulajdonkép *Landeshals* és *Schaafhausen*, *Εὔμηλος*; Plinius szerint *Siebeneck*; a helyes a phoen. *garta*, héb. *hag-gādēr* »saeptum, τὸ τείχος, a bekerített.« Igy Schröder 80. l. Azonban a 130. l. szerint a phoen. *gādēr*, héb. *gezērāh*, arab

dsazīrā »terra resecta, id est fertilis in medio deserti« azaz sziget, oáz. V. ö. ehhez Gisira zeugitanai város nevét.

γαῖος — Vaniček e szóról bőven és jól ír; csak azt akarom megjegyezni, hogy az óbaktriában nincs *gaēshu* alak, hanem csupán *gaēcu*, azaz: buzogány v. lánidsa és az Avesztában sok helyén *Kerecācpa* (azaz *kerecā-cpa*, a soványlovú, lósoványító, lókinzó? Phl. *kercācp*, ujp. *gersász*) hős mellékneve: a lánidsás, buzogányos. Justi Zd. 99. l., a hol azok neve fel van sorolva, a kik e nehezen megfejtethető szóval foglalkoztak.

ΓΕΟΠΟΘΡΟΣ — a behisztáni hegy alján levő görög feliratos táblán, mely nagyon meg van rongálva és a 42—46 évből való Kr. n., az ursacida korból; a felirat XXI. Arsakes Gotarzesről szól, a ki Gew fia volt; tehát *Γεοποθρος* a régi perzsa *gavaputhra* azaz *γεφο-ποθρο-ς*. Igy Justi (Oncken 1, 4.) 167. l. — Magam azt tartom, hogy mivel *gava-puthra* sem barom fiát, sem gonosz lelkek fiát természetesen nem tehet (Justi Zd. 103, 104. l.), a *gava* régibb *kavan*, *kavya*, *kavi*, király, (szkr. *kavi*, phl. és pá. *kai*, ujp. *kej*) alak lágyabb szókezdővel való újabb alakja; e szerint *kava-puthra* »király fia.« Justi Zd. 81, 190, 191. l. Müller Lautl. I, 8. l.

Γίγης — Din. ap. Plut. Artox. 19. Parysatis szolgálojának a neve. Var. lect. *Γίγγης*. Keiper 81. l.: óbkt. *gi* tő a. m. élni, ebből kettőztetéssel *gi-gi-s* »az élő, nagyon élénk.« — Justi Zd. 105, 116, 117. l. szerint a *gi*, *ji*, *jiv*, *ju* tő az óbktban a. m. élni. Azonban abban téved Keiper, hogy az óbkt. *ji-sti* az Avesztában nőnemű tulajdonnév; e szó mint nőnemű főnév a. m. az élet, mint hímnemű szó Asháhura atyjának neve. Justi Zd. 117. l.

140. *Γιέωος* — Theophanes. A török-tatár *jīšim* »a vilám.« Ott Attila egy fiának a neve, ép úgy mint később egy szultáné, *Bājezid jildirīm*, a villám, és mint régebben volt *Hamilcar Barak*. A szó töve *jas*, *jīs*, *is*, világos, fényes. Vámbéry Hunnok 25. Etym. szót. 130. Primit. Cult. 168. l.

γολδ — Dioscoridesnél a fekete keménymag, coriander; a héber *gad*. Müller BB. 276. és 281. l.

Γορδίας, *Γορδιος*, *Γορδίνης* — az első pénzeken, az utolsó Herod. 1, 14. Phrygiai és cappadociai férfinév. Pape-Benseler azt mondja, hogy ha nem keleti szó, akkor a görög *Γέρδω*, ál-

dozni, igéből Oppermann. Justi Zd. 269. l.: óbkt. *varada* »növő, növés, erő,« v. ö. a szkr. *vardhá*, phil. *gūrbīsh*, ujp. *gurd*, hős, alakokat. C. E. 538.

* *Γουαυασράδος* — Procopius b. Pers. 1, 5. és megemlítve Müllernél, Journal as. 3. s. t. 7. pag. 343. A következő magyarázatok lehetségesek: 1) óbkt. *gaosha-nah-ta* »kinek füle le van vágva;« 2) óbkt. *gaosha-nis-had* »a zúghan ülő,« az ujp. *gūsch-nisān*. Justi Zd. 100, 166, 318, 370. l. 209. pont; 3) Müller szerint ujp. *gūsān usztād*, a királyi kémek feje, v. ö. *āra βασίλειος*.

Graucasus — Plin. 6, 17: Caucasum montem Graucasum, hoc est nive candidum. Var. lect. Croucasim. Török-tatár *kar*, hó és *okar*, magas; ez utóbbi *auqan*, ujp. *okan*, csag. *ogan*, legfőbb lény, isten, alakjában fordul elő. Tehát *kar-aukar*, *kar awkas* »lútól fehér magasság.« Igy Kuun LVIII. l. Vámbéry az *okar*, magas, szót az *ak*, *ag*, *ok* többől származtatja, az *okkan* isten szót pedig az *ok*, *og*, *ong*, tudni, tanulni, tanítani, tüvéből. Etym. szót. 22, 55, 95. l.

145. * *Γωβάρης*, *Γώβαρης* — Luc. catapl. 6. Suidas. Keiper 100. l. csak azt mondja, hogy a régi perzsa *bar* tő (hordani, vinni) cselekvő értelmű *bara*, vívő, alakja van benne. Én azt tartom, hogy e név óbkt. *gāv-bava* »a marhavívő« nagy testi erejéről. Vannak mesék, hogy gyakorlat által egyesek oly nagy erőre tettek szert, hogy bikát elhírtak; arról szól a Pythagorens Miloról való monda, meg az ujperszában Nizami költő Heft peiker (a hét szép alak) című romantikus költeményében a következő elbeszélés: Behrām Gūr szászánida perzsa király (e néven az ötödik, uralkodott Kr. u. 420—440.) vadászaton megharagudott kedvelt rabszolgájára, Fitneh-re (a nyugtalanság), mert ez felszólította, hogy lője át nyílával a vadszamar patkóját futtában. Behrām megfészítelte fját és az állatnak, mikor az vágatva hátsó lábát egész füléig felvetette, lábát és fülét ugyanazzal a nyíllal átlötte. Fitneh vakmerőségeért halálra ítéltetett, azonban nagy könyörgéssel rávette azt az embert, a kinek meg kellett volna öt élnie, hogy bocsássa szabadon; erre meghúzta magát valahol falún és azzal mulatott, hogy kis borjut naponkint lépcsőkön felvitt. Hat év múlva a hat éves bikát ép oly könnyen vitte fel, mint kezdel-

ben a hat napos borjut. Mikor egyszer azon a vidéken vadászott Behrām, hallott erről a csudáról, látni kívánta a leányt, felismerte benne kedves Nyugtalanságát és megbocsátva neki feleségül vette. Hammer, Geschichte der schönen Redekunst Persiens 114. l. — Lehet azonban, hogy e név csak a *Γωβάρης*, *Γωβάρης* (Xen. Cyr. 4, 6, 1. Herod. 3, 70.) mellékalakja; ez az óp. *gavbar'ava*, az ujp. *gāvbarēh*, *gāvparēh* (Egy. Phil. Közl. IV, 469.), és valószínűleg szintén *gav-bar-ava*, azaz »marhavívő,« ámbár *ava* képző nincs a régi perzsában. Spiegel Keil. 195. Justi Zd. 103, 209. l.

Αυών — Phil. Bybl. fr. 2, 8, 14. szerint *Σίρων*, később *Ζεὺς Ἀγοργιος*, tehát a földművelés, termés istene a phoeniciaiaknál. Phoen. *dāgōn*, ebből: *dāgōn*, gabona; van még *ba'al dāgōn* »a gabona ura.« Schröder 124. l. — Movers szerint phoen. *dāgōn*, *dāgōn* szintén gabona; e nézetben Duncker I, 422. és 552. l. nem osztozhatik, mert az aššōdi és ninivei halkeképek határozottan ez ellen és a mellett szólnak, hogy az assyr *dāgōn*, a phoen. *dāgōn* a. m. »halisten,« *dāg* halat jelentvén. Mindamellet azonban lehetett a nedvességből termést adó isten a földművelés ura, védője a philistousoknál és babyloniaiaknál.

Ἀδοῦχος, *Ααῶχος* — Xen. Cyr. 6, 3, 29. Keiper 77—79. l.: régi perzsa *dāduka*, óp. *dād'uhya*, ujp. *dādūjek*; a régi alakban *uka* képző (Justi Zd. 370. l. 192. pont és 375. l. 338. p.) A *dā* tő következőt jelent: 1) adni, hirdetni, 2) letenni, teremteni, 3) tudni, 4) osztani, 5) szívni, inni; e sok közt e név tüve kétséges. Megérteni az ujperszából lehet, hol *dādik* v. *dāduk* 1) öreg szolgáló, 2) igazságszolgáltató. Ez utóbbi a 4. *dā* osztani, v. 2. *dā* megállapítani, többől származik (Justi Zd. 153. l. a *dāta*, törvény, szót a 2. *dā* többől eredtetni; a többi l. Justi Zd. 150—152. l.) A régi *dāta* helyett tehát ezt kell alapul elfogadni: *dāda*, *dādu*, törvény, igazság, meg *kaya* képzőt, melyből *kya*, *hya* lesz, és megvan az eredeti *dād'uhya*, melynek *Ἀδοῦχος* mint régiebb alak megfelel. Hasonló a *Ἀαῶχος* Aesch. Pers. 304. és *Ἀαῶχος* Herod. 3, 91, 7, 66. tulajdonnév, mely utóbbiról mint nép nevéből l. Blakesley II, 225. és Ujpersza nyelvjárások cz. dolgozatom 11—12. l. Ez az ó-iráni *dādaka* és *dādika*, oly hangváltozással, mint az óp.

mathra (?) és *m'ithra*, *anáhata* és *anáhita*. *Δαδάρις*, *Δάδαριος*, *Δάδαριος* és rövidítve *Δάδος*; tehát a. m. »igazságos, törvényes.« *Dádika* i hangja ugy is magyarázható, hogy kötőhang, Spiegel Altbaktr. 89. l. — Erre meg kell jegyezni, hogy az óp. *ka* csakugyan másodrendű képző, azonban *ya* elsőrendű, tehát csak tőhöz járul, l. Spiegel Keil. 150—1. l. 12. és 31. pontját; *kaya* és belőle ellágyult *hya* képző pedig nincs. Az óperzsából tehát bajos e nevet kimagyarázni. Az óbaktariaiban sincs *kaya* suff. secund., *hya* pedig csak egyszer fordul elő; *ka* és *ya* suff. secund. külön-külön van. Justi Zd. 375, 376, 377. l. 333, 376, 395. pont.

Δάοι, *Δάοι*, *Δάοι*, *Δάοι*, — Herod. 1, 125. Pol. 5, 79. Strab. 11, 508. Arr. An. 3, 11, 3. Ptol. 6, 10, 2. — Dahae, Plin. 6, 17. Tac. Ann. 11, 8. Curt. 7, 3. Liv. 35, 38. — Pape-Benselernél Hesychius szerint *Schakals* v. *Wölfe*, mert *Δάος* a. m. *δάφος*, lat. *lupos* és macedoni és phrygiai nyelven a. m. *θώς*. A nép és farkas nevét közli Vaniček; a nép nevének két magyarozatát adja, mely közül, ugy látszik, a második a helyes. Cunningham, Archeological survey of India II, 47. l. szerint ugyanis e nép neve az óbkt. *dahyu* »elpusztító;« C. Rawlinson szerint pedig a dahák a parthusok legközelebbi rokonai voltak. Justi Zd. 155. l. szerint is az óbkt. *dāha*, *dāhi* a *dah*, elpusztítani tövéből származik, és szittya, turáni törzset jelent. Szkr. *dātā*, ujp. *dāh*, *dāhisztān*, *dehisztān*, chinai *ta-hia*. Kun LXVIII. l.

Δαριός — Vaniček magyarozatát a következővel egészíthetem ki. Justi Zd. 147. l. szerint a *dar*, tartani, ige tövéhez tartozik e név; Müller M. ujabh felolv. 231. l. a birodalom tartója v. fenntartója. Keiper 79—80. l.: a pontos alak *Δαριαίος*, *Δαριαίος* helyett; előfordul Aesch. Pers. 164. s gyakran. Teuffel kiad. 113. l. megjegyzi, hogy Dindorf szerint csak e négy alak van: *Δαριός*, *Δαριάν*, *Δαριαίος*, *Δαριήκης*. Ctes. Pers. Exc. 48. és állandóan *Δαριαίος*, l. ed. Baehr 192. 193, 457. Strabo így ír: *αὶ δὲ τῶν ὀνομάτων μεταπτώσεις καὶ μάλιστα τῶν βαρβαρικῶν πολλαί. καθάπερ τὸν Δαριήην Δαριέον ἐκάλεσαν*. V. ö. Herod. 1, 209. Xen. Anab. 1, 1, 1. de Hell. 2, 1, 8: *Δαριαίος*; Thuc. 1, 14, 1. A vocativus *Δαριάν*, Aesch. Pers. 662, 671. mert az óperzsában nyilván volt *dārayana* (Spiegel Keil. 151. l. 27. pont). Épígy *Δαριήης* valószínűleg óp. *dāraya-ka* (Spiegel Keil. 150. l. 12. p.) alakból lett. —

Az óp. alak, mely feliratokban előfordul, *dārayanus*, Spiegel Keil. 203. l. Fick szerint az óbkt. *dar* tő, tartani, megtartani (Justi Zd. 147. l.), partic. act. praes. *dārayantē* tartó, igazító, pl. e névben: *dārayat-ratha* a kocsit igazító, Yasht 13, 108. (Justi Zd. 155.) Tehát *dāraya-vu* v. *va* a név alakulása. Azonban *vu* képző nincs a régi perzsában; *va-t* l. Justi Zd. 376. l. 382. pont alatt. A Fick-féle elméletnél fogva (l. az *Ἀριάβης* szónál) e *va*, *vu* képző alatt mindenféleképp érthetni; a név értelmét nyilván eltalálta Herod. 6, 98: *Δαριός ἐρξίας* (Blakesley II, 144 szerint *ἐρξίας* az Etymol. Magn. után: *ῥξίας* v. *ῥξίας* ὁ παρακτικός, a tetterős) és Hesych. *ἔρωρ*. Tehát értelmé: a visszatartó, fenntartó, elhárító. — Az újperzsában *dārāb* ebből: *dāra*(*ya*)-*v(us)*, a *v* *b* hangba menvén át; a rövidebb alak *dārā* ebből: *dāra* (*yamus*). Az újperzsa népetymologia ebből magyarozza: *der āb*, a vízben, l. Spiegel, Iran. Alterth. II. 584. — Spiegel Keil. 76. l. szerint az eredeti óp. alakhoz közelebb áll s héber *darjövēs*, mint a görög alakok. A név a *dar* tő, szkr. *dāri*, tartani, causalis alakjából származik. Koch (Orsius) II. 1, 1. jegyzetében azt mondja, hogy *Ἀχιλλεύς* valószínűleg *Ἐχέλαος* »Volkshalter,« és ezzel találóan összeállítja a *ἔρωρ* és »*Darajanus*« neveket. — Az aeg. feliratokban *ntariūš* (Maspero 568.), *dariūš*.

150. * *Δαριίται* — perzsa néptörzs a kaspi tenger mellett, Herod. 3, 92; a téjkuk *ἡ Δαριίταις χώρα*, Ptol. 6, 2, 6. Stephan. Byzant. *Δαριίται*. Kétségtől az óp. *dāraya*, óbkt. *zrayanāh*, tenger, sző nyugati perzsa alakjából képződött: *dārayā* »a tengeri, tengerparti lakós;« ujp. volna *derjāji*. A *τ* ugy látszik görög toldalék. Spiegel Keil. 201. Justi Zd. 127. l.

Δαριαγέρης, Dalaphernes — Arr. An. 3, 29, 6. Curt. 8, 3. Keiper 82. l.: óbkt. *dāta-franā*, *dāta-farnā* »a törvény felsége, a törvény fényét bíró« (óbkt. óp. *dāta*, ujp. *dād*, Justi Zd. 153. Spiegel Keil. 202. l.) vagy »a teremő fénye« (óbkt. *dātar*, mellékalakja *dāta*, ujp. *dādār*, Justi Zd. 154. l.) Az összetétel második elemét l. az *Ἀριαγέρης* szónál.

Δαγγίζιχ — Prisc. Pan. fr. 36, 38. Attila fiának neve. Török-tatár *ting-kizik* »igen tüzes, heves;« közel áll ehhez Temudsin neve Csinggiz chán, azaz *csing-giz* »igen heves.« Vámbéry Hunnok 23. Etym. szót. 97. l.

δέλτος — írótabla; a héberben *dēlet* »ajtó, könyv oldala v. columnája«; Eustathius szerint: τὸ τῆς δέλτου δὲ ὄνομα ὁμοίως ἀνωθὲν κατέβη ἀπὸ τῶν δελτωτῶν βιβλίων ἦτον ἐκ τῶν κατὰ δέλτα πτυσομένων γραμῶν, αἱ κυρίως δέλτοι καλοῦνται ἀφῆκαν τοῖς ἕστερον βιβλίοις κληρονομήσαι τοιαύτης κλήσεως és továbbá: ὡς γὰρ δέλτος διὰ τὸ δελτωτὸν σχῆμα. Pape is háromszögű alakjából magyarázza nevét. Előfordul tábla értelmében Soph. Tr. 683. Ar. Th. 778. Herod. 8, 135. Aesch. Prom. 791., irás, levél, végrendelet, költemények értelmében Plat. Ep. 2, 312. d, Luc. Tim. 22. Strat. 2 (XII, 2.) Eryc. 13. (VII, 36.) Azonban háromszögű könyv nem volt; a héberből való származtatás a helyes. Müller BB. 276, 287. l.

Διαβίης — Aeg. király, Eratosthenes szerint *φιλέταιρος*, a mit a kopt nyelv segítségével ki lehet e névből olvasni; kopt *tiēp-hop* »barátjait szerető.« Uhlemann 305. l.

155. *Διαίτης* — Aesch. Pers. 996. Csak e helyen fordul elő. Hannak, Das Historische in den Persern des Aeschylus (Programm des k. k. akadem. Gymnas. in Wien, 1865.) szerint óbkt. *daēva-kasha* »isten karja;« azonban óbkt. *daēva*, ujp. *dēv*, mindig gonosz szellem, tehát soha sem isten (Justi Zd. 143.); óbkt. *kasha* sem kar, hanem hónalj, hón, ujp. *kes* (Palmer 488. csak ebben az összetételben: *kes-i rān*, mintegy a czomb alja, azaz a szeméremgát). Hannak véleménye helytelen. — Keiper 80—81. l.: 1) *Διαί-ξί-ς*; *ξί* talán az óbkt. *khshī*, uralkodni, themája *khshaya*, uralkodó, valami gyöngye alakjában; vagy *khshī*, tovább képezve *khshīt*, ragyogni, thema: *khshaya*, rövidülve *khshaē*, ragyogó, fénylő (Justi Zd. 94, 95. l. és 93. l. csak *khshaēta*); *διαί* az iráni *dyāva*, menny, mi ugyan nincs meg az emlékekben (az óbkt. könyvekben és az óp. feliratokban), azonban Spiegel véleménye szerint is meg kellett lennie a nyelvben. V. ö. szkr. óbkt. *dēv* tövét, C. E. 235. Justi Zd. 156. l. Locativusa *dyāvaē*, apokopált alakja *dyāē*; a név értelme tehát: *dyāē-khshaē* »az égben fénylő« v. *dyāva-khshaē* »égi ragyogásu.« A *dyāva* alak e nevet az ősi árja közösség korába helyezi. — 2) Lehet *διαί* az óbkt. *jī*, élni, tő themája *jaya* (Justi Zd. 112. *jī*, 113. *jiv*; *jaya* alak nincs, csak a 101. l. *gaya* a *gi* tőből, a. m. élet), *gaya*, élet, vagy helyesebben *διαίξ* a. m. *jīyakhsh*, fokozva *jīyāikhsh*, óbkt. *jīyāēkhsh*, intensív és

desideratív alak; élni akarni; tehát *jaya-khshaē* »az élet főnyé« vagy *jīyāēkhsh-i* »élni akaró« (i secund. suff. Justi Zd. 374. l. 330. p.) — 3) *Διαί-ξί-ς* óbkt. *jyaē-khshaya* »nyíllal uralkodó, ijjal hatalmas, τοξοδάμας;« óbkt. *jya*, íj húrja, szkr. *jyā*, ujp. *zeh*, *zih*. Palmer 327. Justi Zd. 117. Nézetem szerint ez az utolsó magyarázat leginkább illik harczos nevére és legkevésbé erőtetett.

Διαίβουλος — Menand. Prot. fr. 18, 20. A törökök vezére Justinus császár idejében. Török-tatár *dizeöl*, *dizevül* »a rendelő, intéző;« töve *tiz*, *diz*, rendelni, intézni; *cül*, *aul* névszóképző. Vámbéry Hunnok 23. Etym. szót. 195. l.

Δονάτος — Olymp. Theb. fr. 18. Menand. Prot. Hún főember; török-tatár *donat*, *tonat*, ékesít, díszít, tisztít; tehát ez a teljes névnek csak egy része. A *ton*, *tün*, *jon*, *jün* tő a. m. felület, takaró, ruha, gyapju; az oszm. *donatmak*, díszíteni, ékesíteni. Vámbéry Hunnok 24. Etym. szót. 189. l.

Δατάμας — Aesch. Pers. 959. Hannak szerint a. m. *Δατάμας* (Arr. An. 2, 2, 2. Diod. Sic. 15, 91.) Datames (Corn. Nepos.) *Δατάμας* (Xen. Cyr. 5, 3, 28.) Pott és Hannak így magyarázza: ó-iráni *māo-dāta* »a holdadta,« az összetétel két eleme helyet cserélvén. (Justi Zd. 231, 150. l.) E megfordítás helytelen. — Keiper 81—82. l.: *Δατάμας* v. helyesebben *Δατάμας* óbkt. *dāotama* (?) vagy *dātama* (a minék aztán *Δατάμας* v. *Δατάμας* felelné meg). E név *dāta-ma* a felső fok értelmében, vagy *dāta-tama* felső fokban, miben a két *ta* szótag rossz hangzat elkerülése végett egynék ejtetett: *dātama* »a törvénynyel leginkább ellátott, a legtörvényesebb.« (Justi Zd. 153, 376. l. 370. pontjában a *ma* másodrendű képző.) — E név rövidített, enyelgő alakja lehet *Δατίς* (Herod. 6, 94.) vagy *Δατίς* (Ctes. Exc. Pers. 18.), az ó-iráni *dāti-ya* (a secund. suff. l. Justi Zd. 376. l. 376. p.) — Keiper megjegyzi, hogy a *dā* tőből e neveknek még más értelmét is könnyen ki lehet magyarázni.

Δοξία — Menandernél a halotti tor török neve. Török-tatár *toka*, *tokha* »szokás, szabály, rend;« töve *tak*, *taj*, *tog*, *sima*, egyenes, csúszni. Tehát a görögök ezt a szót nem jól értették. Vámbéry Hunnok 23. Etym. szót. 166. l.

160. *ἔβενος*, *ἦ* — Herod. 3, 97. ébenfa; *ἔβενος* tulaj-

domnév, Pape-Benselernél Ebenholz. A fa így is fordul elő: ἡ ἔβην. Hébr. *lībniim* »ebenfa«. Ez azonban nem sémi szó. Annai igaz, hogy a görögben idegen. Müller BB. 276, 281, 288. l.

Ἐδῆζον — Prisc. Pan. fr. 7, 8. Hún követ Attila udvarából. Török-tatár *edik-kün* »szerencés nap;« *edik*, *etik* az uigur *etkü*, *edük*, szerencés, üdvös, jó, legrégebb alakja; *kün* nap. Vámbéry Hunnok 24. Etym. szót. 19, 112. Prim. Cult. 156, 257. l.

Ἐλλας — Attila egy fia; török-tatár *illak*, *jillak* »fénylő, sugárzó,« vagy *ilik*, *illik* »herceg, legelső,« pl. Ilk chân, kelet-turkesztáni híres fejedelem. Én az előbbi találóból és a görög alakból könnyebben kiolvasható alaknak tartom. Vámbéry Hunnok 24. Etym. szót. 120. l.

Ἐμενέδζουρ — Attila egy fiának a neve. Török-tatár *emenedür* »fáradozó,« az *emenemek*, fáradni, vesződni, igéből. Vámbéry Hunnok 24. l.

Ἐξάθρης — Plut. Alex. 43. Polyæn. 7, 41. és valószínűleg megrongálva ily alakban: *Ἐξιδάθρης*, D. Cass. 68, 17. Keiper 99. l. ó-írani *ha-khshatra* »együtt uralkodó, hasonló uralmú;« talán hangváltozással *hu-khshatra* helyett. Ezt nem találom lehetségesnek. L. az *Ἰξάθρης* szónál. *Ha* a. m. együtt, az óperzsában csak a belőle származott *hama* (ujj. *hem*, *hemek*, *éma*) van meg. Justi Zd. 93, 311. Spiegel Keil. 193, 221. l.

165. * *Ἐριάνης* — Inscr. 3, 4854, 3. Aegyptusi ember neve. Aeg. *eri*, *iri*, a szem, *isi*, Isis; tehát »Isis szeme.« L. a következő szót.

Ἐριάνουθης — aeg. *eri-anubi* »Anubis szeme;« ugyanúgy van még ez is képezve: *Ἀρέσσους* »Seb szeme.« Uhlemann 301. l.

Ἐρμωνθίς, *Ἐρμωνθίς*, *Ἐρμωνθίς*, *Ἐρμωνθίς* — Stephan. Byz. Ptol. 4, 5, 70. Strab. 17, 817. Felső-aegyptusi, thebaisi város, a mai arabban *armant*. Dümichen (Oncken 1, 1.) 50, 65. l. szerint aeg. *an-montu* »Muntu oszlopos városa.« V. ö. Maspero 21. l. — Talán inkább aeg. *her-ment* (*mont*) »az állandó úrnő;« mint női tulajdonnév előfordul Uhlemannnál, 305. l. Így a minden görög alakban meglevő *r* megfejtendő volna.

Ἐσάου — Prisc. Pan. fr. 8. Pape-Benseler szerint accus. melyhez a nomin. *Ἐσά*, lat. *Esca*, Attila egy leányának a neve. Ez ép oly kevéssé helyes, mint Szabó K. véleménye, mely szerint e szó hun leány neve, kit Attila nőül vett. A bonni kiadás tárgymutatójában van helyesen; *Escam*, *Hunnus*, *pater puellae ab Attila in matrimonium ductae*. Török-tatár *es-kam* »barátnap, társnap.« Vámbéry Hunnok 11. 24. Etym. szót. 43. l. — L. az *Ἀττανάου* szót.

Euseni — Amm. Marcell. 16, 9. 4. Kiepert szerint az a nép, mely a chinai íróknál *u-sün*, *u-sün*; ez a név meg egyenlő az úzokéval. Egy nagyobb kazak törzs neve mainap is *üeisün*. Kun 386. l.

170. *Ἐσφράτης*. — Azon kívül, a mi Vaničeknél és az Egy. Phil. Közl. IV, 466. l. e szóról el van mondva, még nevezetes az, hogy Josephus, Antiqu. 1, 1, 3., még ezt a nevet közli: *Φορά*, mely nyilván sémi neve volt és nagyon emlékeztet a mai arab *furát*, *forát* alakra. Azonfölül így magyarázza: *σχεδασυός ἢ ἄρθος*. Az assyriai ékíratokban így fordul elő: *a. rat*, miben *a* a víz ideogramma, *rat* pedig e folyam fonetikus kiegészítője. Ztschr. d. DMG. XXVI. 94, 95. Ugyanott XIII. 365. az óp. *ufrātu*, a görög *Ἐσφράτης*, *Ἐσφρήτης* így van fordítva: *εὐπλάτης*.

Ἐφθαλίται — Theoph. Byz. in Phot. bibl. 64. Menand. Prot. fr. 10, 18. Proc. b. G. 1, 3. A fehér húnok törzse. Tomaszek szerint azonosak a *jászokkal*. Összehasonlíthatni e neveket: arab. *hajátal*, több. *hajátala*, örm. *hephthal*, *thetal*, chinai *ye-tha*, *yi-ta*, *ye-yi-ta*, *i-ta*; e mellé tehető a régebbi *Ἰάτιοι*, *Ἰάται*, Ptol. 6, 12, 4. a chinai *yo-ti*, *yo-ti-si*. A chinai évkönyvek szerint az *Ἐφθαλίται* csakugyan a húnok része. Kun 388. l.

Ἐφώνητος — aegyptusi név, a kopt nyelvben *ef-šneh* »élő.« Uhlemann 306. l.

Ζάβατος, *Ζαπάτας* — Xen. An. 2, 5, 1. Vaniček magyarázatát ezzel lehet megtoldani. Már Pape-Benselernél Wolfach, mert *zaba* szyrül farkas. Csakhogy jóllehet a farkas is *zaba* (syr.), *di'b* (arab.), meg e folyó neve is *zab*: az utóbbi még sem neveztetett el farkasról. A farkas a sémben gyorsasága miatt kapta ezt a nevet, melynek töve *z'b* menni; a folyót

is nyilván sebes folyásától nevezték így és neve e szerint talán a nőnemű *za'bat*, »a gyorsan folyó.« A görögök nem tudva azt, hogy a farkas neve is a sémiben voltaképen gyorsan szaladót jelent, és hallván, hogy e folyót is úgy hívják, mint azt az állatot, ráfogták a folyóra, hogy a neve a. m. *Λύκος*. Hogy az a folyó nagyon sebes folyásu volt, azt óbkt. neve is bizonyítja; az óbkt. *uzava* ugyanis ez elemekből áll: *uz*, ki, elő, és *zu*, sietni; a folyó neve tehát »a kibugyogó, az előre siető.« Ez az óbkt. szó eredetileg Támácpa fiának a neve volt, és annyit tesz mint személynév mint a kirohanó, előre törő; lehet, hogy e hűstől kapta a folyó nevét, de valószínűleg egymástól függetlenül nevezték el mind a kettőt gyorsaságáról. Ez az én nézetem szerint e név helyes magyarázata. V. ö. Justi Zd. 61. l. Geiger 249. l. a sémi *zab* szót másképp magyarázza.

Ζαμάσπη, Ζαμάσπη — Sync. 679, 9. Thphn. chr. 211, 10. Procopiusnál *Ζάμης*, syrül *zamasp*, örményül *zamasp*, *zamasb*; szászánida fejedelem az 5. században Kr. u. Ztsch. d. DMG. VIII, 1—194. XIX, 382. 439. s köv. l. Óbkt. *jámácpa*, személynév, melynek nehéz alkalmas értelmet adni, ez elemekből állván: *jám*, rokonság, és *cpa*, ló. Phl. *jámácp*, a Deszáfírban *jámácpát*, ujp. *dsámácp*, Firdúsínál, l. Mohl Fragm. 24. Vullers Fragm. 79. l. Egy Phil. Közl. II, 309. l. Justi Zd. 116. l. Mohl Sahnámeh-ford. (1877. kiad.) IV, 322. l.

175. *Ζάροναν* — Mopsuestiai Theodorusról (Photius művében), Berosusról Zerovanus, Elisacusnál Zrouan, a pársziban *zurvan*, óbkt. *zrvan*, *zrvána akarana* »a végtelen idő,« az idő és sors kosmikus hatalma. Justi Zd. 128. l.

Θαμνοίσι — Herod. 3, 93. *Θάμνια* Agath. 4, 29. Keiper a 103. lapon az óbkt. *tham*, *gam* gyógyítani, megnyugtani, tövel hozza összeköttetésbe; *thamanoanah*, gyógyítás. Justi Zd. 138, 292. l.

Θαμάσιος — Herod. 7, 194. Keiper a 103. lapon az óbkt. *tham*, *gam* tőből származtatja (l. az előbbi szót); a tőle felhozott *thamnah* semleges thema nincs meg az óbaktárisban.

Θαυμασιάδα — Ezt a szót Vaniček helytelenül magyarázza. Szerinte *θαι* a turáni nyelvekben a. m. tenger, *μασιάδα* pedig úr, tehát az egész: a tenger ura. A *μασιάδα* alakkal összeveti az óbkt. *mazdáa*, isten szót. Tehát szerinte e név

török és perzsa szóból volna összetéve! Ez magában már helytelen; de az óbkt. *mazdáa* nem is teszi azt, hogy isten, hanem Benfey szerint a szkr. *madhas*: a bölcs, Barnouf és Spiegel szerint pedig az óbkt. *maz*, nagy és *dáa*, tudás, tehát: nagy tudás, bölcsesség. L. Müller M. felolv. 196. Spiegel Keil. 180. l. — Helyesebben magyarázza e szót Kuun LIX. l.: törökül *tengizing ataszi* »a tenger atyja.« Ugy látszik, Plinius közel járt e magyarázathoz, midőn így ír (6, 20.): *Tanaim ipsum Scythae Sinum vocant, Maeotim Temarundam, quo significant matrem maris. Herodotus olvasását tehát így kellene kijavítani: Θαγγισαριάδα, Θαγγισαριάδα*. — Blakesley Herod. illető helyéhez megjegyzi, hogy e szó a sémi *thammuz* görög ruhában. V. ö. Ezechiel 8, 14.

Θάρυβις — Aesch. Pers. 51, 323, 970. Pape-Benseler így fordítja németre: Sinibald. Keiper 82. l. szerint valószínűleg görög név, ebből: *θαρυ*, azaz *θαράσις, θάρσος* (C. E. 256. Justi Zd. 149. l.) Az ó-irániiban lehetne 1) *tharāf*, táplálkozás, jóllakni, *tharāfah*, táplálék, a mihez az Ezra 1, 4, 9. előforduló *Ταρκαλαίοι* (Káldy-Tárkányinál terfaleusok, Glen perzsa fordításában *terpiliján*) is való; v. ö. Justi Zd. 141. l.; 2) óbkt. *tharu*, folyani, önteni, ellátni, táplálni, és *iya* sufl. secund., tehát *tharuwija* talán »az adományozó.« Azonban *iya* képző nem volt az óbktban.

180. *Θάρυξ* — Aeg. *t-haf* »a légy.« Uhlemann 303. l.

Θερμωνίτις, Θερμοῦτις — Aelian. de nat. an. 10, 31. Suidas. Jos. Ant. 2, 9, 6. A Mózeset a Nilusból kimentő királykisasszony. Az aegyptusi nyelven egy fajta szent kígyónak a neve. Uhlemann 300, 304. l.

Θήβαι — II. 9, 381. Od. 4, 126. Herod. 1, 182. Aesch. Pers. 38. Felső-Aegyptus régi fővárosa, a későbbi *Διόσπολις*, ma már csak romok e négy falban: Karnak, Al-aqur (közönségesen Luxor), Medinet-Abû és Gurnu. Duncker I, 521. l. aeg. *tap* »Ammon temploma,« héberül *nô-ammon*, Ammon székhelye. — Másutt: aeg. *ta-oabu* »a síkság kormánybotja.« — Maspero 20. l. csak aeg. *ape, t-ape*. V. ö. Egy. Phil. Közl. IV, 466. l.

Θρίπις, Θρίπις — papyrusokban és feliratokban; aeg. nő vagy istennő neve; koptul *tha-erpe, tha-erphe* »a templomé,

a templom szolgáloja. « *T* vagy *ta* a nőnemű névelő. Brugsch így magyarázza: *t. arpi* »s. legfistalabb (nő).« Uhlemann 302. l.

Ίάγουρ — byzancei írónál az avarok pápjainak a neve; török-tatár *jakur*, *jağur*, *jaur* a jövendölést jelentő szók löve, az ige *jakurmak*, *jaurmak*, *jörmak* a csugatájban jót tenni és jósolni. Pfen a magyar *jó* és *jósol* viszonya. Vámbéry Hunnok 11. Etym. szót. 117. l.

185. *Ίάονες* — II. 13, 685. Aesch. Pers. 178, 563, 1011. Az Piasban melléknevek *ἐλαχίτωνες*. Arist. Acharn. 104. versében van *Ίαονῶν* (v. l. *Ίάον αἶ*, Egy. Phil. Közl. IV. 294. l.) Schol. ad Arist. Acharn. 106: *ὅτι πάντας τοὺς Ἕλληνας Ίάονας οἱ βάρβαροι ἐκάλουν, προσείρηται, καὶ Ὀμηρος Ίάονας ἐλαχίτωνας*. Szkr. *yavana*, töve *yá*, menni, a név tehát a. m. »a vándorok« a letelepült autochthonokkal szemben. V. ö. C. E. 592. Fr. H. Bothe, Poetae scenici Graccorum (ed. II. Lips. 1845.) V, 21. l. Koch (Crusius) Homers Iliade (2. kiad. Hannover 1870—3.) Seiler 306. l. — Óp. *yavna*, több *yavna*, az ioniai és Ionia; ujp. *júnán*, héb. *jéván*. Spiegel Keil. 214 Palmer 726. Glen perzsa biblia-fordításában van *puszerán-i júnán*, (Joel 3, 6. és nem, mint Vaniček idézi, Joel 4, 6., holott Joelnck könyvében nincs is 4 rész; az Amosra való hivatkozás sem helyes), és *ahálj-i dán u jéván-i úzzól* (Ezechiél, 27, 19.) és Káldy-Tárkányinál: a görögök fiai, és: Dán és Görögország és Mósél, mihez megjegyzi, hogy a héberben *dán*, *jéván* és *meháshal* van, valószínűleg urab helynevek. — V. ö. Teuffel Pers. 178. v. Ztschr. für die Kunde des Morgenlandes VI, 51. l. és Vaniček művét.

Ίασπις, ἡ — Plat. Phaed. 110, d. Dioscor. A héberben *jášphéh*, a mi azonban a héber nyelv törvényeivel ellenkező képzés; e szó nemcsak nem héber, de még csak sémi sem. Benfey szerint aeg. szó. Müller BB. 276, 281, 288. l.

Ίμαῖος, Ίμαῖος — Aesch. Pers. 31. Hannak szerint ugyanaz, mint a Strabónál (11, 511.) és Ptolemaeusnál (1, 12, 9.) előforduló ó *Ίμαος*, meg az Agathem. 2, 9. levő *τὸ Ίμαον ὄρος*, azaz a szkr. *hima*-val, óbkt. *zima-vañt* »a télszerű, téli,« talán »az éjszaki.« Ez a név azonban tökéletesen csak hegységre illik. Justi Zd. 125, 376. l. 384. pont. — Keiper 83. l. a görög

alakok ily átmenetét teszi föl: *Ύμαῖος, Βιμαῖος, Ίμαῖος, Ίμαῖος*, az óiráni *vi* adverbiummal. L. a *Ύμαῖος* szót.

Ίμοῦθης — Hermes in Stob. ecl. 1, 932, 1092. Jamblich. de myster. 8, 3, 159: »Az isten... mikor az a szellem, s k magába foglal minden értelmet, Imuthesnek neveztetik.« Aeg. *im-hotep*. Maspero 28. l.

Ίνδός — Müller M. felolv. 216. l. szerint megfogható, miért lett az eredeti szkr. *sindhu* »ár, folyam,« alakból a lágy leheletű görög *Ίνδός*. A görögök a perzsáktól kapták e szót, azoknál pedig az óp. *hiñd'u*, óbkt. *hiñdu*, ujp. *hind*, *hindüsztán*, phl. *hindukán* alak mind szabályszerűen *h*-val kezdődik. V. ö. a héb. *hoddu* alakot. Spiegel Keil. 222. Justi Zd. 325. Lefmann (Oncken 1, 3.) 31. l. — L. e szót Vaničeknél.

190. *Ίνταφέρνης* — Herod. 3, 70. Azonban két 12. századbeli kéziratban *sz* acc. így van *Ίνταφέρνης* (Blakesley I, 356. l.) Vaniček csak összehasonlítja az óp. *v'indafraná* névvel, de nem magyarázza. Justi téved, midőn Zd. 203. l. az óbkt. *frána*, csont, szóval összeállítja az óp. *Viñdafrána* és *Pharnakes* nevet. Spiegel Keil. 217. l. azt hiszi, hogy a rövidebb óp. *v'inda-frá* (méd ember neve a behisztáni feliratan) e név méltalaku és e névhez vonja a következő parthus neveket: *Ίνδοφέρνης* és *Γυνδοφέρνης*. — Keiper 47, 72. és 110. l. e nevet tökéletesen megfejti. Az óp. *v'inda-franá* »a fényt találó, fényt nyelő.« A *vül* tö a. m. találni, ebből lesz *viñd* az óbktban is (Justi Zd. 275, 276. l.) A *franá* szó themája *farna*, gyenge alakjában *ferna ferena* lehet és ebből idomilották át a görögök a magok szavát. A *fra* gyököt l. az *Αφραιφέρνης* szónál. Keiper megjegyzi, hogy Fick is az óbkt. *frána*, csont, boka-csont, alakkal köfti össze e nevet; ez a *frá* előre haladni, tövéből származik és alig fordul elő. Justi Zd. 202. l.

Ίππωνορ — a Pa nevű nomos fővárosa; aeg. *há-bennu*. Maspero 23. l. »A phoenix v. a pálma háza.«

* *Ίσδεγέρθης* — Eust. Epiph. ap. Euagr. h. eccl. 1, 19. Agath. IV, 27. Suidas. Négy százszánida perzsa király neve; a pchleviben az egyik *ramashtas jezdekerti* (ujp. *rámest* a. m. *Ίσίχιος*, Tranquillus), ujp. *jezdegird*, arab. *jazdadsird*, örm. *jazgevd*, *jazkert*. Az óbkt. volna *yazata-kereta* »a tiszteletre

méltó szellemektől teremtett. Justi Zd. 84, 242. l. I. a *Περὸς* szónál id. forrásokat.

Hisopis — az Itinerarium Antonini szerint a 10. aeg. megye városa; aeg. *ha-sehotep* »a kielégítés háza.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 164. l.

Καβάδης, Κωάδης — Agath. 4, 27. Eust. Epiph. ap. Euagr. 3, 37. Phot. 22, a, 16. Malal. XVI, pag. 114. Két száznáda perzsa király. Már óbkt. *kaváta* tulajdonnév volt, *uzava* fiának vagy unokájának a neve; így is fordul elő: *kavá-kaváta*, azaz *kaváta* király. Phl. *kabát*, *kavad*, örm. *kavat*, *gavad*, ujp. *qubád*, *kej-qubád*. V. ö. a *Περὸς* szónál id. műveket és Ztschr. d. DMG. XXXI, 150. l. Justi Zd. 81. l.

195. *κάβος, ὁ* — a sz. irat fordításában (2 Király. 6, 25.) gabonamérték; Pape szerint idegen szó a görögben, Geoponica: *ἐν τῷ κάβῳ τῷ λεγόμενῳ χοίνιζι*. Héberül *qab* gabonamérték. Müller BB. 276, 281. l.

Κάδμος — Od. 5, 333. Herod. 2, 145. Pape-Benseler szerint ha görög szó, akkor *Stifter* a *κάω* igéből vagy *Ising*, azaz a vasba öltözött, mert *κάδμος* Hesych. szerint *δόρυ, λόφος, ἀσπίς*; ha keleti szó, akkor *Oster*, azaz kelet embere. Ez az utóbbi a helyes. Preller, Griech. Mythologie II, 22. s. köv. l. más vélemény: *κόσμος, κωάσθαι*, a *κάδ* tő, *κίστωρ*, a művész, *καίνυμαι*, felülmúlok, kitünöm, tartozik e névhez, mely e szerint a. m. »a rendező.« Unger a Philologus XXV, 2, 217. lapján *καδεμών* rövidebb alakjának tartja; tehát »a gondoskodó.« — A phoen. *qedem* kelet, tehát e név lehet »a keleti.« A phoeniciaiban továbbá a *kabirim* (a görög *Κάβειροι*, Preller id. m. I, 696.), nagyok, dii magni, közt *baal melikhart* neve *kadmôn* »első, elsőszülött.« Duncker I, 427. II, 93. l. Seiler 323. l.

κακάβη, ἡ, κάκκαβος, ἡ, κακκάβιον, τό — Eubul. Ath. IV. 169. f. Antiphan. ap. Ath. IV, 169, c. Niochar. Poll. 10, 106. Aristophanesnél és más komikusnál. Lagarde szerint sémi *kakab* a mi egyszersmind Carthago régi neve is; hogy hogyan kell magyarázni, az homályos. A chald *qaqab* a görögéből származott oda. Müller BB. 276, 288. l. — C. E. 459. l. lehetőknek tartja, hogy e szó görög, *κακκ-άβη*, a *κακ*, lat. *coqu*, ősi indogermán *kak*, *pak*, szkr. és óbkt. *pac*, főzni, gyökéből. E szerint

régi alakja *κακκ-άβη* volna (mint *coqu-o*). A szó értelme mind a görögben, mind a sémiben fazék.

Κάλουλις — Aeg. papyruson előforduló név. Kopt. *kah-aloli* »szőlőföld, szőlőskert.« *Aloli* a demotikus *lul*, szőlőfűrt Uhlemann 304. l.

Καλούσης, Aeg. név; aeg. *tšalodž* »láb.« Uhlemann 304. l.

200. *Καμβύσης* — Herod. 1, 46. Xenoph. Cyrop. 1, 2, 1. Thuc. 1, 13, 6. Óp. *kambuj'iya*; forrásaim nem magyarázzák meg. Spiegel megjegyzi, hogy e név ez indiai tartomány nevében: *kamboja* és a kábuli káfirok e nemzetségnévénél van meg. Az óp. jⁿ akár *s*-nek, akár *ds*-nek hangozhatott (l. Spiegel Keil. 135. l.) Oppert szerint (Journal as. 7. s. t. 3. 1874. 238—245. l. levő dolgozatában) ugy látszik *ds* nem volt az óperzsában. Maspero is így írja e nevet: *Kambouziya*. Az aeg. hieroglyphekben van *kabat*, *kambat*, Maspero 568. l.

κάμηλος, ὁ, ritkán *ἡ* — Aesch. Suppl. 282. Herod. 1, 80. 3, 103. Ar. Av. 1559. Plut. Alex. 31. Teve; sémi szó, a héb. *gámál*, az arab. *dsamal*. Müller BB. 276, 281, 285. Gesenius 5. l.

camisia — Vaniček szerint galliai szó, melyet a latin irodalomban először sz. Jeromos használt; valószínű, hogy Európába az araboktól került e szó. Az arabban *qamiš*, a spanyolban *camisa*, a francziában *chemise*.

* *Καπαδοκία* — Herod. 1, 73. 7, 72. Strab. 12, 533. Ptol. 5, 6, 1. Pape-Benseler szerint *Rosau*, mert Benfeynél az óbaktriaiban *Hvaspadakhjm*, (helyesen *hw-απα-δαγγυ*, Justi Zd. 334. és 144. l.) »jó lovak országa,« felel meg e névnek. Azonban a görög alak akkora eltérése az eredetitől megsejthetetlen; de meg nem is fordul elő ez a szó az óbkt. emlékekben. Az sem képzelhető, hogy az óbaktriaiban tartomány neve ilyen alakú legyen és ezt jelentse, holott az óperzsában egészen más a név alakja és jelentménye. Az óp. *katapaŕuka* (vagy talán *katpaŕuka*) és az assyriai *katpadhuka* tökéletesen hasonló a görög alakhoz. — E szó az óperzsában nézetem szerint ebből áll: óbkt. *kato*, *katō* (?), phl. *katak*, ujp. *kedeh*, *gedeh*, ház, és óbkt. *paiti*, szkr. *páti*, phl. *pat*, örm. *pet*, pá. *vat*, ujp. *bed*, *bud* (a pá. és ujp. csak összetételben), végre *ka* suff. secund. Értelme tehát: »a házak, telepek urai, megvédői.« V. ö. Justi Zd. 77, 176, 375. l. 338. pontját, Spiegel Keil. 150,

191. l. Müller Lautl. II, 11. C. E. 284. l. — Vaniček másképp magyarázza.

* *Καρτώμης* — Ael. v. h. 1, 34. Mardus férfi neve. Keiper 86. l csak annyit jegyez meg, hogy az óbkt. és óp. *kar*, tenni, csinálni, többől származik. Talán így származtathatni tovább: *kāra-tama* (a causalis alakból a felső fok képzőjével) »a legtevékenyebb.« Az *ω* az eredeti *a* hangból tompult el, mint magában az óbaktriaiban ugyancsak ebben az igében a perfect. med. 3. sing. *cakhrayō* e h. hogy *cakhraya*. Justi Zd. 78. l. Spiegel Keil. 192. l.

205. *Κερκίς* — Epszambuli görög feliratban, Inscr. 3, 5126. Város a Nilus partján, ama ponton, a meddig hajózható. Aeg. *korki* »tör, csel.« Egyet. Phil. Közl. II, 437. l.

κῆβος, κῆπος, κείπος — Arist. H. A. 2, 8. Diod. Sic. 3, 35. Jac. Ael. H. 17, 8. A babuin nevű majom. Aeg. *kaḫu*, a mi Indiára vall, mert a szanszkritban és malabáriban *kapi* a. m. majom; a héb. *qōph*, majomfaj, melyet Salamon király expedíciója ophiri utjáról magával hozott (Kir. 10, 22. és 2 krón. 9, 21.) Dümichen (Oncken 1, 1.) 104. l. — Az *η* azt látszik mutatni, hogy e szó nem a héberből került a görögbe. Müller BB. 281, 300. l. Gesenius 5. l.

Κηδαδάτας — Aesch. Pers. 998. Keiper 83—84. l. szerint így kell olvasni: *καὶ Ἀδαδάταν, Κάδαδάταν*; az óbkt. *a-gadha-dāta*. (a privat. és Justi Zd. 101. 153. l.), miről bővebben l. az *Ἀδαδάτας* szót. Értelme lehet »az ártalmatlanul, épen teremtettség (v. ö. az óbkt. *vanhu-dhāta* »jól teremtettség,« nevet, Justi Zd. 262. l.) vagy »a nem ártalmas teremtetvel bíró« (a mi Ahurō-mazdāo-ra vonatkoznék; *dāta* a. m. *dātar*, teremtő, Justi Zd. 154. l.) vagy »a zavartalan, sértetetlen törvényű.« Keiper az óbkt. *kayadha* szót is beleviszi magyarázatába; ez azonban lehetetlen, mert ez a. m. bűnös, fajtalan, és e miatt nem alkalmas arra, hogy személy nevének képzésére használják. Justi Zd. 78. l. — Hannak helyesebben magyarázza e nevet. Így kell olvasni: *Κηδαδάτας*, az óbkt. *qaēdōta-dāta*, összevonva *qaēdō-dāta* »az istenadta.« Óbkt. *qadhāta*, a maga törvényével bíró, az égbolt és a csillagok mellékeve; phl. *khotāi*, pá. *qadhāi, qulhāi*, njp. *chudā*, isten, úr. Justi Zd. 86—87. l.

κίδαρις, κίταρις, ἦ — Plut. Pomp. 42. Artox. 28. Otes. Pers. 47. Hesychiusnál: *κίλος βασιλικὸς ὄν καὶ τίανον*. Talán innen vették a *Θῆνοι Κιδαρίται* (Prisc. Pan. fr. 25. Pape-Benseler: *Beturbanle*) a nevéket, süvegök miatt. V. ö. Martial. epigr. 10, 7.: *Ad Parthos procul ite Pileatos*. Kuun 387. l. — E szó Lagarde szerint perzsa; az örményben van *khojr*, a héberben *kēter*, és a phoeniciaiban ebből denominatív ige, *ktv*, koronázni. Müller BB. 276, 289. l.

κινύρα, ἦ — húros hangszer, melynek tíz húrját plectrummal verték. Előfordul a LXX fordításában és Josephusnál. Pape szerint valószínűleg a *κινύρομαι*, jajgatni, igéből származik. Renan szerint a héber *kinnōr* hangszer nevéből lett. Müller BB. 276, 281. l.

210. *κισσός* — Dioscoridesnél a fahéj; Pape szótárában nincs meg. Schröder szerint a phoen. *qiddih*. A görög az eredeti nőnemű *ā* végzetet a későbbi kiejtés szerint adja; a *d* helyett pedig *τ* hangot ejtett, mint az *ιῶτα* betű nevében a sémi *jōd* helyett. Müller BB. 277, 290. l.

κίσων — Od. 8, 66, 473. 17, 29. Oszlop; talán a héber *kijjūn* szobor (?) Amos 5, 26. *ἄπ. λεγ.* Lagarde sémi szónak tartja, Müller nem, mert csak egyszer fordul elő és jelentése nem világos. BB. 277, 290. l. Duncker I, 544. Káldy-Tárkányinál Amos illető helye így van fordítva: »Bálványaitok képét« és a jegyzetben az van, hogy mások a héber *kijjūn*-t Saturnusnak fordítják. Glen perzsa fordításában *aḫnām*, bálványok, van. — Justi Zd. 301. l. a szkr. *sthūṇā*, az óbkt. *ctāna*, a phl. *ctōn*, az ujj. *szutān*, és az örm. *çiun*, oszlop, szóhoz zárójelben hozzáteszi a *κίσων*-t is.

κλωβός, ὁ, κλωβόν, τό — Antipat. epigr. 17. in Anth. Pal. VI, 109. Herodian. Eustath. Kalitka, különösen a lecsapó, a milyent a madarászok szoktak használni. Pape lehetségesnek tartja, hogy e szó *κλωίός* rokona; ez a. m. kutya örve, nyakaloda, *χρῖσιος κλωίός*, arany nyakszorító. Curtius (E. 572. l.) bizonyosnak tartja, hogy e szó a *κλαF* tövével (*κληίός*, clavis) függ össze. — Ellenben Müller idegennék tartja; a syr. *k'lūb*, a héb. *kelūb* a. m. kalitka. BB. 277, 281. l.

ΚΝΟΥ — phrygiai szó a borlui feliratban; Justi a kö-

vetkező csoportba foglalja: szkr. *gnā*, óbkt. *ghena*, phl. és pá. *zan*, ujp. *zen*, órm. *kín*: asszony. Zd. 106. l.

Κολάξις — Herod. 4, 5. Val. Flacc. 6, 1, 8. Colaxes, mit Pape-Benseler így fordít: *Fieckler*, azaz hízelgő. Vaníček az árja nyelvekből származtatja; azonban rosszul írja az óbkt. *khshayā* szót, a helyett, hogy *khshaya* v. *khshayō*, az óbkt. *kshī* gyököt *khshi* helyett és az óp. *khayāthiya* szót *khāyathiya* helyett. — Neumann származtatása helyes; *karakesi* a keleti törökben a. m. rabló. Vámbéry Etym. szót. 88. l.

215. *Κολπίας* — Phil. Bybl. ap. Eus. pr. ev. 1, 10. Pape-Benseler a görögből *Busner*-nek magyarázza; helyes azonban a következő: phoen. *kolpi-jāh* »isten lehelete.« Duncker I, 434. l.

* *Cometes* — Justin. 1, 9. Trónbitorló Cambyses idejében. Óp. *gaumāta*; óbkt. *gaomañt*, marhával bíró és Yasht 13, 125. személynév, Zavanóraozhdya fia; szkr. *gomant*, marhával bíró, gazdag; lyciai feliratban *gomateyai*. V. ö. Spiegel Keil. 195. Maspero 537. Justi Zd. 100. Lefmann (Oncken 1, 3.) 42. l.

Κοπτός, Κόπιος, Κοπτώ, Κοπτίς, Coptus, Coptis — Paus. 10, 32, 18. Plut. Is. et Os. 14. Ptol. 4, 5, 73. Et. M. 529, 10. Amm. Marc. 22, 16. Plin. 36, 6, 9. Fontos vár, város és kereskedelmi hely Felső-Aegyptusban, ma *keft*. Pape-Benseler görög származtatás után e fordításokat közli: *Mortzfeld*, *Deuben* (azaz *στέρησις*), *Reissen*. Justinianus alatt Justinianopolisnak hitták. A régiek *κόπτειν* igéből származtatták, mert Isis e város helyén tudva meg Osiris halálát, *levágta* egy fürtjét és gyászt öltött. Mások szerint a. m. *kiráblás*, mert *κόπτειν* annyit is tesz, mint rabolni. — Aeg. *kebti*, *kebt*, a *keb* tövéből, mely a. m. meghajol, meghajlít, sarok, hajlás, csavarodás, mert védő istene, Chem-Hor, meghajtott karját tartja felemelve; *kebti* tehát »a meghajtott karúé.« Az is lehet, hogy azért nevezték így, mert a Nilus legszélsőbb keleti hajlásánál, kanyarulatánál van; tehát »a kanyarulatnál levő.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 116. Maspero 21. l.

Κοσμοτιδήνη — Az Egy. Phil. Közl. IV, 466. l. levő magyarázaton kívül még a következő is van: óbkt. *hu-čmarti-daēna(u)*. Ennek tartja Keiper 100. l. a nélkül, hogy aztán ezt

az óbkt. alakot megmagyarázná. *Hu* a. m. *šv*, *čmarshna* erős (Spiegel szerint) és *daēna* törvény, önség, magaság, valaki saját állapota, vagy *daēnu* nőstény. Justi Zd. 143, 305, 325. l.

costus — Horat. od. 3, 1, 44. *costum*, kenőcs, mely a *costus* gyökeréből készül. E gyökér Indiában, Syriában, Arabiában terem. Szkr. *kushthas*.

220. *Cusae* — A 14. aegyptusi megye fővárosa, ma *el-qusiye*. A Notitia dignitatumban. Aeg. *kusi* »a becsavarás, a mumia-szalagok városa,« mert különösen az ott tisztelt Anubis isten ügyelt az Osiris halálát jelentő mysteriumokban a bebalzsamozásra és a mumia begöngyölítésére. Régi földrajzírónál Urbs ad septemtriones Lycopolis vagy Urbs Thebaidis inferioris. Dümichen (Oncken 1, 1.) 183. l.

Κρωγι — Herod. 2, 28. Hegy Elephantine és Syene közt az aethiopiai határon; ezzel szemben van a *Mōgi* nevű hegy. Champollion szerint e két név a. m. a jó és a rossz; Dümichen szerint az aeg. *ker-hāpi* »a Nilus örvénye« és *mu-hāpi* »a Nilus vize.« Ugy látszik tehát, hogy a két név a Nilus két zátonyára vonatkozik. Blakesley I, 186. Dümichen (Oncken 1, 1.) 4. l.

Κυαξάρης — Herod. 1, 103. Spiegel Keil. 190. l. szerint az óp. *wakhsatara*, mit így származtathatni: *uvā*, magától, *khshatā*, uralom, tehát »a magától uralkodó« *αυροξάρης*. — Rawlinson így magyarázza: *Kei-Axares*; az előbbi a régi perzsa királyok nevével összekötött és fejedelmet jelentő szó (l. a *Καβάδης* szónál), azonban ily régi szóban nem lehetett meg ujpersza alakjában; az utóbbi Rawlinson szerint a perzsa *khshyarsha*, azaz Xerxes, és *ah*, a határozott névelő (?); tehát *ah-khshyarsha* a. m. Axares, Assucrus, Ahasverus! Blakesley I, 81. l. — Ibycusnál *Kυαξάρης* némelyek szerint a. m. *Κυαξάρης*. Pape-Benseler, és Bernhardt, Grundriss d. griech. Litteratur 2, 1, 681. l. — Oppert szerint e név turáni alapalakjában *wakhsatarra* »a dárдавivő;« ebből a szóból aztán ez az arizált alak lett: *wakhsatara* »az összvérbíró« (? *satarra* az ujp. *szutúr* ?), majd óperzsára fordították és lett belőle *arstibāra* »a dárдавivő.« Innen van, hogy Herodotus ugyanazt a fejedelmet *Κυαξάρης*-nak (*wakhsatarra*) nevezi, a kit Otesias *Ἀσπιδάρας*-nak (*arstibāra*) hív. Ztschr. d. DMG. XXX, 1—5. l. — A Recher-

ches nouvelles sur l'histoire ancienne (Paris 1814.) I, 145. s. köv. I. szerint Astibaras Artacus kettőzete és mindakettő a. m. Cyaxares, t. i. *ky-asar*, victor magnus, grandis; *astibar* a. m. potens, magnus. Baehr 447. l. — Keiper 101. l. e nevet így értelmezi: óp. *wa-khsatra*, óbkt. *qá-khshathra* »a maga ura, korlátlan uralkodó.« V. ö. Justi Zd. 89. Spiegel Keil. 190. l. Hogy vajjon az óp. alak *wakhsatara*-e vagy *wakhsatra*, mint Duncker II, 323. l. is írja, arról l. Keiper 99, 100. l. és Spiegel Keil. 190. l.

κίτρος — Énekek éneke, 1, 13. Tárkányi jegyzete szerint a héb. *kôphêr*-fürt, vagyis az engesztelés fürtje. Glen perzsa fordításában (1, 14.) *chôsch-i hinâ*. A héb. *kôphêr* a Lawsonia inermis vagy alba, a lythariáskhoz tartozó növény, melynek szétdőrszült vagy morzsolt leveleiből a *hinâ* nevű festő anyag készül; *κίτρος* a cyprusfa, cyprusvirág; arabul *al-hinnâ*. V. ö. Clermont-Ganneau, Histoire de Calife le pêcheur 121. Müller BB. 277, 281. Schröder 134. Wollheim, National-Literatur sämtlicher Völker des Orients II, 474. l. — L. Vaničeknél a *κυπάρισσος* szót.

Κῦρος, *Κύρος* — Herod. 1, 75. Thuc. 1, 13, 6. Xenoph. An. 1, 1, 1. Cyrop. 1, 2, 1. Aesch. Pers. 768, 773. Ptol. 5, 13, 9. — Plutarch. Artox. 1. így ír: ὁ Κῦρος ἀπὸ Κύρον τοῦ παλαιῦ τοῦτομα ἔσχευ, ἐκείνῳ δ' ἀπὸ τοῦ ἡλίου γενέσθαι φασί, Κύρον γὰρ καλεῖν Πέρσας τὸν ἡλίον. Ennek alapján aztán Pape-Benseler is így fordítja: *Sonne*, vagy Anth. XII, 28. alapján a görög *κύριος* szóval azonosítva így: *Herr*. Plutarchus származtatása azonban hibás, mert a napnak az óperzsában okvetlenül *uvara* volt a neve. L. Spiegel Keil. 193. Eranische Alterthumskunde II, 270. l. Plutarchus talán az újabb perzsára támaszkodó népetymológiát hallott; az óbkt. *hvare* nap ugyanis a pohléviben *khvar*, *khvarâ* (azonban csak ez összetételben: *khvarshêt*, *khvarâshêt*), a pársziban *qarsêt*, *qarsêt*, az újperzsában *châr*, *châr* és *chârshêt*; e népetymológiát hallhatta Plutarchus, mert az ő korában már a párszi lehetett Perzsia nyelve. — E név az óp. *k'ur'u*, melyet Spiegel helyesen az indiai *kurva* névvel kapcsol össze és a *kar*, csinálni, tenni, igető eltompult hangu *kur* alakjából fejt meg. Az a hang ilyen eltompulását l. Egy. Phil. Közl. IV, 677. l. és ugyancsak

ez igében a *Καρῶμος* szónál. Ez igének töve különben is minden kívül *k'u*-vá csonkul; ez azonban csak úgy érthető meg, ha elfogadjuk, hogy előbb *k'ur* lett. Spiegel Keil. 166. l. Tehát a *kar* és *k'ur*, vagy *ku* tő ugyanaz, továbbá a *kara* személynév (Justi Zd. 79. l.) és az óp. *k'ur'u* szintén ugyanaz. Van még óbkt. *kara* mint összetételek második tagja e jelentéssel: csináló; óp. *kâra*, cselekvő, nép, serog, óbkt. szkr. *kâra*, ujj *kâr*, a tett, dolog. Justi Zd. 83. l. — Oppert ellenkezőleg azt hiszi, hogy *k'ur'u* csakugyan napot jelent. A Journal as. 7. s. t. 3. (1874.) 238—245. lapján ugyanis az óp. ékírás eredetét fejtegetve azt mondja, hogy a napot jelentő babyloni ideogram-mából, mely két szög alatt meghajtott és nyílásával a szemlélő jobbra felé fordult kicsi ékjelből, mely egymás felett van, és e mellett egy hegyével lefelé fordított függőleges ékből áll, a perzsák azt a szótagjelet csinálták a magok ékírásában, a mely szótagon az ő nyelvékben a nap neve kezdődött. A babyloni jelből e szerint a *k'u* szótag jele lett, minthogy e szótagon kezdődik a napot jelentő óperzsa szó, *k'ur'u*. Faulmann, Illustrirte Geschichte der Schrift 345. lapján elfogadván Oppert ez elméletét, melyet ez az egész óperzsa ékírásra kiterjeszt, azt teszi hozzá, hogy mivel Cyrus alatt alkalmazták a babyloni ékírást az óperzsa nyelvre, a győzelmes király nevét képező jeleket mind úgy válogatták össze a babyloni tudósok, hogy ideogrammatikus értéköknél fogva a király neve minden egyes betűjének valami hízog, dicsőítő értéke legyen. Csakugyan látjuk is, hogy az óp. *k'* jegye a babyloniban a. m. *sol*, az *u magnus, vastus*, a *v' verbum* és a *s bene, bonus*. V. ö. Keiper 85, 86. l.

225. *Λαβύρινθος*, Labyrinthus — Herod. 2, 148. Strab. 17, 811. Plin. 36, 13, 19. Blakesley I, 278. l. megjegyzi, hogy e szó nem egészen idegen, hanem alapja a görög *λαῖρα*, utca, út, *λαΐρα*. Pape-Benseler is görög szerzők nyomán így fordítja: *Steinhagen*, azaz kökerítés, a *λαΐ* tövéből. — A helyes a következő: aeg. *lapu-ro-han* »a csatorna toroklatának templa.«

λείριον — Vaniček helytelenül származtatja ezt az ósrégi görög szót az újperzsa »lalêh« szóból. Ennek helyes írása *lâlêh* és jelentése most már: tulipán, jóllehet eredetileg Vul

lers Lex. szerint *quavis flos sponte crescens, anemone, talipa* volt. A *lalek* szó nem lehetett meg ily alakban az óperzsában, mivel ott *l* hang nem volt. Liliom az újperzsában *zenbeh*, arabosan *zenbeg*, vagy az arabból származó *szúszan*. V. ö. arab. *szauszan, szúszan*, héb. *šūšān* alakot és a Zsuzsánna nevet. Ztschr. d. DMG. XXXI, 581. l.

λεβύνη — Hesychiusnál tejmérték; héb. *lóg* ugyanaz Müller BB. 277, 281. l.

Λίθος — Ael. v. l. 3, 32. rosszul *Λίθος*. Pape-Benseler szerint görög származtatás alapján *Blohm*, azaz virág, mert Phot. lex. 193: *λίθος κοινῶς ἀνθος, θεόφραστος δὲ βάρισσον, μυρολόγος δὲ Ἀσβιακοῖς εἶδος ἀνθου;* mások szerint *Saite, Bankert*. Faesi származtatása a helyes: a phoeniciai nők jajszáva *ai liva* nem valami Linosért való jajgatás, hanem a phoen. *ai lanu* »jaj nekünk!« Ezt kiáltották *adoni-t*, az urat, *Ἄδωνος-t* siratva. Duncker I, 418. l.

Λοβία, Λοβία — Pape-Benseler szerint papyrusban Eriens leánya, aegyptusi nő; Uhlemann 302. l. szerint az aeg. *lubi* »a lybiai (férfi),« a héb. *lubi*.

230. *Ma-* az aegyptusi nyelvben *ma* (masc.) és *mat* (fem.) a. m. ajándék; pl. *Μαρεθώθ, Μαρεθώθ* (Syncellus codexekben 135, 1.) »Thoth ajándéka;« *Μάρις* (papyrusban) »Isis ajándéka, *Ἰσιδώρος;*« *Μάρις*, aeg. *ma-re, ma-ri* »a nap ajándéka,« Eratosth. apud Syncell. 96, c. (181.) egészen helyesen *Ἰσιδώρος*, ellenben Bunsen szerint *ra-en-ma* vagy *nan-ra*, miiben *ra* a. m. király! E névhez való még *Ὀβουμάρης* király neve, mely a koptban *uōš-ma-re, uōš-ma-ri* »spontaneum donum solis.« Uhlemann. 300. l.

Μάγος, Magi — Herod. 1, 101. Amm. Marcell. 23, 6, 32. Pape-Benseler szerint a szó keleti jelentése *Priester*, Et. M. 323, 7. szerint azonban görög és a *μάσσω* igéből származik. — Vaníčeknek nincs igaza, ha (talán Pictet után) azt állítja, hogy e névnek megfelelő szót eddig az óbaktériában még nem találtak; van öbkt. *mōghu*, Westergaard olvasása szerint *moghū* (*maghavan*-ból, l. Justi Zd. 235.), a mágus, az összetételben: *mōghuthišh*, a máguskinzó, Yačna 64, 25, a pchleiben *maguibésh*. Az óperzsában is megvan: *mag'u*, a mágus, phl. *magu*, örm. *mog*, héb. *raš mag*, Jeremia 39, 3. Glen per-

zsa fordításában: *re'ész-i madsúsziján*, az arabos alakban, szintgy Martyn fordításában, Matth. 2, 1. *madsúzi*; a kínai-ban *mu-hu*, új. *mugh, mūgh*. — Abban sincs igaza Vaníčeknek, hogy e szó a perzsa *māgīdan*, régibb *māgīdan* azaz tisztítani igéből származik. Vullers Lex. szerint csak *meijden* ige van, *cribrare, mundare*, melyet azonban a Ferheng-i sū űru az. perzsa szótár példával nem tud támogatni. Világos, hogy ez a ritkán előforduló *újperzsa* ige nem lehet *ősrégi* görög szó alapja. — *Μάγος* Aesch. Pers. 318. személyneve. Az ékezetet talán azért változtatta meg a költő, hogy e személy nevét az ismert nemzetség nevével megkülönböztessék. Tenffel Perser 60. l. Keiper 87. l. két magyarázatot tart lehetségesnek, az öbkt. *mog*, nagynak lenni, és *bagha*, isten szó alapján; valószínűbb az előbbi. — Justi (Oncken 1, 4.) 68. l. azt tartja, hogy a mágusok régi mēd-szittya papi osztály, mit nevéik is bizonyít, mert *Μάγος* a szumer-akkadban *imga* a tiszteletre méltó. V. ö. Spiegel Keil. 212. l.

Μαδάταγ, Madates — Xen. Cyr. 5, 3, 41. Curt. 5, 3, 12. Öbkt. *māto-dāta* »a hold-adta,« szkr. *mās-dattā*, óp. *māha-dāta*, új. *māh-dād*. Justi Zd. 153, 231. Spiegel Keil. 202, 214. l.

μαλόβαθρον, malobathrum — Horat. Od. 2, 7, 8. Szkr. (ta)māli-patram, azaz tamali-level; a tamali fűszeres indiai növény, valószínűleg az indiai *betel*; leveleiből becses kenőcsöt sajtoltak.

Μάλχος, Malchus — a syriai Philadelphiából való történetirő; műve töredékeit kiadta Müller, Fragm. histor. Graec. IV, 111—132. l. Volt ilyen nevű kárthagói hadvezér is, Justin. 18. 7. — A név sémi eredetű; arab. *malik*, héb. *mēlech* »király, úr.«

235. *Μαρεθώθ, Μαρεθώθ, Μαρεθών* — Syncell. 194, 10. Jos. c. Ap. 1, 31. Plus. Is. et Os. 9. Pape-Benselernél Bunsen, Aegypten I, 91. szerint aeg. *ma-n-thoth* »Thoth adománya;« l. itt a *Ma-* szónál. — Azonban Duncker I, 20. szerint aeg. *ma-n-thoth* »a kit Thoth isten szeret.«

Μαράκανδα, Μαρακάνδα, Μαράγανδα — Ptol. 6, 11, 9. Plin. Alex. fort. 2, 9. Arr. An. 3, 30, 6. Maracunda, Curt. 7, 6, 10. Sogdiana fővárosa. E tartomány fővárosa különben az óbaktériában *cuḡdha*, az óperzsában *cuḡ'uda, cuḡ'da*. A görög

és latin név megvan a mai *samarqand* városnévben. V. ö. *Ztschr. d. DMG.* XXX, 138—141. *Justi Zd.* 295. *Spiegel Keil.* 218. l.

Máragis — var. lect. *Máragios*, Aesch. Pers. 778. interpolált versben. Az interpolatiót Keiper a 87—88. l. magyarázza. Ugyanő a 89—90. l. e nevet is magyarázza. *Μαργίας* van *Hellanic. in schol. Aesch. Pers.* 765. (fr. 164.); ez úgy látszik a legjobb olvasás. Ide való perzsa törzs neve, *Μαργάσιοι* (Herod. 1, 125.), mihez Stephan. Byzant. ezt jegyzi meg: *ἔθνος ἐν Περσίδι ἀπὸ Μαργίων βασιλέως*. Ebből látszik, hogy a görög a maga szokása szerint heros eponymost csinált, pedig valószínű, hogy ily esetekben az egyes vette nevét a néptörzstől. *Μαργάσιος* v. *Μαργάσιος* Eustath. ad Hom. *Il.* 2, 400, 432. szerint Menelaos fia és a perzsák királya. Ide tartozik talán *Μαργαδάρης* (Plut. *Cat. min.* 73.) és *Μαργασίων* városa is (Ptol. 6, 4, 4.) Az Aesch. interpolált soráról v. ö. Baehr 141. l. — Ezt a nevet a perzsából bajosan magyarázhatni meg; bizonyosan volt régi perzsa *marp*, *marf* tő, megragadni, megfogni, szkr. *març*, görög *μαρπ*, *μαρ*; v. ö. latin *mulcere*, *mulcare*; ide valók: *Máragazos*, *Máragazs*, *Μαργίας*, *Μαργησία* (k és p véghanggal). C. E. 456. l. — Pott a görög gyököt a szkr. *vrāçc*, scindere, lacerare, gyökkel köti össze; l. C. E. 159, 161. l. — Spiegel arra figyelmeztet, hogy van Vendidád 2, 79. előforduló óbkt. *varefshva* alak, melyet *vara*, kert, loc. plur. esetének tartanak; talán ez is régi *varep*, *barep* többől származik. — Látni való, hogy az egész felvett szócsoport magyarázata bizonytalan.

Máragoi — Herod. 1, 125. Aesch. Pers. 994. Keiper 60. l.: gyöke mindenestre *mar*, meghalni, óbkt. *mareta*, *maretan*, halandó, ember; tehát *marda* v. *marta* mint diszítő név a. m. ember, férfi, mint a svéd *karl*. Ugyanide való a *mar*, szétmorzsolni, gyök; v. ö. szkr. *mar*, ujj. *máriden*, görög *μάρισμα*, lát. *martus*. C. E. 327. l. L. az *Ἀριουάριδος* szót.

Μαργόνιος — Herod. 7, 10. *Μαργόνιος* D. Chrys. or. 64. p. 598. V. ö. Ctes. *Exc. Pers.* 25. és Baehr 162. l. Keiper 49. 60. l.: óp. *mar'd'unija* e h. *mar't'unija* »a férfias, bátor.« A d azt mutatja, hogy az óperzsában is megvolt már a hajlandóság arra, hogy a p, t, k kemény hangok átmennek a b, d, g

lágú hangokba. E hajlandóság az uiperzsában igen nagy. Egyébiránt l. az előbbi szót.

240. *Máragos* — Aesch. Pers. 774. A Pseudo-Smerdis, az ál Bard'ija. Var. lect. *Máragis*; helyesebben *Máragios* v. *Μαργιδίας* volna. Már Aesch. schol. helyesen így ír: *Μάργος . ἡ γράμη ἡμάρτηται . τὸν γὰρ ἐπιθέμενον τῇ Καμβύσου ἀρχῇ μάργον ἦντα οὐδεὶς Μάργον εἶπεν οὔτε γένος οὔτε ὄνομα, μήποτε οὖν γραπτέον Μάργος αἰσχίνη πάτρα*. Herod. 3, 30. *Συέρδις* Justin. 1, 9. *Ergis*, *Mergis*, *Merdis* (Baehr 113, 125. l.), Curt. 7, 26. *Berdes*, a mi igen jó olvasás (Keiper 90. l.) — Fick, *Griech. Personennamen* CXXX. l. a *bar*, hozni, vinni, többől magyarázza; a part. perf. szerinte *barat*, *barad*, és ebből lett az óp. *bar'd'ija*. V. ö. *Justi Zd.* 218. l. — Helyesen fejtegeti Keiper 91. l.: óbkt. *barez* nőni, óp. *bar'd'ija* »a magas, feusséges fia«; *ija* ugyanis óp. patronymicum-képző. Keiper csak abban téved, hogy rövidített kedveskedő névnek tartja és *ya* képzőt keres. *Justi Zd.* 211. *Spiegel Keil.* 80, 210, 150. l. 7. pont. L. Vaničeket a *Máragis* és *Συέρδις* szónál.

Μαργοχαῖος — Jos. Ant. 11, 3, 10. 11, 6, 2. *Ester* 2, 5. Glen fordításában *murdikey*. Keiper 77. l. szerint régi perzsa *mardu-kaya*, körülbelül »a férfias«; a *mar* töről l. bővebben a *Μαργόνιος* szót, a *kaya* képzőről pedig a *Ἀνδοῦχος* szónál olvashatni többet. *Marda* helyett van *mardu*, az a többször előforduló eltompulásával; l. a *Kiços* szót.

Μάργων — Aesch. Pers. 51. Keiper 91. l. szerint a régi perzsa *mardaona* v. inkább *mardōna*; körülbelül a. m. a férfias. Nem sokat különbözik ettől az óp. *mar'd'unija* (*Spiegel Keil.* 213. l.); azaz *Μαργόνιος*, régi perzsa *mardunita* azaz *Μαργόντης* (Herod. 7, 80.), *mardiyuna* azaz *Μαργίων* (Plut. Ant. 60.). A *mar* gyököt és *marda* themát l. a *Μαργόνιος* szónál. — Fick az óp. *marda* alakot az óbkt. *merezi*, szelid, gyengéd, szóból magyarázza. *Justi Zd.* 234.

Μασαβάρης — Plut. *Artox.* 17. Var. lect. *Μασαβάρης*, mely azonban nem oly jó, mint az előbbi. Keiper 92. l.: óbkt. *maça-vait*, *maça-vata* »a nagysággal ellátott«; tehát hasonló értelmű, mint *Μεγαβάρης* (Herod. 5, 32.), óbkt. *maga-vata*. Az óbkt. tő *maz*; ebből *maza*, *maga*, nagyság, nagy tett, szkr. *máha*, *maghá*; ujj. *mih*, *mehin*, *mehá*, nagy, *mihí*, nagyság;

óp. *mathista*, legnagyobb. V. ö. Justi Zd. 222, 376. l. 384. pontját, Spiegel Keil. 152, 212. l. Palmer 621, 623.

Μαθιστης — Aesch. Pers. 30. Herod. 7, 108. Keiper 92. l.: óbkt. *mazista*, óp. *mathista* »a legnagyobb.« Justi Zd. 223. Spiegel Keil. 212. l. Nyen a következő görög név is: *Μεγιστη*, hetaera neve, Ath. 13, 583, e. *Μεγώ*, nőnév, Inscr. 3, 5143. *Μεγιστώ*, nőnév, Plut. mul. virt. 15. *Μεγιστεύς*, Anth. VII, 25. *Μεγιστης*, Anacr. fr. 41, (39) ap. Ath. 15, 671, f. *Μεγιστίας* v. *Μεγιστίης*, Anth. VII, 677. és Herod. 7, 219. *Μεγιστίων* felirathban, *Μεγών*, Inscr. 1608, d. — Ugyanebből a régi perzsa többől származik *Μαθιστης* is (Aesch. Pers. 971.) *ara*, szkr. *ala*, képzővel, mely Keiper szerint különösen kedveskedő neveket képez. Nyen képző azonban az óbkt. és óp. nyelvemlékekben nem található.

245. *Μαθιστιος* — Herod. 7, 79. Keiper 92. l. szerint régi perzsa *μαθιστια*, tovább képezve az óbkt. *mazista* (a h. hogy *μαθιστα*) és óp. *mathista*, legnagyobb, superlativusból. Az *iya* képző az óperzsában többnyire patronymicumokat képez (Spiegel Keil. 150.), az óbaktériában talán *ya* képző i kötéshanggal (Justi Zd. 376. l. 376. pont.)

Μαζάτης — Herod. 7, 105. Keiper 92. l. szerint valószínűleg óbkt. *μαζάμα* »a nagyságot szerető, kívánó.« ebből *μαζ*, *maz*, nagy és *κάμα*, kívánság, óp. és szkr. *kāma*, phl. *kāmak*, pá. *kām*, örm. *kamkh*, ujp. *kām*. Justi Zd. 78, 82, 229. Spiegel Keil. 193. l.

Μεγδβαζος — Herod. 7, 97. Keiper 95. l. szerint helyesen óiráni *bagha-bāzu* »isten karjával bíró.« A Justin. 3, 1. előforduló *Bacabazus* jobban hasonlít az eredetihez. Justi Zd. 209, 213. Keiper 51. l. — Magam az óp. *baya* és *baj* szóból magyaráztam; e szerint annyit mint »istenadta.« Egy. Phil. Közl. IV, 467. l. l. a *Βαγδβαζος* szót.

Μεγαβάτης — Aesch. Pers. 22, 983. Herod. 5, 32. Keiper 87. l. szerint óbkt. *maga-vat* »a nagysággal ellátott.« V. ö. óbkt. *maz* tövet, *maga*, nagyság, *magavan*, felnőt, nagy, alakot és *vat* suffix. secund. Justi Zd. 222, 376. l. 384. p. — Már a 95. lapon így magyarázza Keiper: óbkt. *bagha-vata* »az istenes,« rövidített, kedveskedő alak. *Vata* megint az óbkt. *vat* képző; az óbkt. *bagha*, óp. *baga*, szkr. *bhāgha*, phl. *bagh*, isten.

Justi Zd. 209. Spiegel Keil. 210. l. Maga Keiper is elfogadhatóbbnak tartja ezt az utóbbi magyarázatot.

Μεγασιδης — Herod. 7, 72. Keiper 95. l.: óbkt. *bagha-cithra* »istenektől származó.« Óbkt. *cithra*, jegy, arcz, nyilvánulás, hirdetés, mag, eredet, óp. *citha*, mag, nemzetség, magzatok Hasonló összetétel óbkt. *manus-cithra* »Manus (sz ember?) magva,« a phl. *manoshcehr*, az ujp. *minűcsihr*, úgy ejtve, mintha az óbkt. *mainyu*, ég, menny, szóból származnék; óp. *cithra-takima* »az erősmagú,« *Τριταυταλχης* (Herod. 1, 192.) Justi Zd. 111. Spiegel Keil. 196. Egy. Phil. Közl. IV, 468. l.

250. *Μεγαπέτης* — Xen. An. 1, 2, 20. Keiper 73, 95, 96, 110. l.: óbkt. *bagha-farnā* »isteni fényü«; lehet *Μεγαπέτης* alak is, óbkt. *bagha-franā*, és *Μεγαβέτης*. A *bagha* szót l. a *Μεγαβάρης*, és a *fra* gyököt az *Αραρπέτης* szónál. L. még a Bagophanes szót is.

Μελιχαθος — Sanchon. p. 32. és Euseb. pr. ev. 1, 10. p. 38. *Μελιάνθαρος*, *Μελιούθος*, Euseb. de laud. Constant. c. 13. Phil. Bybl. fr. 2, 22. Phoeniciiai isten; *Μελιχαθος*, Plut. Is. et Os. 15. byblói király, Astarte férje. A héb. *mēlech-khart* »a város királya.« Schröder 42. l. — Pape-Benseler a görög-hől származtatja ezt az utolsó nevet: *Zartmann*.

Μεσάνης — Aeg. papyrusban; kopt. *mesleh* »por« Uhlemann 304. l.

Μεσόνης — Aeg. férfi neve; papyrusban a genit. *Μεσόνης*. Aeg. *mas-uer*, *mes-uer* »a nagy fia.« Uhlemann 309. l.

Μηδία, *Μηδέα* — Strab. 11, 522—524. Xen. Hell. 2, 1, 13. Média, a mai Azerbeidsán, Gilán, 'Iraq-i 'adsami és Mázenderán nyugati része. Óbkt. *maidhya* »a középső (or szág)« nyilván a nagy perzsa birodalom egyéb tartományaira való tekintettel. Az óperzsában *māda*. Justi Zd. 219. Spiegel Keil. 213. C. E. 334. l.

255. *Μήνης* — Eratosth. ap. Sync. 91 (171): *Θεωτής Θεβαίος ὁ ἐμπνεύεται αἰώνος*. Ez a magyarázat helyes; aeg. *men* v. *min* »az örök.« Uhlemann 305. l. L. Vaničeknél a *Miv* szót.

Μίθρας, *Μίθρης*, Mithres — Porph. abst. 2, 56. Plut. Is. et Os. 46. Xen. Cyrop. 7, 5, 53. Nonn. 40, 400. Curt. 5, 13, 12. A cappadociai nyelvben *μηδρι* julius hava. Herodotus té-

ved, mikor I, 131. így ír: καλέουσι δὲ Ἀσσύριοι τὴν Ἀφροδίτην Μύλιτα, Ἀράβιοι δὲ Ἀλιτα (Ἀλιάρ), Πέρσαι δὲ Μίτραν. Itt *Μίτρα* helyett *Ἀραίτις*, az óbkt. *anáhita*, kellene. — A *Μίθρας* név így magyarázható meg: óbkt. *mít*, összekötni, közelíteni, időzni, *míthra* a világosság istenének neve, a ki Ormuzd és az emberek közt közbenjáró (*μείτης*, Plut. Is. et Os. 46. Keiper 40. l.); szkr. *mítrá*, óp. *m'(i)thra*; ujp. *míhr*, nap és szeretet; ezt az utóbbi értelmét a *mi* gyökből, összekötni, egyesülni, könnyen meg lehet érteni. Rossz tehát Hammer-Purgstall, Duffkörnör aus persischen Dichtern (I. kiad. Stuttgart 1836.) 172. l. tett megkülönböztetése, hogy *mahr* a nap és *míhr* a szeretet. Justi Zd. 232. Spiegel Keil. 214. l.

**Μιθραζώνης*, Mithracenes — Curt. és τὰ *Μιθραζάνα*, a Mithra tiszteletére való ünnep, Strab. 11, 530. Keiper 98. l. csak megemlíti. Nézetem szerint óbkt. *míthra-kaēna* »a Mithra-boszúja, kinek M. a boszulója.« Már a pehleviben *kín* nemcsak büntetés, hanem Bundelesh 78, 4. boszuló; pá. *kína*, ujp. *kínj* *kíneh*, őrm. *khên*, *khínel*; gyöke régi *kí*, *ci*, lakolni. Justi Zd. 76, 110. l. — Mithrának tiszte a többi közt az is volt, hogy a Cinvañt hídjánál a megholtak lelke fölött a Čraosha és Rashnu nevű szellemekkel együtt ítéletet mondjon; ebből meg lehet érteni e személynévet és ez ünnep nevét. Justi Zd. 111. l.

**Μιθρίνης*, *Μιθρήνης*, Mithrines, Mithrenes — Arr. An. 1, 17, 3. D. Sic. 17, 21, 64. Curt. 3, 12, 6. Óbkt. *míthra-ina* »a Mithrához tartozó, Mithrás.« Justi Zd. 232, 375. l. 333. p. Spiegel Keil. 150, 214. l. E képző tulajdonneveket is alkot. Keiper ezt is, valamint a következő ezzel rokon neveket is, csak megemlíti (98. l.)

**Μιθροβαίος* — Arr. An. 7, 6, 5. Var. lect. *Μιθροδαίος*. Az előbbi a helyes; óbkt. *míthra-vayó* »Mithra szeretete.« Az óbkt. *vayañh* előfordul Yaçna 52, 7.; a ritkán használt *vé* gyök a. m. szeretni. Justi Zd. 267, 277. l.

260. **Μιθροβαζάνης* — Plut. Luc. 25. App. Mithr. 84. D. Sic. 15, 91. Óbkt. *míthra-bereza-na*, »a Mithra által magas, magasztos«; *bereza*, magas, töve *barez*, nőni; *na* suffix. secund. Justi Zd. 232, 211, 217, 376. l. 365. p.

**Μιθροβουζάνης* — D. Sic. 17, 21. Arr. An. 1, 16, 3. Óbktm: *íthra-buja-ana*, *míthra-bujána* »a Mithrától megtiszt-

tott, megszentelte«; patronymicum is lehet, ennek fiát jelentve. Justi Zd. 215, 374. l. 323. p. Hasonló volna tehát hozzá *Μεγάβυζος*, Egy. Phil. Közl. IV, 679. l.

**Μιθροπαίστης*, *Μιθροπάσσης* — Plut. Thom. 29. Strab. 16, 766. Óbkt. *míthra-upašta* »a Mithra-sogítségű.« Strabo alakja tehát a helyesebb, azonban úgy, mint Keiper a 98. l. írja: *Μιθροπάσσης*. Plutarchusé metathesis-szel lett: *Μιθροπαस्ता*, *Μιθραπανοτα*. Justi Zd. 64. 232. l.

Μιτραδάτης — Herod. 1, 110. Ctes. Pers. Exc. 55. Már J. Scaliger is értekezett e névről; behatóbban Gesenius, Baehr 200. l.: Compositum enim vult (Gesenius) e *Mithra Solis genio* optimo, et verbo quodam Persico, quod deinceps ad Hebraeos quoque fluxit (dát), significatione *dandi*, *ponendi*, *imperandi*; ut igitur Mitrادات sit a *Mithra* s. *Sole datus*. Apteque idem comparat Graecorum *Θεοδάτος*, *Θεόδοτος*, alia quae huc spectant Persica nomina, in quibus similis notio subsit, qualia v. g. sunt *Tiridates*, *Phradates*, *Spithridates* (Plut. Agesil. 8, 9. Xenoph. Agesil. 3, 3. 5, 4.), *Reomithres* (Xenoph. Cyrop. 8, 8, 4.) Az óbkt. *míthra-dáta* csakugyan a. m. »a Mithra-adta.« Justi Zd. 153, 233. l. Keiper 84, 98. l. — A név jelentésével, isten-adta, v. ö. Ztschr. d. DMG. XII, 12, XIII, 392, 423. l. Chodzko, Grammaire persane 97. l. Egy. Phil. Közl. IV, 681. l. — Keiper abban, hogy minden görög írónál megvannak e változatok: *Μιθραδάτης* és *Μιθροδάτης*, többet lát a kéziratok meg nem állapodott helyesírásánál vagy a görög átalakítás pusztá ingadozásánál; szerinte e kétféle írás a régi perzsában levő kettős alakra vall, u. m. *míthra-dáta* és a *míthri-láta* formára.

**Μιτραίος* — Xen. Hell. 2, 1, 8. Keiper a 98. lapon ezt és a következő két nevet csak megemlíti. Óbkt. *míthra-ya* »a míthrai.« Ez a másodrendű *ya* képző főnevet, melléknevet, tulajdonnevet és patronymicumot képez. Justi Zd. 232, 376. l. 376. pont.

265. **Μιτραφείνης* — Nic. Dam. fr. 10. Var. lect. *Μιτραφείνης*. Óbkt. *míthra-farnū* »a Mithra-sényességű, Mithra fénye.« A *far* gyökről l. az *Ἀφραφείνης* szót. Justi Zd. 232. l.

**Μιτροβάρης* — Herod. 3, 120. Xen. Hell. 1, 3, 12. Var.

lect. *Μητροδάτης*. Óbkt. *mithra-vañt* »a Mithra-szerü, Mithrás:« Keiper szerint rövidített név. L. a *Μεγαβάτης* szót.

Μιτρογάθης — Aesch. Pers. 43. Keiper 96—98. l. szerint nagyon fontos, mert ez a név a legrégebbi görög szövegben előforduló, mely Mithra nevéből van képezve. — Hannak többször idézett értekezésében tévesen származtatja az óbkt. *mithra-sáta* alakból: a Mithrától származó. — Pott szerint az óbkt. *mithra-gátha* »a ki Mithrához intézi imádságát.« Az óbkt. *gátha* az öt hymnus, szent ének, és az év öt utolsó napja; szkr. *gáthā*, phl. *gahān*, *gācān*, ujp. *gāh*, Justi Zd. 104. Vullers Fragm. 23. l. Így magyarázza Justi is. — Keiper maga háromféleképp is magyarázza: 1) az óp. *gáthu*, óbkt. *gātu*, ujp. *gāh*, hely, ház, szóból így: »Mithra-ház,« azaz »a kinek házát Mithra védi« (Justi Zd. 104. Spiegel Keil. 195. l.); 2) *mithra-t* melléknévrnek véve: »a barátságos házu,« nehezen »a házat szerető;« 3) az óp. *gáthā*, óbkt. *gāthā*, ujp. *gāhān*, *dsihān* szóból »a kinek nyáját, jószágát Mithra védi,« a mihez Mithra jelzője *vourugaoyaviti*, a tég legelőkön uralkodó, szépen illenek (Justi Zd. 98, 286. Spiegel Keil. 194. l.) — Itéletem szerint Pott magyarázata a legjobb; Keiper l. számúja a szók hangját illetőleg majd épen oly helyes; Hannak véleménye meg nem állhat.

* *Μιτρούστης* — Aesch. ap. Phot. 46, a. 33. Var. lect. *Μητρούστης*, *Μιθραύστης*, Arr. An. 3, 8, 5. Keiper a 98. lapon megemlíti. Óbkt. *mithra-usta* »a Mithra-ragyogtatta, világította.« Az óbkt. *usta* part. pass. perf. az *ush*, fényleni, égni, sütni, tőből. Látni való, hogy Arrianus alakja a legjobb. Justi Zd. 70, 232. l.

Μοῖρας — A mit Pape-Benseler és Vaniček e névről mond, az nem helyes. Kr. e. 2800 évvel élt *Pupi* vagy *Papi* aegyptusi király, *Φίωρ* (Afric. ap. Syncell. p. 58, b.), a ki ezt a tavat ásatta. E király mellékneve volt *Meri-Ra* és ebből lett a tó neve. A tó vidékének közepén volt az aeg. *p-íom*, *ph-íum* »a tó, a tenger,« nevű város, a görög írók szerint *Κροκοδείλων πόλις*, később *Ἀρσινόη*; ma arabul *medinet el-fajúm*. A Meri tó neve volt még az aeg. *hunt*, áradás. A tó neve ma *birket-el-kerún*. Maspero 114. — Duncker I, 522. l. *fíom-en-mére* »az áradás tava;« feliratban *meri* s. m. tó.

270. *μύρρα*, ἡ — az arab myrtus nedve; *μύρον*, τό, növényekből, különösen a myrtusból kiömlő illatos nedv, szagos kenőcs, olaj. Herod. 7, 181. Eredeti aeol. *σμίρρα*, ion. *σμίρρη* helyett van, Ath. XV, 688, c. Du Cange szótárában *smyrna* Dieffenbachéban *smirna*. Ezek az alakok a görög szövekből példái; C. E. 526, 681—2. — Arab. *murr*, keserű, aztán myrrha, kenőcs; héb. és phoen. *mōr*, arámi *murrāh*, a myrrha. Palmer 554. Kun 96, 199. Schröder 134. Gesenius 5. Müller BB. 278, 281, 293. l.

Ναμαλάχια, *Ναμαλάχης*, *Ναμαλάχας* — Strab. 16, 747. Pol 5, 51, 6. Isid. mans. Parth. 1. Zos. 3, 2. Plin. 6, 26, 30. szerint Armalchar. Az Euphrates és Tigris közt levő özszekező csatornák legnagyobbika. A görögök és rómaiak egész szabatosan fordították le: ὁ βασιλεὺς ποταμῶν, ἡ βασιλεία; *διώρηξ*, regium flumen. A mai arabban is *nahr al-malik* »a királyi folyó.«

νάβλας, ὁ — vagy ὁ ναύλας, ἡ νάβλα, ἡ ναῦλα, τὸ ναῦλον — Soph. fr. 728. Ath. IV, 175, d. szerint phoeniciái találmány, Clemens Alexandrinus szerint cappadociai; Strabo 10, 3, 17. a kéziratokban *νάβλας* van. Általában húros hangszert jelent. A héb. *nebel* eredetileg tömlőt, csövet, aztán szintén hangszert jelent. Müller BB. 278, 281. l.

Ναρσῆς — Zonar. 12, 31. Eutr. 9, 22. Lactant. de mort. 9. Narseus, Narsacus, Amm. M. 17, 5. Szászánida király, a ki Kr. u. 291—300. uralkodott. L. Ztschr. d. DMG. VIII. köt. 1. füz. és XIX. köt. 373. s köv. l. A Sáhnamehban *Nerszi* Behrám fia, 9 évig uralkodik. L. Mohl ford. V, 333—335. l. Mohl a Mudsmil-al-tavárich-ban hibásan találta így írva: *nú-szeh* és *núszí*; itt az arab *r* helyett *v* van írva. Journal as. 3. s. t. 11, 271. l. Örmény történetíróknál *nersseh*, Kr. u. 292—301. Journal as. 6. s. t. 7. (1866.) 234. l. Mások szerint 294—303. uralkodott, Vaux 6. és 155. s köv. l. — Óbkt. *naírjō-čanha* »a férfias szó,« Ahurō-mazdáo egy hírvivőjének a neve; szkr. *narācaṅsa*, phl. *naírjōcaṅg*, a mi csak az óbkt. alak átírása, *narçeh* feliratokban, *nerschē*. Justi Zd. 165. l.

Νεχταπέβης — Afric. et Euseb. ap. Sync. 77. A 30. aegyptusi uralkodó ház 1. királya; Pape-Benseler szerint az aeg. *Nahsetenef* vagy *Nahsetefneb*, azaz *Sigvald*, dominus

victor; Uhlemann 305. l. szerint a hierogl. *našt-neb* »a bátor úr.«

275. *Νεχθάνουβις* — Aegyptusi férfiú neve papyrusban; *νβις* nem olvasható jól. Aeg. *ništi-anubi* »a nagy Anubis.« Uhlemann 295. l.

Νεχούτις v. *Νέχουτις* — Leydeni és turini papyrusban előforduló görög-aegyptusi név; Uhlemann 305. l. szerint az aeg. *našt* »bátor« vagy *ništi* »nagy.«

Νίσαια, Nisaea — Ptol. 6, 10, 4. Amm. M. 23, 6. *Νίσαιον* síkja, másképp *Νησαίων*, *Νησαίων*, Herod. 7, 40. Arr. An. 7, 13, 1. Hírosék voltak a *Νισαίοι ἴπποι*, Herod. 3, 106. — Óp. *nišáya*, óbkt. *nišaya* »a mélyen fekvő síkság«; az óbkt. *ni* a. m. lenn, alatt, a *š* tő pedig fektüdni. Justi Zd. 173. Spiegel Keil. 206. Maspero 456. l.

Νίτητις, *Νιτήτις*, *Ναιτήτις* — Herod. 3, 1. Polyacn. 8, 29. Otes. ap. Ath. 13, 560, e. Aeg. *nít-ti* »Neith istennő adományá.« L. többet a *Ti*-szótagnál. Uhlemann 300. l. Ez a név úgy mint *Νίτωκτις* összefügg a saisi *Νηίθ* (Plat. Timae. 21, e. Arnob. adv. gent. 4, c. 16.) istennő nevével. Maspero 528. l.

Νίτωκτις — Manetho, epit. Africani ap. Syncell. a 6. uralkodó ház 6. helyén így ír: *Νίτωκτις γεννητικώτατη* (var. lect. *γεννητικωτάτη*) *τε καὶ εὐμορφωτάτη τῶν κατ' αὐτὴν γενομένη ξανθὴ τὴν χροιάν* (v. l. *χροαίαν*) *ἢ τὴν τρίτην ἤγειρε πυραμίδα. ἐβασίλευσεν ἔτη ιβ'*. Epit. Eusebii ap. Syncell. a 7. dynastia 1. helyén így ír: *γενὴ Νίτωκτις ἐβασίλευσε τῶν κατ' αὐτὴν γεννητικώτατη* (v. l. *γεννητικωτάτη*) *καὶ εὐμορφωτάτη, ξανθὴ τε τὴν χροιάν ὑπέρξασα* (az epitome örmény fordításában: *flavo colore et rubris genis*), *ἢ καὶ λέγεται τὴν τρίτην πυραμίδα ὑποδομηθέναι* (örm. ford. *aedificasse quae est moles erecta collis instar*). Eratosthenes 22. szerint: *Νίτωκτις* (v. l. *Νίτωκτις*) *γενὴ ἀντὶ τοῦ ἀνδρός, ὃ ἐστὶν Ἀθηναῖοις νεαφόρος, ἔτη ε'*. Uralkodott Kr. e. 4119—4108. — A turini papyrusban előfordul *nít-akeri*; egy Dümichentől felfedezett abydosi feliratos táblán pedig *(ra-)neter-ke* v. *(ra-)neli-ke*. Uhlemann 295. l. szerint azonban az aeg. *nít-chor* »Neith a győzelmes« felel meg e névnek. E szerint tehát Eratosthenes fordítása helyes. V. ö. Unger, Chronologie des Manetho (Berlin 1867.) 102, 103, 106, 107. Egy Phil. Közl. IV, 187. l.

280. * *Νορονδοβάτης* — Otes. Pers. Exc. 14. Var. lect. *Νοροδαβάτης*, Baehr 133. l. Helyesen *Ἐορονδαβάτης* volna; az *n* a szó elejére dittographia útján került. Alapja *Ἐορότης* (Xen. An. 1, 6, 1. D. Sic. 15, 2. Plut. Artox. 27.), Otesiasnál néhány kéziratban *Ἐορόνης* (Pers. Exc. 57. Baehr 204. l.). Régi *t*-nek *d*-be való átmenetével v. ö. a *Μαροδόμος* szót. A név tehát lesz: *Ἐοροντοβάτης*, és ilyen csakugyan elő is fordul, Arr. An. 1, 23, 1. D. Sic. 19, 46. Keiper 50. l. — Óbkt. *aurvañt-avañt*, *aurvañtavata* »a harezi ménnel ellátott«; *a* kötőhangzó, *vañt* suffix. secund., mely az óperzsában is megvan. Justi Zd. 5, 376. l. 384. p. Spiegel Keil. 152. l.

Ξέρξης — Aesch. Pers. 5, és még 16-szor; Herod. 6, 98. Otes. Pers. Exc. 20. Pape-Benseler Perod. id. h. szerint így fordítja le: *Hildebald*, azaz *ἀγήγιος*, bátor harczos. Pape-Benseler szerint a perzsa ékíratokban *ks'harsa* vagy *kheschwersche*! — Spiegel Keil. 194. l. szerint az óp. *khsayársá* első része az óbkt. *khschi*, tehetni, hatalmasnak lenni, a második lehet *arsan*, szem (mint az óbkt. *gyávarshan*, *gyávarshána* névben, mely tehát a. m. »a fekete szemtű«; Justi Zd. 305. l. szerint a. m. »a fekete férfiú.« Ujp. *szijávus*, *szijávuchs*, Sahnámeh ed. Vullers II, 527. l. 76. v, Mohl ford. II, 159. l.) vagy *arshan*, férfiú. — Keiper 99. l.: óp. *khsayársá* »a hatalmas férfiú«; a görög alak az óperzsának az úpperzsa felé való közeledését mutatja a magánhangzók átváltozásában. Átmeneti alak lehetett *khsé-yěrsé*, *khsérsé* *Ξέρσης*. — Aeg. hieroglyphekben *kšiarša*.

Ἐξάθρης, Oxathres — D. Sic. 17, 34. Curt. 3, 11. Óp. *u-khsatša* »a jó uralmú, jó országu«; óbkt. *hu-khsathra*, szkr. *su-kshatra*. Keiper 99. Spiegel Keil. 189, 193. Justi Zd. 93, 326. l. — L. az *Ἐξάθρης* szónál.

* *Ἐξυάρτης*, Oxyartes — Arr. An. 7, 4, 5. D. Sic. 18, 3. Strab. 11, 517. Paus. 1, 6, 3. Curt. 10, 3. Óbkt. *vakhsha-areta*, az *a* hang eltompulásával *vakhshu-areta* »a növekvés által tökéletes, a tökéletes növés.« Tatpurusha-féle összetétel: fő-név és part. perf. pass. Justi Zd. 30, 261, 380. l.

* *Ἐρξίνης*, Orxines — Arr. An. 6, 29, 2. Curt. 10, 1. Kétféle magyarázatot tartok lehetségesnek; 1) óbkt. *vareshna*, az Avestában előforduló tulajdonnév, *hañkaurus* fia; a szó

töve vagy *varesh*, *varez*, cselekedni, dolgozni, vagy *varesh*, csepegtetni, termékenyíteni; e szerint tehát a név annyi volna, mint József, héb. *jōsēph* »ő szaporít« (Goldziher, *Mythology among the Hebrews* 166. l.) Justi Zd. 270. l. — 2) Óbkt. *arsh-ina* »az igaz, egyenes«; töve *arez*, *erez*, egyenesnek lenni. Ebből lesz *ars*, mint e névben; *arshya*. Justi Zd. 30. 72. 375. l. 333. pont.

285. *Ὀσαρσίτ* v. *Ὀσαρσίτος* — Heliopolisi aegyptusi pap, a ki állítólag később Mózes néven a héberék törvényadója lett; Maneth. ap. Jos. c. Ap. 1, 26. Aeg. *osar-sefi*, *osar-sifi* »Osiris kardja.« A mai arab *szeif* a. m. kard. Uhlemann 301. l. — Dücker I, 361. szerint talán aeg. *osarof* »a kit Osiris megvizsgált.«

Πάρις — Aegyptusi ember neve papyrusban és Inscr. 3, 4716, d. Add. *Πάρις*, aegyptusi vértanú, Buseh. d. m. Pal. in h. e. t. 3, p. 95. Hein. Var. lect. *Παίσις*. Aeg. *pa-isi* »ő tής *Ἰαίδος*«. Van ugyanis a kopt nyelvben *articulus possessivus*: *pa* v. *pha*, azaz *ὁ τοῦ...*, *ὁ τῆς...*, *ὁ τῶν...*; plur. *na*, azaz *τὰ τοῦ...*, pl. Math. 22, 21: *na puro*, *τὰ Καίσαρος*. — E névelő segítségével vannak a következő nevek képezve. *Πάσιουσις* (Papyr. Cas. 47, 7.) »ő τοῦ *Σούχου*«; aeg. *sebek*, *sukhi*, kradkodil; — *Πάνυβδης*, *Πάνυβτις* (Inscr. 4, 4874, 4881.) »ő τῆς *Νέφθου*«; — *Φανούσις*, *Φάνουσις* (Inscr. 3, 4887, 4893, 24.) *Πάνουσις* »ő τοῦ *ἀγαθοῦ*«; aeg. *ujsi*, jó; — *Παθήμουτι* »ő τῆς *Θεραούθιδος*«. — Nőnevek: *Θάσις* (Inscr. 3, 5021) »ἡ τῆς *Ἰαίδος*«; — *Τάνουσις*, *Θάνουσις* (Schow, Chart. pap. 12, 3.) »ἡ τοῦ *Ἀρούβιδος*«; — *Θάμουσις* »ἡ τοῦ *Mout*«; — *Ταδούτι* (talán a Schow Chart. pap. 10, 10. előforduló *Τάεντι*) »ἡ τοῦ *Θώθ*«; — *Ταμόνσις* (Papyr. Cas. 38. 6.) »ἡ τοῦ *Ammon-Ra*«; *Τάσησις* »ἡ τοῦ *Sem*«; aeg. *džom* a. m. Hercules. — Uhlemann 299, 300, 306. l.

Πάριμις — Demot. aeg. *pa-kemi* »ő τῆς *Αἰγύπτου*«. Brugsch szerint: consecratus Aegypto. L. az előbbi szót és Uhlemann 301. lapját.

* *Παρητακηνοί*, *Παρατακηνοί* — Herod. 1, 101. Pape-Benseler e név alapjául a *Παρατακηνή* tartomány nevét veszi és ezt így fordítja: *Bergen*, mert szerinte a perzsa *parouta*,

a szkr. *parvata* a. m. hegy. Ez az óbaktiaiban helyesen *parvata*, mely szóval Justi (Zd. 181, 193. l.) *Arachosia* éjszaki tartományának nevét hasonlítja össze; *pouruta*, mely szerinte a görög *Παρηταί*, *Παρονίται*. — Az említett nép neve az óp. *pari-taka-aina* »a nagyon v. körül koszorúsak, koronásak, περιστέτης. A szó képzésével v. ő. C. E. 274.; a jelentésével az óp. ékiratokban előforduló *yauuá*, *takabará*, a korona-viselő iónok, kifejezést. Spiegel Keil. 50, 51, 150, 197, 207. l.

Πάρις — Vaniček magyarázatát ezzel egészíthetjük ki. Justi Zd. 184—5. l. szerint az óbkt. *par* tö 1) tölteni, 2) harczolni, megtámadni, 3) elmenni, elfutni; összetételei *ai-pi-par*, engesztelni; *ni-par*, hozni, terjeszteni; *paiti-par*, háborúskodni; *fra-par*, eltávolítani; *hām-par*, eltávolítani, gyarapítani; szkr. *par*, *prñāti*; *pariparin*, ellenfél, ellenség. — Müller M. újabb felolv. 504. l. nagyon óvatosan hasonlítja össze e névvel a szkr. *panis* (régen *parnis* v. *paris*?) szót, a *saramā*, azaz *Ἐλένη*, a fény, elrablójának nevét; a trójai háború mondájába e szerint az a természeti mythus van burkolva, hogy *Ἐλλάς*, a nap hatalmai minden este kincseiktől meg vannak fosztva és elmennek keletre, hogy visszavívják. — Cox, *Tales of Argos* and Thebes 90. l. szerint Paris fényes naphős; e szerint a szó töve *pra*, szkr. *prush*, *plush* (C. E. 284. l. és az *Ἀρταγρόνης* szónál.) A magyarázatok mind találnak: 1) Justi szerint vagy a *harczoló*, *támadó*, vagy az *elmenő*, *elfutó*, mert Helenával szökött; óbkt. *par-i*, Justi Zd. 369. l. 177. p. 2) Müller szerint a. m. *panis* a rabló. 3) Cox szerint a. m. *par-i* a ragyogó, fénylő. 4) Curtius szerint a. m. harczos, görögül *Ἀλέξανδρος*. V. ő. Seiler 485. l. Koch-Crusius II. kiad. a 3. ének 39. versénél. Preller, *Griechische Mythologie* (3. kiad. Berlin 1875.) II, 412. l.

290. *Πασαργάδαι* — Arr. An. 5, 18, 10. Strab. 15, 717. *Πασαργάδα* ἢ *Πασάρραχα* Ptol. 6, 4, 7. *Frasargida* castellum Plin. 6, 26, 29. Pape-Benselerben Stephan. Byzant. és Eustath. ad Dion. Per. 1069. szerint *Perserlager*, Lassen szerint *Perserschatz* vagy *gandscha*. A mai *murgáb*, *feszá*, *peszá* vagy *dár-rábgerd*. A romok neve a mai perzsáknál *gat-á-i dárá* azaz Darius vára. — Oppert (*Journal* as. 6. s. t. 19. 1872. 550. és 552. l.) így magyarázza: óp. *pisiyáuvádá*, assyr. ékiratokban *pisiyahwadu*; az óperzsát így ejtették *pisiyāzādā* (?). Jelen-

tése »a források völgye«; ujp. *fîsch* (?), folyó forrása, *chench* (?), hegyszoros, völgy, töve *ch'âh*, ásni; innen van *ch'âhil* (Pulmer 238.), meghajtott, nyomott, görbe. A régi perzsa *uad* tő talán a szkr. *svaj*, *svanj*, ülelni. — Cox, *The Greeks and the Persians* (London 1877.) 38. l. szerint e név eredeti alakja talán *Parsa-gherd* volt, azaz: the castle of the Persians, or the *Persian-garth*. — Az én véleményem szerint óp. *pârca-kata* »perzsák háza.« Tehát e szó is átmenetet mutat a kemény és lágy hangok közt; óbkt. *kata*, phl. *katak*, ujp. *kedeh*, *gedeh*. Justi Zd. 77. Spiegel Keil. 208. l.

Πάσιμυς — A Thebaetól nyugatra levő halottvárosnak egy neve; aeg. *p-âzâam* »a kifejlődés helye.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 96. l.

**Περσίζης* — Theoph. ap. Phot. bibl. cod. 64. (21, b 25.) Proc. b. Pers. 1, 3. Chorenei Mózes szerint XXIII. Arsaces III. Volagases kapta e diszitő nevet, mely a. m. »győzelmes,« Kr. u. 161-ben győzelmeiért. Justi (Oncken 1, 4.) 174. l. Azután egy szászáznida király neve is volt; ez Kr. u. 458—485. uralkodott. Phl. *kadi piruji*, arab. *fîrûz*, syr. *piruz*, örm. *beroz*, *peroz*, ujp. *pîrûz*, melléknévén *merdânêh*, a férfias. V. ö. Ztschr. d. DMG. VIII, 1—194. XIX, 373—496. Journal as. 3. s. t. 11, 268. s. köv. l. u. o. 6. s. t. 7. (1866.) 234—5. l. — E név elemei óbkt. *paiti-raocânêh*, ujp. *pei* (*pê*, *pi*)-rûz (*rûz*) »nagy fény.« A fény, ragyogás, szerencsére, győzelemre van átvive, mint magával az ujp. *rûz* szóval is megtörténik, pl. *rûz ber gesteh sud*, u szerencse fordult. A név eredeti értelmét mutatja az ujp. *pîrûzeh*, arabosan *fîrûzah*, *fîrûzods*, türkizkö, melyet ragyogó világoskék színéről neveztek így. V. ö. Justi Zd. 176, 250. Mohl ford. VI, 69—80. Vaux 6, 168. l.

Πάσιμυς — Ephor. ap. Stephan. Byzant. s. *Αίλα*: ἀπὸ τῆς τοῦ σχήματος ὁμοιότητος. Stein szerint aeg. *mir*: medencze. L. Pape-Benseler. — Dümichen (Oncken 1, 1.) 13, 71. l. szerint az aeg. *pe-to-mera*, *pa-to-mera*, »vízáradásföld.« A Nilus deltájának neve.

**σαρίβαλλα*, τὰ, és τὰ *σαράβαρα*, αἱ *σαράβαροι* — Hesych., Antiphan. ap. Poll. 7, 59, 10, 168. A latinban sara-bara és saraballa (fem. vagy neutr. pl.), Vanicek, Etymol. Wörterbuch d. latin. Sprache cz. műve végén keleti szónak,

Pape szótárában a görögben idegennek mondja. Az Etym. Gud. pag. 496, 19. szerint: *σαράβαρα* ἐστὶν Περσική. ἔνοι δὲ λέγουσι βραχία, ἄλλοι δὲ περὶ τὰ σκέλη ἐνδύματα. Daniel 3, 21. *saraballa*, a mit *Περσικῶν περιβολαίων εἶδος*-nak és *ἀναξυρίδες*-nek magyaráznak. Baehr 231. l. — Az óbaktériában van *çâra-vâra*, süveg, sisak, a *çâra*, *çara*, fej, szóból, és a *var*, fedni, védeni, távollartani, tővéből; phl. *çârvâr*, örm. *çaghauart*. Justi Zd. 294. l. szerint az ujp. *sel-vâr* első tagja az óbkt. szó első tagjától különbözik, a mi természetes is. — A magam nézete szerint az ujp. *sel-vâr* alakban az első rész a szkr. *skhal*; ugrani, kerekíteni, óbkt. *çkar* (? jellel Justi Zd. 297. lapján) v. ö. a görögben a *σκέλος*, czomb, szót. E szerint *selvâr* annyi mint: czombtakaró.

295. **σαράπις*, ἡ — Perzsa öltözék, fehér alapon bíbor csíkokkal; de Athen. XII, 525. c.: *σαράπις* μῆλινοι (narancs-sárga, a *κιδώνιον* μῆλον színéről) καὶ πορφύροι (bíbor) καὶ λευκοί (fehér), οἱ δὲ ἀλουργεῖς (violaszínű.) Ebből az is látszik, hogy e szó hímneműnek is használtatik. Hesychiusnál: *σαράπις* Περσικὸς χιτῶν μεσόλευκος (közepén fehér), ὡς Κτηλαῖας. Pollux Onomast. 171, 61. pag. 730.: ὁ δὲ *σαράπις* Μήδων τε φόρημα πορφύροῦς μεσόλευκος χιτῶν. Curt. 3, 3, 17.: *purpureae tunicae medium album intextum*. Hammer szokott módján összevetei e régi szóval az ujp. *dsârâb*, harisnya, szót! Baehr 231. l. — Azt tartom, e szó az ujp. *szar-â-pâj*, »tetőtől talpig érő ruha, vestis talaris,« régi perzsa alakja, mely ugyan nincs meg az emlékekben, de a nyelvben meglehetett, mint e hasonlóan összetett alakok bizonyítják: *ish-â-khshathra*, kényúr, *khshap-â-gaona*, éjjel futkosó. Wurmund Hdb. I, 175. Justi Zd. 378. l. 405. pont. 2. Dr. J. H. H. Schmidt, *Synonymik der griech. Sprache* (Leipzig 1879.) III, 10, 37, 40, 45. s. köv. l.

Σε-, *Ze-*, *Σι-* — Aeg. *še*, fi, *set*, lány; névelővel *p-še*, *ψε-*, *ψι-*, nagyobbára következő *v* hanggal, mely az aeg. genitívust fejezi ki. Pl. *Σεσορ*, Osiris fia (Pape-Benselerben *Σεσορριβις*, az aeg. *še-n-osir-p-hib*, Osiris fia, az ibisz? Egy: Phl. Közl. IV, 679. l.) — *Ζεῖμις*, *Ἐομις*, Min (Horus) fia; — *Σίφτις*, Ieratosth. ap. Sync. 123. (233.) ὁ καὶ Ἐρμῆς υἱὸς Ἠγαλοῦ, Bunsen szerint *si-ptah*; helyesen *še-ptah*

Ptah fia; Pape-Benselernél Libás olvasás szerint van *Σιφόα*. — *Ψέπταις*, aeg. *p-še-n-ptah*, Ptah fia; — *Ζμάνης*, aeg. *še-ma-n-re*, a nap ajándékának fia; — *Ψενάμουνης*, *Ψενάμουν*, Ammon fia; — *Ψενάνουβις*, Anubis fia; — *Ψενάουζις*, Suchi fia; aeg. *sebek*, kopt. *sukhi*, krokodil, mely Typhonnak volt szentelve; — *Ψενθούτης*, Thoth fia; — *Ψενόσις*, püspök, Socr. H. E. 2, 28, 13. Inscr. 3, 5041. Osiris fia; — *Ψένχορσις*, Chous fia; *Ψέμμινς*, Min (Horus) fia; — *Ψένχουβις*, Inscr. 3, 4893, 26. aeg. *p-še-n-še-nub*, az arany fiának fia; — *Σένθωτις*, Papyr. Cas. 45, 6. demot. *t-še-n-tot*, Thoth leánya; ehhez meg kell jegyeznem, hogy Pape-Benseler szerint e név férfit jelent, és hogy sokkal inkább megfelelne a görög átírásnak az aeg. *še-n-tot*, Thoth fia. — *Σένχωνσις*, *Σένχωνσις*, Inscr. 3, 4827. demot. *t-še-n-khōns*, Chous leánya; — *Ψενπόρις*, *Ψενπόρις*, Inscr. 3, 4893, 28. és 3, 4716. d. 43. Add., aeg. *p-še-n-puer*, a nagynak fia. Uhlemann 298, 299, 309, 1.

* *Σερασπαδάνης* — Strab. 16, 748. Justi Zd. 303. l. az óbkt. *εραδάνα*, serég, szónál egyszerűen megemlíti; nyilván óbkt. *zara-εραδάνα* »a sereggel egyesült, a serég híve, a szövet-séghez tartozó.« Justi Zd. 121, 374. l. 323. p. Altbaktr. 86. l.

* *Σιδίκοπος* — Arr. An. 5, 20, 7. Var. lect. *Σίδικος*. Keiper 102. l. az óbkt. *σις*, *σις*, égni, ragyogni, tövéhez vonja és megjegyzi, hogy ide tartozik még a *Κόπτα* rövidített alak is. Az óbkt. *σις-κίτα* »a fényt szerető v. a fény szerette.« Justi Zd. 82. l.

Σνίθης — E nép nevének igen tetszős etymológiáját közli Vaniček. Pape-Benseler szerint a görög *σνίθος* (bőr, bőr paizs, ostor) szóból, és Herakles vagy Zeus egy fiának nevéből is magyarították a görögök; valószínűleg azonban a *csúd* nép nevéből lett görögös kiejtés által. Óp. *çaka*, a scythia, Scythia; *çakuka*, a scythák egy vezérének neve. Ujj. *szeg-szár*, *szeg-izetán*, tartomány neve. Spiegel Keil. 218. l. — *Σνίθαι Αιγύριοι*, Herod. 7, 64. (Var. lect. *Αιγύριοι*, *Εβνίγιοι*) a szakák egy részének neve, az óperzsában *humavarka* (Spiegel Keil. 51. 223. l.) vagy *haumavarga* (Lassen szerint, ki ezt az olvasást a turáni szövegben előforduló *umavarkafa* alakkal akarja bizonyítani). Spiegel az óp. névvel összehasonlítja az ujj. *hámáverán* tartomány nevét; e tartomány ellen vezetett Kej Ká-

vűsz király badat. Vullers, Sahnámeh I, 382. l. 40. vers; Mohl ford. II, 4. l. E nevet jól fejti meg Justi (Oncken 1, 4.) 81. l.: *çaka haumavarga* »a haoma-levélcs szakák.« E szerint az óp. *varga* az ujj. *berg*, lomb.

300. *σοῦσαν, τό* — Dioscor. ap. Athen. 513, f. Pape szerint perzsa szó. Müller szerint a héb. *šūšān*, arab. *szuszszān*, a mi az ujjperzsába is átment *szūszen*, *szūszenh* alakjában. Müller azonban kételkedik, vajjon eredeti sémi szó-e a lilium o neve. BB. 279, 281. 298. Palmer 366. Wahrmund Hdb. II, 95. l. és a *λεῖμον* szónál.

Σπαραγπέθης — Herod. 4, 76, 78. Müller M. felolv. 231. l. szk. *svarga-pati* »az ég ura.« Azt hiszem, helyesebb a szk. *svargapéça* »az égi alakú,« mert *ei* és *i* meg *θ* és *ç* inkább felel meg egymásnak, mint *ei* és *a*, *θ* és *t*; aztán az én magyarázatom szerint e név inkább illehet embert, mint akkor, ha azt teszi, hogy: az ég ura. L. Justi Zd. 181. l. Vaniček művét és az *Αριαπέθης* szót.

Σταβαροβάτης, *Σταβοβάτης* — D. Sic. 2, 16. Indiai király. Szk. *sthāvara-pati*, *sthāvira-pati* »a szilárdnak, a földnek ura.« Lefmann (Oncken 1, 3.) 2. Duncker II, 33. l. Duncker III, 14. l. *staora-pati* »szarvasmarhák ura.«

Σπενδαδάτης — Ctes. Exc. Pers. 10, 11. Bahr 125. l. Óbkt. *επντό-δάτα* »a szenttől, Ahuró-mazdáó-tól teremtett«; az Avesztában Vistāspa és egy hegy neve. Phl. *επνδδát*, *επνδát*, ujj. *iszpendijár* (Mohl ford. IV, 330. s köv. l.), s Gulsen-i ferheng 32. és 84. l. *iszpendijár* (Fgy. Phil. Közl. II, 312. 313. l.), és megfordítva *járúszpend*, *járúszfend*, georg. *span-diat*. Justi Zd. 305. Ztschr. d. DMG. XVIII, 685. Vullers Lex. I, 286. l.

Τέντυρα, τά, *Τέντυρις*, Tentyra, Tentyris — Strab. 17, 814. Ptol. 4, 5, 68. Juven. sat. 15, 35, 76. Plin. 5, 9, 11. A *Τέντυρίτης νομός* fővárosa, ma *denderah*. Aeg. *ta-rir*, *ta-rer*, *ta-en-ta-rir(zer)* »a sánczszal kerített vidék városa«; Mariette szerint a görög név a város e melléknévéből származik: *t-án-en-ta-nu-ter* »az istennő (Hathor) oszlopos városa.« Ez nem valószínű. Dümichen (Oncken 1, l.) 127. Maspero 27.

305. *Τι-* — Aeg. *ti*, adni, adomány, ajándék; pl. *Τιμουθις* »Muth adománya« (Muth Isis melléknév); — *Τιτρούτος*,

aeg. *ti-tot* »Thoth adománya« ; — *Ἄθυρις* »Athy (Hathor) adománya.« Uhlemann 300. l.

* *Τυγάρης*, Tigranes — Xen. Cyrop. 3, 1, 7. Strab. 12, 539. D. Cass. 36, 50. Cic. ad Att. 3, 8, 3. Liv. epit. 97, 101. Justin. 41, 1, 3. Pape-Benselernél vagy őrm. *digran* v. *dikran*, vagy perzsa: a nyíl. — Azt tartom, hogy az óbkt. *tighri-ana* v. *tighra-ana*, *tighrána* »az éles, hegyes,« azaz »heves, erős.« Justi Zd. 134, 374. l. 323. p.

* *Τιθραύστης* — Xen. Hell. 3, 4, 25. D. Sic. 11, 60. Ael. v. h. 1, 21. Óbkt. *cithra-usta* »nyilván való üdvöt adó,« mint az Avesztában előforduló *cithrá-avaáh*, nyilván való ótalmat adó. Elemei: *cithra*, nyilván való, világos, és *usta*, üdv, jólét. Justi Zd. 70, 111. l.

* *Τιρίβαζος*, *Τηρίβαζος*, *Ταρίβαζος* — Xen. Hell. 4, 4, 4. Plut. Artox. 5. Polyæn. 1, 40, 8. D. Sic. 14, 27. Óbkt. *tighra-bázu* »a gyorskarú,« vagy *tighri-bázu* »a nyílkarú.« Ujp. lenne *tír bázu*. Justi Zd. 134, 213. l.

* *Τιριδάτης*, *Τηριδάτης*, *Τιριδάτης*, Tiridates — Jos. b. Jud. 7, 7, 4. D. Sic. 17, 69. Ael. v. h. 12, 1. Luc. dial. metr. 9, 2. (lect. vulg. *Τηριδάτης*) Tac. Ann. 12, 50. Horat. od. 1, 26, 5. Óbkt. *tighri-dáta* »a nyíl-adta« ; hasonló volna az óbkt. *átare-dáta*, a tűz-adta (l. az *Ἄτροδάτης* nevet). Vagy lehet óbkt. *tighri-dáta* v. *tighra-dáta* »a nyíl- vagy élestörvényü,« a mi királyra nagyon találó név. A régi *gh* elkallódott; már a pehleviben is csak *tih* a. m. hegyes, és az ujperszában *tír* a nyíl. Az óbkt. *dáta* az örményben *dat*. Justi Zd. 134, 153. l.

310. * *Τισσαίεργης* — Thuc. 8, 5, 18. Plut. Ages. 9. Artox. 23. Xen. An. 1, 1, 3. Hell. 3, 1, 3. D. Sic. 14, 23. Var. lect. *Τισσαίεργης* és ez a jobb. Óbkt. *tishí-franá* »az éles, vaktító fényü.« Az óbkt. *tij* tő a. m. élesnek, hegyesnek lenni, *tiz-hin*, éles, hegyes; phl. *téj*, pá. *tésh*, ujp. *tiz*. A *fra* gyökről l. többet az *Ἀφραίεργης* szónál. Justi Zd. 134. l.

* *Υπαίος*, *Υυαίος*, *Υυέης* — Herod. 5, 116. Keiper 83. l. szerint a *ù* óiráni *vi*; később ez a *ù* fokonkint ezzé lett: *βι*, *ι*, *λ*, pl. *Υοράνης* (Herod. 7, 77.) *Βισθάνης* (Arr. An. 3, 19, 4.) vagy *Ισθάνης*, az óiráni *vigtána*. Tehát *Υυαίος* az óiráni *vi-máya*, a *má*, *man*, gondolni, gyökből. Meg kell azonban jegyezni, hogy csak a *man* gyök a. m. gondolni (Justi Zd. 225.

Spiegel Keil. 212. C. E. 312. l.), *má* pedig csak a. m. mérni. Justi Zd. 230. Spiegel Keil. 213. C. E. 328. l.) Az óbkt. *vi* a. m. szét, el, ellen (Justi Zd. 275. l.), tehát *vi-máya* »a meggondoló, eszes,« talán »a kételkedő.« V. ö. óbkt. *vimananáh*, kételkedés, szkr. *vimanas*, személynév. Müller Lantl. II, 3. Müller M. ujjabb felolv. 251, 377. l. — L. az *Υυαίος* szót.

* *Υοτάσιος* — Aesch. Pers. 972. Tenffel, Perser 94. l. azt tartja, hogy *Υοτάσιος* analogiájára képezte maga Aeschylus. — Keiper 108—110. l. szerint az óbkt. *vi-ctakh-ma*. Az ékiratokban van ép. *takhma-epáda*, az erős seregü; az első rész töve *tak*, *tae*. Ennek alapján a következő helyes arányt állíthatni fel: *tac*, *tak*: *takhma* — *cta*, *ctá*, *ctak*: *ctakhma*. Az aspiratio lehetőségét bizonyítja e tőnél *ctakhra*, szilárd, me-rev. Az óbkt. *cta* a. m. hely, teremtmény, *ctak*, ellenállni, *ctá*, állni, lenni. A név jelentése tehát: »az ellenálló, a szilárdan megálló.« Justi Zd. 130, 275, 297, 298, 299. Spiegel Keil. 198. 219. C. E. 498. Wahrmund Hdb. I, 142, 176. l. — Spiegel szerint a pehleviben *vigtahm* van szászánida pénzekben, *baçtám* (a helyett, hogy *biçtáhm*) a szászánidák történetében; az ujperszában *gusztehem*, Séhnámeh ed. Vullers I, 507. l. 1247. v. *gusztehem*, holott Mohl ford. II. 139. l. így írja: *Kustehem*. Vullers II, 775. l. 167. v. van *gusztehem*, a *guszdehem* nemzetségéből; v. ö. Mohl ford. II, 456. l. és a bevez. IX. l. — L. Vaniček művében a *βίσταξ* szót.

* *Υοτάσιος* — Herod. 1, 209. Thuc. 1, 115, 4. *Υοτάσιος* Xen. Cyrop. 8, 3, 17. Darius *Hystaspi* filius Corn. Nep. 21, 1. Óp. *v'istácpa*, vagy a behisztáni feliratok hiányos írása szerint *v'(i)stácpa*; a susianai ékiratokban *vistacpa*; óbkt. *vistácpa* phl. *kai-vistácp*, pá. *vistácp*, *guçtácp*, ujp. *gustászp*, *gustászb*, *vostászb*. Elemei a következők: óbkt. *vista-acpa*; a *vish* gyök a. m. befoglalni, látogatni, harcra indulni, *acpa* a. m. ló, tehát »a lovakkal csatába induló, a lovon harcoló.« Justi Zd. 276, 277, 284. Spiegel, Gramm. d. Pársisprache 163. l. Mohl ford. IV, 224. s. köv. l. »A tudomány rózsaviránya« ismertetősc 12. és 13. l.

Φαρασαμένης — Arr. An. 4, 15, 4. D. Cass. 58, 26. Mel-lékalakja *Φαρισμένης*, Arr. An. 6, 27, 3. Pharasmanes, Tac. Ann. 11, 8. — Keiper 110. l. a *frá* főigenevőből származtatja:

farat-mani »a ragyogó gondolkodásu.« Az igenév azonban az óbaktriaiban *farait* volna, Justi Zd. 374. l. 321. p. Tövérről l. bővebben az *Ἀραιφένης* szót. Az óbkt. és óp. *man*, gondolkodni, gyökről l. Justi Zd. 225, 226. Spiegel Keil. 212, 220. C. E. 312. l. Az *i* képzőről Justi Zd. 369. l. 177. p. Spiegel Keil. 150. l. — Nézetem szerint inkább az óbkt. *frasha-manāh* »előre (tőrekvő) lélek.« Ugy van képezve, mint e tulajnevek: *frasha-ostra*, *frashā-valhsha*. Justi Zd. 201, 226. C. E. 285, 312. l.

315. *Φαρά*, *Φαραίον*, *Φαραίωνης* — Jos. antiqu. 8, 6, 2. Nov. Test. act. ap. 7, 10, 13, 21. Roman. 9, 17. Hebr. 11, 24. Jos. antiqu. 8, 6, 1. 1, 8, 1. Glen (1 Mose 40, 2.) és Martyn perzsa fordításában az arab *far'awn* szó van használva. — Aeg. hierogl. *per-ā*, *per-aa*, *par-aw* »a nagy ház, a magas, fennsleges ház.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 70. Ebers Uarda (magyar ford.) I, 390.

* *Φαράβαζος* — Ctes. Exc. Pers. 63. Thuc. 2, 67. Óbkt. *farna-bāzu* »a fényes karú.« Óbkt. *bāzu* kar, Justi Zd. 213. l. Keiper a 110. lapon említi. L. az *Ἀραιφένης* szót.

* *Φαραζάθρος* — Herod. 7, 65. Var. lect. *Φαρόζαθρος*. Óbkt. *farna-khshathra* »a fényes birodalmú, országú, a ragyogó királyú.« A *far* gyökről l. többet az *Ἀραιφένης* szónál. Az óbkt. *khshathra* a. m. ország, fejdelem. Justi Zd. 93. Spiegel Keil. 193. l. Keiper a 110. lapon e szót is említi. Vaniček a *Φαρόζαθρος* szónál utal *Αιδυπόζαθρος*-ra, de ez nincs művében!

* *Φαράζης* — Thuc. 5, 1. D. Sic. 12, 73. Herod. 7, 66. Pharnaces, Caes. b. c. 3, 4. Cic. ad fam. 15, 15. pro Deiot. 5. Justin. 37. l. Nőnév is van: *Φαράζην*, Apollod. bibl. 3, 14, 3. Óbkt. *farna-ka* »a ragyogó, fényes.« A *far* gyöket l. az *Ἀραιφένης* szónál; a *ka* suff. secund. Justi Zd. 375. l. 338. p. — Lassen szerint (Ztschr. d. DMG. X, 377. l.) a cappadociaiak árják voltak, Duncker ellenben (I, 555.) vallásukból következteti, hogy sémiék voltak, és ezen az alapon a cappad. *Φαράζης* (D. Sic. 31, 28.) nevet a sémi *farnakh* névvel azonosítja. V. ö. ezeket: Káldi-Tárkányi *Fárnák* (4 Mose 34, 25.), Glen perzsa ford. *pernák*.

* *Φαραφάνης* — Plut. Anton. 33. D. Cass. 48, 41. Ezt és az előbbi is megemlíti Keiper a 110. lapon. Óbkt. *farna-paiti* »a fény ura, a fényes úr,« vagy talán inkább *farna-pāta* »a fénytől, Mithrától védett.« A *pā* gyök part. perf. pass. *pāta*. Justi Zd. 176, 188. Spiegel Keil. 208. l. A *far* gyöket l. az *Ἀραιφένης* szónál.

320. * *Φαράτης* — App. Syr. 67, 68. Plut. Pomp. 33. D. Cass. 36, 45. Strab. 6, 288. és Inscr. 3, 4199. *Φαράτης*. Négy arsacida király neve; l. Vaux 6. és 123. s köv. l. Keiper a 42. lapon említi. Pape-Benselernél a Journal of the Royal Asiatic Society XVII. 2. (1860.) szerint *Priyadursi*. Óbkt. *fra-hāta* »az előre befejezett, confectus, perfectus, tökéletes.« Elemei: szkr. *prā*, óbkt. *fra*, gör. *πρό*, lat. *pro*, phl. *far*, pā. *far*, *fra*, ujp. *fer*, óim. *lva*, és az óbkt. *hā* gyök, elkészíteni, befejezni. part. perf. pass. Ujp. *ferhād*, a híres kőfaragó (*kūh-ken*). Justi Zd. 195, 323, 370. l. 210. p.

* *Φαραζάτης* — Strab. 16, 751. Var. lect. *Nixáτης*. Keiper a 110. lapon említi. Óbkt. *frana-kāta* »a fénytől, Mithrától óhajtott, szeretett,« vagy »a fényt szerető.« A *kā*, óhajtani, gyök igeneve *kāta* ugyanis mind pass. mind med. lehet. A *far* gyöket l. az *Ἀραιφένης* szónál. Justi Zd. 82. l.

* *Φαραφένης* — Arr. An. 3, 8, 4. D. Sic. 18, 3. Óbkt. *fra-hāta-franā* »a bevégezett, tökéletes fényű, ragyogású.« L. a *Φαράτης* és *Ἀραιφένης* szót.